

Stratégia integrácie cudzincov
(vrátane utečencov a odíedencov)
v meste Nitra s výhľadom do roku
2035

Obsah

O STRATÉGIÍ.....	3
ÚVOD.....	4
PREČO JE DŔLEŽITÉ PRIJAŤ STRATÉGIU INTEGRÁCIE CUDZINCOV	4
PRÍNOS CUDZINCOV A CUDZINIEK PRE MESTO.....	5
CIELE STRATÉGIE	6
KOMU JE STRATÉGIA URČENÁ	7
VÍZIA MESTA NITRA SMEROM K INTEGRÁCII CUDZINCOV A VYTVÁRANIU SÚDRŽNEJ SPOLOČNOSTI	7
POČTY CUDZINCOV A ODÍDENCŮV V NITRE.....	9
<i>Poččet cudzincov v Nitre je už dlhodobo pomerne vysoký.....</i>	9
<i>Po vypuknutí vojny na Ukrajine počet cudzincov rapídne stúpol, zvýšil sa aj podiel žien.....</i>	10
<i>Dáta o počte odídencov nie sú spoľahlivé</i>	10
AKÝCH CUDZINCOV SA TÝKA STRATÉGIA – TYPOLÓGIA MIGRÁCIE	11
<i>Občania EÚ.....</i>	12
<i>Štátni príslušníci tretích krajín.....</i>	12
<i>Utečenci a odídenci</i>	14
STRATEGICKÉ OBLASTI A RÁMCOVÉ CIELE PRE RIADENIE MIGRÁCIE A INTEGRÁCIE V MESTE NITRA.....	15
PRIORITYNÁ OBLASŤ 1: KOORDINÁCIA A PODPORA INTEGRÁCIE CUDZINCOV	16
<i>Rámcové ciele v oblasti koordinácie integrácie.....</i>	17
PRIORITYNÁ OBLASŤ 2: ZBER DÁT A ŠTATISTICKÁ ANALÝZA	19
<i>Rámcové ciele Koncepce pre zber a vyhodnocovanie dát:.....</i>	19
PRIORITYNÁ OBLASŤ 3: BUDOVANIE KAPACÍT A VZDELÁVANIE ZAMESTNANCOV	21
<i>Rámcové ciele Koncepce pre budovanie kapacít a vzdelávanie zamestnancov:</i>	21
STRATEGICKÉ RÁMCE A CIELE V JEDNOTLIVÝCH TEMATICKÝCH OBLASTIACH	23
PRIORITYNÁ OBLASŤ 4: DETI A MLÁDEŽ – CELKOVÁ SITUÁCIA.....	24
<i>Rámcové strategické ciele pre tému Deti a mládež – celková situácia</i>	24
PRIORITYNÁ OBLASŤ 5: DETI A MLÁDEŽ – VZDELÁVANIE.....	27
<i>Rámcové ciele v tematickej oblasti Deti a mládež – vzdelávanie</i>	27
PRIORITYNÁ OBLASŤ 6: SOCIÁLNA OBLASŤ	30
<i>Rámcové ciele pre sociálnu oblasť</i>	30
PRIORITYNÁ OBLASŤ 7: ZAMESTNÁVANIE	32
<i>Rámcové ciele pre oblasť zamestnávania.....</i>	32
PRIORITYNÁ OBLASŤ 8: BÝVANIE.....	34
<i>Rámcové strategické ciele pre tému Bývanie</i>	34
PRIORITYNÁ OBLASŤ 9: KOMUNITNÉ AKTIVITY	36
<i>Rámcové strategické ciele pre tému Komunitné aktivity.....</i>	36

O Stratégii

Úvod

Po vypuknutí vojny Nitra využívala rôzne finančné zdroje od mnohých medzinárodných aj iných organizácií na poskytovanie podpory odídencom z Ukrajiny, pričom najvýraznejšiu podporu poskytovali UNICEF a UNHCR.

Na jar 2023 prijalo mesto Nitra na svojom zastupiteľstve Memorandum o spolupráci s Detským fondom OSN UNICEF. Na aktivity súvisiace s riešením s príchodu veľkého počtu utečencov z Ukrajiny v Nitre bolo organizáciou UNICEF vyčlenených 636 436 eur, pre rok 2024 654,956 eur. V súvislosti s týmto projektom sa mesto zaviazalo pripraviť aj rámcovú Stratégiu integrácie cudzincov, ktorú pre mesto Nitra pripravilo Centrum pre výskum etnicity a kultúry (CVEK). Organizácia CVEK bola oslovená a priamo financovaná organizáciou UNICEF na základe skúseností s tvorbou stratégií integrácie cudzincov vo viacerých regiónoch ako i na základe skúseností s pomocou a podporou pre samosprávu v téme integrácie cudzincov.

Súčasnú aktivitu mesta v rámci spolupráce s UNICEF sú možné vďaka spolupráci s mimovládnyimi organizáciami: Slovenská humanitná rada, Nitrianska komunitná nadácia, Mareena o.z, Slniečko, Pokoj a dobro, Podaj mi ruku o.z., Káčko (IPčko), Diecézna charita Nitra, OZ Centrum pre rodinu – Nitra, Liga za duševné zdravie SR, Slovenský Červený kríž územný spolok Nitra, TENENET, Národný inštitút vzdelávania a mládeže Krajské pracovisko Nitra/Nivam-UNICEF, ASSR, Evanjelická diakonia ECAV na Slovensku, EFFETA – Stredisko sv. Františka Saleského, IOM, Nitrianske centrum dobrovoľníctva, STORM.

Stratégia integrácie cudzincov v meste Nitra vychádza z Analýzy potrieb cudzincov a odídencov v meste Nitra, ktorá bola vytvorená v roku 2023 a je prílohou tejto stratégie. V prílohe Analýzy sú uvedení všetci relevantní lokálni, regionálni, štátni aj mimovládni aktéri, ktorí sa podieľajú na aktivitách mesta smerom k cudzincom.

Stratégia bola pripravovaná participatívnym spôsobom. Na jeseň 2023 boli realizované dve konzultačné stretnutia s rôznymi dôležitými aktérmi na lokálnej úrovni - zástupcami mestského úradu, ďalších verejných inštitúcií, ale aj mimovládnych, charitatívnych organizácií, škôl, či medzinárodných organizácií, ktoré boli facilitované Centrom pre výskum etnicity a kultúry a na ktorých sme definovali základné ciele stratégie. V januári a vo februári 2024 bola potreba prijatia stratégie diskutovaná na komisii pre sociálne otázky a komisii pre školstvo, mládež a vzdelávanie. Samotná stratégia bola konzultovaná v mesiacoch február a apríl na ďalších dvoch konzultačných stretnutiach v meste Nitra a pripomienkovaná aj zástupcami Detského fondu Unicef.

Prečo je dôležité prijať Stratégiu integrácie cudzincov

Stratégia integrácie cudzincov mesta Nitra reaguje na situáciu narastajúceho počtu cudzincov v meste, ktorý je spôsobený viacerými faktormi.

Veľmi dôležitým faktorom bol **príchod viacerých veľkých zamestnávateľov**, napríklad firmy Jaguar Landrover –, ktorý už dlhodobo zamestnáva aj ľudí zo zahraničia, výstavba priemyselného parku, v ktorom sú tiež cudzinci zamestnávaní, ale aj bežná pracovná migrácia, kedy sa cudzinci zamestnávajú aj v menších prevádzkach. Nitra je zároveň **univerzitným mestom**, čiže na počte cudzincov sa vo výraznej miere podieľajú aj zahraniční študenti. Mesto má určitú skúsenosť aj s **utečeneckou migráciou**, keďže po roku 2015 prišlo do Nitry približne 150 utečencov z Iraku.

Veľmi výraznou zmenou bola však najmä situácia po vypuknutí vojny na Ukrajine, v ktorej dôsledku prišiel do Nitry vysoký podiel odídencov – k aprílu 2023 malo status dočasného útočiska viac ako 4200

ľudí z Ukrajiny. Analýza potrieb pre mesto Nitra¹ z roku 2023 poukazuje na to, že tieto počty môžu byť reálne ešte vyššie. Celkový počet cudzincov v okrese Nitra bol podľa dát Úradu hraničnej a cudzineckej polície z decembra 2022 **12 822**². Hoci presné dáta o súčasných počtoch cudzincov v meste nie sú k dispozícii, je možné predpokladať, že tento počet je ešte vyšší, aj vzhľadom na to, že ďalší odídenci prichádzali do mesta Nitra aj v roku 2023 a 2024.

A napokon, vzhľadom na zhoršujúcu sa geopolitickú situáciu sa v roku 2023 objavovali aj situácie, kedy sa mesto vysporiadavalo s tzv. neregulárnou alebo tranzitnou migráciou, ktorá môže byť v budúcnosti tiež témou, na ktorú by mali reagovať verejné politiky.

Všetky tieto faktory ukazujú, že téme migrácie a integrácie cudzincov v meste je potrebné venovať koncepčnú a strategickú pozornosť. Je možné predpokladať, že počet cudzincov sa bude stále zvyšovať a preto je dôležité, aby boli efektívne začlenení do spoločnosti.

Príchod ľudí zo zahraničia a postupný nárast znamenajú pre mesto aj určitú formu **záťaže**. Mesto sa musí vysporiadavať s krízovými situáciami, kedy v krátkom čase príde na územie mesta vyšší počet ľudí z iných krajín, poskytovať im jednak okamžitú pomoc a služby, ale aj so situáciou kontinuálneho nárastu cudzincov, ktorí prichádzajú do mesta za prácou, vzdelávaním, či z iných dôvodov. Špecifická situácia cudzincov, ktorá vyplýva z ich odlišného právneho statusu, ale aj kultúrnych a sociálnych špecifik, kladie na mesto a jeho personálne, odborné a finančné kapacity zvýšené nároky, ktoré je potrebné reflektovať v politikách mesta.

Integrácia je dôležitým nástrojom, ktorý zabezpečuje, že cudzinci a cudzinky nebudú vylúčení zo spoločnosti, budú sebestační a môžu prispievať výraznou mierou k rozvoju mesta Nitra.

Efektívna integrácia zároveň podporuje sociálnu súdržnosť, komunitné spolužitie a je dôležitou prevenciou konfliktov, či rôznych negatívnych spoločenských javov.

Prínos cudzincov a cudziniiek pre mesto

Migrácia je často skloňovaná ako výzva, či problém, s ktorým sa mestá či celá krajina musia vysporiadať. Avšak je dôležité zdôrazniť, že migrácia je veľmi prirodzeným a dôležitým javom v spoločnosti a prináša množstvo pozitívnych aspektov, ktoré môžu významnou mierou prispievať k demografickému, ekonomickému ale aj spoločenskému rozvoju mesta. Dôvodov je opäť viacero.

V prvom rade dochádza na Slovensku k výraznému **starnutiu populácie**, ktoré nie je možné riešiť len proročinnou a propopulačnou politikou. Demografické odhady pre Slovensko uvádzajú, že do roku 2050 sa počet ľudí medzi 20-64 rokov sa zníži viac ako o milión ľudí (z 3,5 milióna na menej ako 2,5 milióna), pričom najväčší pokles nastane v prvých dekádach. Počet ľudí nad 65 rokov vzrastie až dvojnásobne – z 870 tisíc na 1,63 milióna a počet ľudí nad 80 rokov vzrastie až o 450 tisíc.

V meste Nitra do roku 2040 dôjde podľa demografických odhadov celkovo k úbytku obyvateľstva, avšak najvýraznejšie sa prejaví práve starnutie populácie, keďže počet ľudí nad 65 rokov v Nitre vzrastie zo 17% v roku 2018 až na takmer 30% percent v roku 2040. V ďalších rokoch sa bude tento podiel ešte výraznejšie zvyšovať. Tak isto aj priemerný vek obyvateľov v Nitre stúpne³.

¹Centrum pre výskum etnicity a kultúry (2023) *Analýza potrieb vo vzťahu k odídencom z Ukrajiny a cudzincom v meste Nitra*, október 2023

²Centrum pre výskum etnicity a kultúry (2023) *Analýza potrieb vo vzťahu k odídencom z Ukrajiny a cudzincom v meste Nitra*, október 2023

³Šprocha, B - Bleho, B - Vaňo, B (2019)) Kraje a okresy Slovenska v demografickej perspektíve. [Populačná prognóza do roku 2040](#). INFOSTAT.

Migrácia a integrácia cudzincov a cudziniiek je jedným z veľmi dôležitých nástrojov, ako sa s demografickými zmenami vysporiadať a **mestá**, ktoré si tento fakt uvedomujú a reagujú svojimi politikami na demografické zmeny **môžu mať významnú komparatívnu výhodu oproti iným mestám či regiónom**.

Druhým dôležitým aspektom je **ekonomický prínos**. Asociácia pracovných agentúr konštatovala, že v roku 2023 bolo na Slovensku takmer 90 tisíc neobsadených pracovných miest⁴. Inštitút finančnej politiky uvádza, že „na jedného nezamestnaného pripadá až takmer 55 voľných pracovných miest. Takmer polovicu neobsadených pozícií hlásia už tradične okresy s veľmi nízkou mierou nezamestnanosti: Bratislava, **Nitra** a Trnava“⁵. Miera evidovanej nezamestnanosti v meste Nitra poklesla z viac ako 10,37% v roku 2012 až na 2,58% v roku 2022⁶. Tieto dáta poukazujú na to, že cudzinci môžu byť aj výrazným ekonomickým prínosom pre mesto, ak budú mať dostatočný prístup k trhu práce, možnostiam podnikania a podobne.

Dôležitým aspektom v súčasnosti je aj to, že **cudzinci žijúci na Slovensku majú zároveň aj pomerne vysoké vzdelanie**. Cudzinci, ktorí sú na Slovensku zamestnaní, majú najčastejšie niektorú z foriem stredného odborného či všeobecného vzdelania (63 % v júni 2023), podiel vysokoškolsky vzdelaných zahraničných zamestnancov je 23 %⁷. Podrobné dáta o vzdelanostnej štruktúre cudzincov v Nitre neexistujú, avšak dáta za odídencom z Ukrajiny poukazujú na to, že viac ako 61% zamestnaných odídencom má ukončené stredoškolské vzdelanie a až 30% dokonca vysokoškolské vzdelanie⁸. Ak by efektívne fungoval systém uznávania kvalifikácií, aj mesto Nitra by výrazne mohlo profitovať z tohto kvalifikačného potenciálu cudzincov – a to aj v školstve, zdravotníctve, či sociálnych službách, kde sa začína prejavovať výrazný nedostatok pracovných kapacít.

Nezanedbateľným prínosom cudzincov pre mesto Nitra je aj **spoločenský a komunitný prínos**. Analýza potrieb cudzincov a odídencom z roku 2023 poukázala na to, že po príchode vyššieho počtu odídencom *mesto ožilo*, zaplnili sa verejné priestory, viac sa začalo poukazovať na potrebu rešpektu k rozmanitosti a vzájomného spolužitia. Zároveň, analýza identifikovala, že ľudia s migračným pôvodom v meste sú často veľmi aktívni, prispievajú k spoločenskému, kultúrnemu rozvoju mesta, participujú na mnohých dobrovoľníckych aktivitách a prinášajú nové pohľady, nápady či aktivity, ktoré môžu prispievať ku kultúrnemu a spoločenskému rozvoju mesta. Tu je však dôležité dbať o efektívne integračné nástroje a politiky, ktoré budú zamerané aj na vzájomné spolužitie a podporovať komunitný rozvoj tak, aby nedochádzalo k odmietaniu, konfliktom a vylučovaniu cudzincov z verejného života.

Ciele stratégie

Stratégia integrácie cudzincov je dôležitým rámcovým dokumentom, ktorý chcel dosiahnuť niekoľko dôležitých cieľov a zmeniť nastavenie prijímaných verejných samosprávnych politík tak, aby z dlhodobého hľadiska bola zabezpečené efektívna integrácia cudzincov a cudziniiek. Stratégia zároveň prispeje k tomu, aby politiky viedli k ich sebestačnosti a podporovali rozvoj ich životných podmienok tak, aby mohli v meste Nitra žiť dôstojne, prispievať k bezkonfliktnému spolunažívaniu a rozvoju mesta.

Touto stratégiou mesto **prijíma záväzok** venovať sa téme migrácie a integrácie cudzincov (vrátane utečencov a odídencom), uvedomovať si ich špecifickú situáciu z pohľadu legálneho a sociálneho

⁴ Sme index (2023) [Pracovný trh je pre cudzincov málo atraktívny.. Slovensko ich však bude potrebovať](#).

⁵ Inštitút finančnej politiky (2023) Trh práce naráža na svoje limity <https://ifp.sk/trh-prace-naraza-na-svoje-limity-flash/>

⁶ [Výročná správa mesta Nitra 2022](#)

⁷ https://vaia.gov.sk/wp-content/uploads/2023/09/white_paper_1_magnet_pre_talent_online.pdf

⁸ Centrum pre výskum etnicity a kultúry (2023) *Analýza potrieb vo vzťahu k odídencom z Ukrajiny a cudzincom v meste Nitra*, október 2023

statusu, kultúrnych špecifik a potenciálneho prínosu pre mesto Nitra. Prijatím stratégie mesto Nitra zdôrazňuje, že táto téma bude do budúcnosti veľmi dôležitá a jej efektívnym napĺňaním mesto získa aj komparatívnu výhodu oproti iným mestám, ktoré sa téme integrácie cudzincov nevenujú koncepčne a dostatočne.

Stratégia zároveň **definuje základné výzvy, témy a oblasti s identifikovanými prioritami**, ktoré bude mesto vzhľadom na situáciu a potreby cudzincov reflektovať vo všetkých relevantných prijímaných lokálnych politikách – akými sú napríklad Plán hospodárskeho a sociálneho rozvoja, Komunitný plán sociálnych služieb, či v rôznych stratégiách a koncepciách zameraných na situáciu špecifických skupín, akými sú deti a mládež, seniori, ľudia so zdravotným znevýhodnením a podobne. Prijímanie týchto politik a dokumentov na úrovni mesta by malo zohľadňovať špecifickú situáciu cudzincov a cudziniiek (vrátane utečencov a odídencov) a reflektovať priority a oblasti definované v tejto stratégii.

Rámcové oblasti Stratégie integrácie cudzincov by mali byť rozpracované v následnom **Akčnom pláne**, v ktorom mesto zadefinuje konkrétne opatrenia, aktivity a kroky na napĺňanie strategických priorít. Tie by mali mať následne aj konkrétne finančné krytie, na ktoré môže mesto hľadať dodatočné **finančné prostriedky** v rámci rôznych fondov Európskej únie, štátneho rozpočtu, rozpočtu mesta, či súkromných zdrojov. **Prijatie stratégie zároveň zvyšuje pravdepodobnosť, že na svoje integračné aktivity mesto v budúcnosti získa dostatočné finančné prostriedky.**

Komu je stratégia určená

Stratégia je určená všetkým aktérom, ktorí v Nitre pôsobia v téme riadenia migrácie a zabezpečenia integrácie cudzincov. V prvom rade slúži najmä **tvorcom a realizátorom politik** na lokálnej úrovni, čiže mestu, jeho rôznym odborom a expertom/expertkám, ktorí sa venujú strategickému rozvoju mesta Nitra.

Je dôležitým dokumentom aj pre **politických predstaviteľov mesta, teda volených zástupcov**, ktorí rozhodujú o strategickom smerovaní mesta, definovaní priorít tohto smerovania a svojim dlhodobým zameraním dáva do budúcnosti nástroje predstaviteľom mesta a tvorcom politik, ako pristupovať k téme migrácie a integrácie cudzincov.

Zároveň je dôležitým nástrojom aj pre **všetkých ďalších aktérov na lokálnej úrovni** – od rôznych organizácií a inštitúcií zriaďovaných mestom, cez štátne inštitúcie a regionálne samosprávy (VÚC) až po mimovládne či iné organizácie pôsobiace v meste. Na napĺňaní stratégie a plnení konkrétnych opatrení by sa mali podieľať v spolupráci všetci relevantní aktéri, ktorí v meste pôsobia.

Stratégia môže byť zároveň aj dôležitým podnetom **pre tvorcov politik a legislatívy na centrálnej/národnej úrovni**. Niektoré zmeny a opatrenia nemôžu byť realizované bez dôležitých legislatívnych zmien a nastavení štátnych politik, alebo bez podpory (finančnej, či metodologickej) zo strany štátu.

Vízia mesta Nitra smerom k integrácii cudzincov a vytváraniu súdržnej spoločnosti

Mesto Nitra vo svojom Pláne hospodárskeho a sociálneho rozvoja na roky 2013 – 2023 uvádza, že je „moderným mestom otvoreným pre všetkých“. Je bezpečným mestom, chráni zdravie a majetok obyvateľov a návštevníkov, pripravené na zvládnutie mimoriadnych udalostí. Nitra je mesto poskytujúce komplexné sociálne služby a služby zdravotnej starostlivosti s dôrazom na komunitný

prístup, dostupné pre všetky sociálne odkázané a znevýhodnené skupiny občanov a jednotlivcov, účinne predchádza sociálnemu vylúčeniu⁹.

Mesto vo svojich strategických dokumentoch definuje hodnoty, na základe ktorých chce naplňať celkovú víziu mesta. Nitra chce byť mestom, ktoré je **odolné** voči potenciálnym krízam a katastrofám. To je v súčasnosti, kedy čelíme rôznym geopolitickým a klimatickým výzvam, zásadná hodnota. S ňou súvisí aj to, že mesto chce byť **bezpečným** mestom po fyzickej a psychickej stránke pre všetkých svojich obyvateľov. Zároveň, mesto chce byť v zmysle Green Deal a Nového Európskeho Bauhausu pre všetkých obyvateľov a návštevníkov **inkluzívne, estetické a udržateľné**.

Cudzinci sa postupne stávajú stabilnými obyvateľmi mesta a prispievajú do veľkej miery k jeho rozvoju. Vízia mesta Nitra smerom k integrácii cudzincov sa preto opiera o tieto základné princípy a jej prijatím a realizovaním konkrétnych aktivít a opatrení smeruje k dosiahnutiu ich **plného začlenenia do spoločnosti a podpore ich rozvoja**.

Víziou mesta Nitra v tejto téme je dosiahnuť, aby sa **cudzinci a cudzinky a ich deti (vrátane utečencov a odíedencov)** stali **plnohodnotnými obyvateľmi mesta**. Súčasná doba sa prejavuje narastajúcou kultúrnou a sociálnou rozmanitosťou. Mesto Nitra víta túto rozmanitosť a považuje ju za dôležitú hodnotu. Každý obyvateľ a obyvateľka by sa mali cítiť prijatí a mali by mesto považovať **za svoj domov**. Nitra preto bude vytvárať prostredie, v ktorom sa tieto hodnoty môžu dostatočne naplňať. Snahou je, aby cudzinci, ktorí žijú v Nitre a získavajú rôzne typy podpory po svojom príchode ostávali v meste dlhodobo a mohli tak prispievať k jeho rozvoju.

Zároveň, víziou mesta je, aby každý cudzinec a cudzinka žijúci dlhodobo v meste Nitra mohli **naplno rozvíjať svoj potenciál**. Dôležité je, aby nezostávali na okraji spoločnosti a **neboli z nej vylučovaní**. Podporou rozvoja ich potenciálu mesto smeruje k tomu, aby mohli prispievať svojimi hodnotami, skúsenosťami, kvalifikáciou a individuálnymi charakteristikami k dobrému spolužitiu všetkých obyvateľov a rozvoju mesta v rôznych oblastiach – kultúrnych, komunitných, sociálnych, či v rámci vlastného podnikania a ekonomického prínosu.

Mesto Nitra zároveň bude dbať o to, aby bolo v rôznych oblastiach **prístupné aj cudzincom**. Vytváraná infraštruktúra by mala byť budovaná tak, aby bola zrozumiteľná pre všetkých a dostupná. Pravidlá pre jej využívanie preto musia byť transparentné a komunikované tak, aby im aj cudzinci rozumeli a mohli ich adekvátne využívať.

Mesto bude zároveň vo svojich **komunikačných nástrojoch** zdôrazňovať kultúrnu, sociálnu rozmanitosť a komunikačné vizuály mesta budú upravené tak, aby mesto poukazovalo na prítomnosť tejto skupiny obyvateľov a obyvateľiek. Prístupnou a inkluzívnou komunikáciou tak mesto chce prispievať k tomu, aby sa ľudia s migračným pôvodom cítili v meste prijatí a aby zároveň dochádzalo k ich akceptácii a prijímaniu ostatným obyvateľstvom.

Služby v rôznych oblastiach – či už ide o sociálnu oblasť, vzdelávanie, bývanie, trh práce, v komunitnej a kultúrnej oblasti, ale aj v mnohých ďalších by mali byť dostupné všetkým, teda aj cudzincom a **mali by reflektovať ich špecifické kultúrne, sociálne a iné potreby**. Cieľom poskytovania rôznych typov služieb nie je vytváranie sekundárnej závislosti, ale podpora v rôznych konkrétnych životných situáciách s cieľom nepriaznivé situácie spolu s ich prijímateľmi vyriešiť, aby nevznikal potenciál pre marginalizáciu a sociálne vylúčenie. Zároveň, služby pre tieto skupiny sú **adresné** a reagujú na konkrétne životné situácie, v ktorých sa ich prijímatelia ocitajú. Zároveň, je dôležité si uvedomiť, že v rôznych situáciách sú potrebné rôzne služby. Napríklad po vypuknutí vojny alebo inej krízovej situácii

⁹ Mesto Nitra (2015) [Plán hospodárskeho a sociálneho rozvoja mesta Nitra na roky 2015 - 2023](#).

potrebujú novo prichádzajúci cudzinci (utečenci) iný typ podpory a služieb, ako v bežných situáciách, kedy počet cudzincov narastá kontinuálne.

Mesto Nitra si uvedomuje, že aj medzi cudzincami sú rôzne **zraniteľné skupiny**. Ide o ľudí so zdravotným znevýhodnením či seniorov, alebo ľudí žijúcich v chudobe, maloletých bez sprievodu, matky s deťmi a podobne. Všetky tieto skupiny majú veľmi špecifické potreby a víziou mesta je **reflektovať špecifickú situáciu týchto zraniteľných skupín** a poskytovať im podporu, služby a opatrenia, ktorých cieľom je zmierňovať zraniteľnosť a vytvárať podmienky pre ich dôstojný život v meste.

Podporou rôznych **komunitných aktivít** mesto smeruje k vytváraniu **súdržnej spoločnosti a vzájomnej dôvery**. Tieto aktivity majú za cieľ, aby sa obyvatelia spoznávali, vytvárali hlbšie sociálne vzťahy naprieč rôznymi skupinami, poskytovali si vzájomnú pomoc a podporu a spoločne vytvárali mesto, ktoré je naozaj pre všetkých. Rôzne kultúrne, komunitné a iné spoločné aktivity prispievajú aj k prevencii rôznych negatívnych javov, konfliktov a negatívnych postojov, ktoré niektorí obyvatelia môžu mať voči rôznym skupinám obyvateľstva.

Zámerom mesta Nitra je aj to, aby boli cudzinci plnohodnotne **zapájaní, teda aby participovali** na aktivitách, opatreniach a rozhodnutiach, ktoré mesto robí nielen v oblasti samotnej integrácie cudzincov, ale aj v iných oblastiach. Víziou mesta je, aby boli aj ľudia z iných krajín zamestnávaní priamo na rôznych odboroch mesta, v školstve, či v poskytovaných službách. Je dôležité, aby sa podieľali aj na samotnej tvorbe opatrení, služieb či implementovaní politik, ktoré sa ich týkajú. **Princíp participácie** je jeden z najdôležitejších princípov, ktorými sa mesto riadi.

Súčasťou participatívneho prístupu je aj to, aby boli cudzinci **spoluzodpovední** za svoju situáciu, ale aj politiky a opatrenia, ktoré sú prijímané a implementované v praxi. Integrácia je procesom, ktorý vyžaduje, aby sa aj **samotní cudzinci výraznou mierou pričínili o to, aby bola efektívna**. Je dôležité, aby neboli len pasívnymi prijímateľmi podpory, ale aby aktívne dbali o to, aby sa naučili jazyk, rešpektovali pravidlá normy spoločnosti, pochopili princípy fungovania na lokálnej úrovni a rozumeli aj legislatíve a povinnostiam, ktoré im vyplývajú z toho, že sú obyvateľmi mesta.

Počty cudzincov a odídenecov v Nitre

Na to, aby mesto ale aj iné organizácie vedeli adekvátne a efektívne reagovať na meniacu sa situáciu v súvislosti so zvyšujúcim sa počtom cudzincov v meste, je kľúčové poznať trendy v tejto oblasti, vývoj situácie, existujúce štatistiky a iný typ dát.

Počet cudzincov v Nitre je už dlhodobo pomerne vysoký

Situačná analýza z roku 2020¹⁰ priniesla okrem iného aj dáta o počte cudzincov v Nitre. V roku 2019 tu žilo **5143 cudzincov** z toho 2661 pochádzalo z krajín mimo EÚ/EHP (teda z tzv. tretích krajín) a 2482 bolo z členských štátov EÚ.

Medzi cudzincami výrazne prevažovali muži (3419) and ženami (1724). Menej ako polovica ľudí (cca 2200) malo trvalý pobyt, prechodný pobyt malo približne 2800 ľudí¹¹.

Počet cudzincov podľa veku v roku 2019

¹⁰ CVEK (2020) [Situačná analýza migrácie a možností integrácie cudzincov v meste Nitra](#).

¹¹ CVEK (2020) [Situačná analýza migrácie a možností integrácie cudzincov v meste Nitra](#).

Veková kategória	Počet cudzincov
0-14	176
15-29	1253
30-54	2983
55-70	639

Zdroj: UHCP, 2019

Z tzv. tretích krajín boli najčastejšie cudzinci v Nitre zo Srbska, Ukrajiny a Vietnamu. Pri občanoch Európskej únie to boli najmä cudzinci z Talianska, Rumunska a Bulharska. **Už pred vypuknutím vojny na Ukrajine žilo v meste Nitra takmer 900 ľudí z Ukrajiny.**

Po vypuknutí vojny na Ukrajine počet cudzincov rapídne stúpol, zvýšil sa aj podiel žien

Ku koncu roka 2022 podľa oficiálnych dát UHCP žilo v Nitre **12 822 cudzincov**, z čoho 6585 tvorili muži a 6237 ženy. Z týchto údajov je vidno, že **počet žien na populácii cudzincov sa príchodom ľudí z Ukrajiny výrazne zvýšil.**

Typy pobytov cudzincov (vrátane odídencom) ku koncu roka 2022

Typ pobytu	Počet cudzincov
Trvalý pobyt	2809
Prechodný pobyt	4982
Tolerovaný pobyt (vrátane odídencom)	5031

Veľký podiel na tomto zvýšení počtu cudzincov v meste mal práve príchod ľudí z Ukrajiny, ktorí získali na Slovensku dočasné útočisko. Podľa údajov Úradu hraničnej a cudzineckej polície z apríla 2023 malo k tomuto dátumu udelený tolerovaný pobyt na účel dočasného útočiska v Nitre **4202 ľudí z Ukrajiny.**

Počet ľudí na dočasnom útočisku podľa pohlavia

Pohlavie	Počet	Percentuálny podiel
muži	1343	31,9%
ženy	2859	68,1%
Celkový súčet	4202	100%

Zdroj, UHCP, apríl 2023

Komplexnejšie údaje o počtoch cudzincov v Nitre, rozdelené aj podľa veku, vzdelania, či ekonomickej aktivity je možné nájsť v Analýze potrieb cudzincov a odídencom z roku 2023.¹²

Dáta o počte odídencom nie sú spoľahlivé

S tým však súvisí jeden zásadný problém a tým je to, že mesto nemá spoľahlivé informácie o tom, aký je aktuálny (skutočný) počet ľudí, ktorí sa na území mesta nachádzajú. Niektoré štatistiky, napríklad o ubytovaní alebo počtoch detí v školách môžu priniesť parciálne informácie, avšak nie je jasné, aké sú presné dáta. Hoci sa odídencom z Ukrajiny prihlásili na dočasné útočisko v Nitre, nie je jasné, či v Nitre aj zostali alebo odišli žiť do iných miest na Slovensku, do zahraničia, alebo sa vrátili na Ukrajinu.

¹²Centrum pre výskum etnicity a kultúry (2023) *Analýza potrieb vo vzťahu k odídencom z Ukrajiny a cudzincom v meste Nitra*, október 2023

Zároveň, v meste môžu žiť mnohí odídenci, ktorí majú nahlásené dočasné útočisko v inom meste či obci na Slovensku a preto môže byť ich počet paradoxne vyšší.

To spôsobuje veľmi zásadný problém pre mesto a je to zároveň výzva pre štát, ktorý by mal nastaviť efektívnejší systém registrácie (minimálne preregistráciu), aby mestá alebo aj vyššie územné celky mali celistvejší obraz o aktuálnom počte odídencom.

Mesto nie je na začiatku – téme integrácie cudzincov sa Nitra venuje dlhodobo

Už situačná analýza z roku 2020 konštatovala, že migrácia do mesta Nitra sa bude pravdepodobne výrazne zvyšovať, aj vzhľadom na to, že Slovensko je členským štátom EÚ a voľný pohyb osôb vplyva na zvyšujúcu sa migráciu, mesto Nitra bolo vnímané ako potenciálne atraktívne mesto pre cudzincov – či už z dôvodu pracovnej migrácie alebo vzdelávania.

Po zverejnení tejto analýzy a po spustení projektu COMIN (viac v časti Koordinácia) začalo mesto Nitra venovať téme väčšiu pozornosť. Výraznejšie sa zmenila situácia vo verejných politikách a strategických dokumentoch mesta, kde sa objavili ako cieľová skupina aj cudzinci. Samostatná stratégia integrácie cudzincov v meste Nitra prijatá nebola, avšak rôzne dokumenty postupne začali počítať aj s narastajúcou migráciou a cudzincami v meste.

Výrazný vplyv na situáciu v meste mali aj aktivity Centra COMIN a ďalších organizácií, ktoré sa venovali téme migrácie a integrácie dlhodobo. Najmä vďaka týmto iniciatívam bolo mesto lepšie ako iné mestá pripravené na výraznejší nárast počtu cudzincov, ktorý nastal po vypuknutí vojny na Ukrajine. Táto situácia pomohla nastaviť a efektívne spustiť mnohé procesy, ktoré uľahčili prijímanie odídencom a poskytovanie efektívnych služieb v meste. Existencia pripravených systémov a základných koordinačných rámcov poukazuje na dôležitosť systematického uchopenia manažmentu migrácie a integrácie a potrebnosť integračných stratégií a politik.

V Blue Dot Comin bolo v roku 2023 celkovo poskytnuté poradenstvo a služby pre 9525 klientov. Počet všetkých intervencií bol viac ako 32 tisíc, najčastejšie išlo o psychosociálnu pomoc (7109), podporu v oblasti zdravia (2977), materiálnu pomoc (2484), právne poradenstvo (1920) a vzdelávanie (826).

Akých cudzincov sa týka stratégia – typológia migrácie

Cudzincom je podľa zákona o pobyte cudzincov každý, kto nie je občanom Slovenskej republiky¹³. Takáto definícia je však pomerne široká a zahŕňa v sebe veľké množstvo podkategórií ľudí, ktorí sa nachádzajú na území Slovenskej republiky a nie sú jej občanmi. S rôznymi typmi legálnych a pobytočných statusov sa spájajú aj rôzne práva a povinnosti, ale aj špecifiká jednotlivých kategórií cudzincov, ktorí žijú na území mesta a je preto dôležité vedieť, čím sa jednotlivé kategórie odlišujú.

Celkovo možno rozdeliť migráciu na **dobrovoľnú a nedobrovoľnú**. **Dobrovoľní migranti** sú tí, ktorí prichádzajú na Slovensko na základe vlastného rozhodnutia za určitým **účelom**. Tieto účely môžu byť rôzne – práca, podnikanie, vzdelávanie/štúdium, ale aj mnohé iné. V prípade občanov iných štátov EÚ je zabezpečený voľný pohyb osôb, kým v prípade tzv. štátnych príslušníkov tretích krajín Slovenská republika musí týmto ľuďom **udeliť určitý typ pobytu**, ktorého účel musí byť zdokladovaný.

Pri **nedobrovoľnej migrácii** ľudia odchádzajú zo svojej krajiny kvôli prenasledovaniu, vojne, či iným dôvodom a sú teda svojim spôsobom **nútení** svoju krajinu opustiť. V tomto prípade im Slovenská

¹³ Zákon č. 404/2011 Z.z. o pobyte cudzincov, dostupné na <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2011/404/20240214>

republika udeľuje istý typ medzinárodnej ochrany (azyl, doplnková ochrana, tolerovaný pobyt a iné). Do tejto skupiny spadajú aj **odfídenci z Ukrajiny**, ich status je však tiež špecifický.

Občania EÚ

Občania EÚ s platným preukazom totožnosti alebo cestovným dokladom sa môžu na Slovensku zdržiavať tri mesiace bez ďalších podmienok. Ak sa občan EÚ chce na Slovensku zdržiavať dlhšie ako tri mesiace, má na to právo v prípade, že: je zamestnaný na území SR, je samostatne zárobkovo činnou osobou na území SR, má dostatočné zdroje pre seba a svojich rodinných príslušníkov, aby sa nestali záťažou pre systém pomoci v hmotnej núdzi SR počas obdobia ich pobytu a majú zdravotné poistenie na území SR, študuje na základnej škole, strednej škole alebo vysokej škole v SR, je u neho predpoklad, že sa zamestná, alebo je rodinným príslušníkom občana EÚ, ktorého sprevádza alebo sa k nemu pripája a ktorý spĺňa vyššie uvedené podmienky.

Občan EÚ je povinný **do 10 pracovných dní** odo dňa vstupu na územie Slovenska ohlásiť začiatok a miesto svojho pobytu na cudzineckej polícii podľa miesta bydliska. Občan EÚ, ktorý sa na Slovensku zdržiava **dlhšie ako tri mesiace**, je povinný **požiadať o registráciu pobytu do 30 dní od uplynutia troch mesiacov** odo dňa vstupu na územie Slovenskej republiky¹⁴.

Štátni príslušníci tretích krajín

Situácia štátnych príslušníkov tretích krajín je oproti občanom EÚ výrazne zložitejšia. Štátnym príslušníkom tretej krajiny je každý, kto nie je štátnym občanom Slovenskej republiky ani občanom Únie; štátnym príslušníkom tretej krajiny sa rozumie aj osoba bez štátnej príslušnosti.

Na to, aby sa mohli zdržiavať na území slovenskej republiky, **musia získať určitý typ pobytu**.

Prechodný pobyt sa udeľuje vždy za určitým účelom a každý cudzinec z tretej krajiny môže mať len jeden účel pobytu. Tými sú najčastejšie – **zamestnanie, podnikanie, štúdium, osobitné činnosti, výskum a vývoj, zlúčenie rodiny**, pobyt osoby so statusom zahraničného Slováka, pobyt osoby, ktorá má uznaný dlhodobý pobyt na území členského štátu EÚ.¹⁵ **Príslušný policajný útvar rozhoduje o udelení prechodného pobytu, pričom zvažuje rôzne okolnosti, ako sú napríklad verejný záujem, bezpečnostné hľadisko a posudok zastupiteľského úradu. Na tento pobyt nevzniká právny nárok.**

Prechodný pobyt môže byť prvýkrát udelený **na rôzne dlhý čas**, obvykle na tri až šesť rokov v závislosti od účelu pobytu. Prechodný pobyt štátneho príslušníka tretej krajiny po dobu jeho platnosti oprávňuje legálne sa zdržiavať na území Slovenska, cestovať do zahraničia a vracáť sa na Slovensko.

Trvalý pobyt oprávňuje cudzinca dlhodobo sa zdržiavať na území SR a na cesty do zahraničia a naspäť. Je to stabilnejší typ pobytu, ktorý sa udeľuje cudzincom na dobu dlhšiu ako prechodný pobyt. Cudzinci s trvalým bytym majú vo väčšine oblastí života **zhodné práva a povinnosti ako občania SR** (napr. zamestnávanie, zdravotná starostlivosť, sociálne veci, verejný život na regionálnej úrovni). Existujú tri typy trvalého pobytu:

¹⁴ § 63 a nasl. zákona č. 404/2011 Z.z. o pobyte cudzincov, dostupné na <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2011/404/20240214>

¹⁵ Žiadosť o udelenie prechodného pobytu podáva cudzinec osobne v zahraničí na zastupiteľskom úrade SR, Zastupiteľský úrad SR, ktorý žiadosť prijal, vykoná so žiadateľom osobný pohovor za účelom predbežného posúdenia žiadosti. **Žiadosť o udelenie prechodného pobytu možno podať za určitých okolností aj na príslušnom oddelení cudzineckej polície podľa miesta pobytu (ak má cudzinec už udelený pobyt, ak je držiteľom víz, ak ide o zahraničného Slováka a podobne)**, Zákon č. 404/2011 Z.z. o pobyte cudzincov, dostupné na <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2011/404/20240214>

trvalý pobyt na päť rokov, trvalý pobyt na neobmedzený čas a dlhodobý pobyt. Podmienky udelenia trvalého pobytu sú pomerne komplexné a prísne¹⁶ a nevzniká naň právny nárok.

Cudzinci ako obyvatelia obce

Keďže obyvateľom obce je podľa zákona o obecnom zriadení osoba s trvalým pobytom podľa zákona o hlásení pobytu občanov SR a podľa zákona o pobyte cudzincov¹⁷, a to bez ohľadu na občianstvo, stávajú sa riadnymi obyvateľmi miest aj cudzinci s trvalým pobytom. Zo statusu obyvateľa obce tak cudzincom vyplývajú rôzne práva:

- Voliť orgány samosprávy obce a byť zvolený do orgánu samosprávy obce, hlasovať o dôležitých otázkach života a rozvoja obce (miestne referendum)
- Zúčastňovať sa na zhromaždeniach obyvateľov obce a vyjadrovať na nich svoj názor a zúčastňovať sa na zasadnutiach obecného zastupiteľstva,
- Obracať sa so svojimi podnetmi a sťažnosťami na orgány obce,
- Používať obvyklým spôsobom obecné zariadenia a ostatný majetok obce slúžiaci pre verejné účely,
- Požadovať súčinnosť pri ochrane svojej osoby a rodiny a svojho majetku nachádzajúceho sa v obci,
- Požadovať pomoc v čase náhlej núdze.

Na samospráve obce sa zároveň môže podieľať aj **obyvateľ s prechodným pobytom** podľa zákona o hlásení pobytu občanov SR a podľa zákona o pobyte cudzincov.¹⁸ Tieto osoby však nemôžu voliť orgány samosprávy obce, ani byť volené do orgánov samosprávy či hlasovať v miestnom referende.

Cudzinec ako obyvateľ má na druhej strane vo vzťahu k obci alebo mestu tieto povinnosti:

- Ochraňovať majetok obce a podieľať sa na nákladoch obce, vykonávať menšie obecné služby organizované obcou, ktoré sú určené na zlepšenie života, životného prostredia, ekonomických podmienok a sociálnych podmienok obyvateľov obce a sú vykonávané v záujme obce,
- Podieľať sa na ochrane a na zveľaďovaní životného prostredia v obci,
- Napomáhať udržiavať poriadok v obci,
- Poskytovať osobnú pomoc a vecnú pomoc pri záchranných prácach a odstraňovaní následkov mimoriadnej udalosti v obci,
- Platiť miestne dane a poplatky.

Dôležité!

Pri type pobytu sa cudzinci výrazne líšia od občanov Slovenskej republiky. Kým občan Slovenskej republiky sa môže v danom meste na trvalý pobyt jednoducho prihlásiť, u cudzincov to tak nie je. V prípade, ak nespĺňajú podmienky na trvalý pobyt, tak majú len prechodný alebo tolerovaný pobyt. To ich v mnohých prípadoch neopravňuje získavať určité výhody, práva alebo služby, ktoré sú často **v mestách viazané na trvalý pobyt**. To je veľmi dôležité zohľadňovať aj pri politikách a miestnych nariadeniach, ktoré viažu určité služby na trvalý pobyt. Zároveň, v prípade, že **občan** prihlásený na prechodný pobyt potrebuje pomoc/službu, ktorú mu mesto/obec jeho prechodného pobytu, nedokáže poskytnúť, môže ho odkázať na mesto/obec, v ktorom má prihlásený trvalý pobyt. V prípade **cudzincov s prechodným pobytom toto neplatí**, nie je možné ho odkázať na inú samosprávu, keďže v žiadnej nemôže mať prihlásený trvalý pobyt. V strategických dokumentoch miest/obcí preto treba myslieť aj na túto cieľovú skupinu a na to, aby nebola vylúčená z prístupu k službám na základe prechodnosti pobytu.

¹⁶ Druhý oddiel zákona č. 404/2011 Z.z. o pobyte cudzincov, dostupné na <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2011/404/20240214>,

¹⁷ § 3 zákona č. 253/1998 Z. z. o hlásení pobytu občanov Slovenskej republiky a registri obyvateľov Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov; § 42 ods. 2 a § 63 ods. 2 zákona č. 404/2011 Z. z. o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov

¹⁸ § 8 zákona č. 253/1998 Z. z. v znení neskorších predpisov; § 20 zákona č. 404/2011 Z. z.

Utečenci a odídenci

Utečenci sú ľudia, ktorí zo svojich krajín odchádzajú nedobrovoľne, teda utekajú pred nejakým ohrozením – pred vojnou, bezprávím, prenasledovaním a pod. Vo februári 2022 aj na Slovensko začali prichádzať veľké počty ľudí, ktorí utekali pred vojnou na Ukrajine. Kvôli bezprecedentnej situácii bol prvýkrát aktivovaný štatút **odídencia**, ktorý sa vzťahuje práve na ľudí utekajúcich pred vojnou z Ukrajiny a je odlišný od statusu ostatných utečencov.

Pojem utečenec sa používa v medzinárodnom kontexte, avšak slovenská legislatíva takýto pojem nepozná. Na Slovensku sa používa pojem **osoba s udelenou medzinárodnou ochranou**¹⁹, čím sa myslia utečenci, a aj tento pojem zahŕňa niekoľko ďalších kategórií:

Žiadateľ o azyl je osoba, ktorá na Slovensku požiadala o udelenie azylu. Konanie o udelení či neudelení azylu je pomerne komplikované a zahŕňa rôzne úrovne preverovania dôvodov, ktoré žiadateľ uvádza ako príčinu svojho núteného odchodu z rodnej krajiny. Žiadatelia o azyl na rozhodnutie o ich žiadosti väčšinou čakajú v tzv. pobytových táboroch.

Azylant je osoba, ktorej bol udelený azyl. Azylant získava trvalý pobyt²⁰ a po štyroch rokoch pobytu na Slovensku môže žiadať o občianstvo SR. Vďaka svojmu trvalému pobytu sa stáva obyvateľom mesta/obce, kde žije (podľa zákona č. 369/1990 Z.z.). Migračný úrad môže azylantom poskytnúť istú mieru integračnej podpory (podľa §28 zákona č. 480/2002 Z.z. o azyle) – finančnú podporu (buď jednorazovú, alebo opakovanú po dobu 6 mesiacov), kurz základov slovenského jazyka, psychologické alebo iné poradenstvo, kurz kultúrnej orientácie a/alebo ubytovanie v integračnom stredisku.

Osoba s doplnkovou ochranou – ak žiadateľ nespĺňa podmienky na udelenie azylu, môže jej byť udelená doplnková ochrana, teda prechodný pobyt na 1 rok a následne je možné ju predĺžiť opakovane o dva roky, na území SR s možnosťou predlžovania. Doplnková ochrana môže byť udelená tým žiadateľom o azyl, u ktorých sú vážne dôvody domnievať sa, že by im pri návrate do ich krajiny pôvodu reálne hrozilo vážne bezprávie.

Odídenc je osoba, ktorej bolo poskytnuté tzv. dočasné útočisko, teda tzv. tolerovaný pobyt.²¹ Poskytovanie tejto formy medzinárodnej ochrany bolo do zákona o azyle aktivované 26. februára 2022 v reakcii na vypuknutie vojny na Ukrajine a príchod veľkých počtov ľudí z Ukrajiny na naše územie. Pre ľudí utekajúcich pred vojnou z Ukrajiny je to v súčasnosti najjednoduchší spôsob získania legálneho pobytu na Slovensku a nevyžaduje si zdĺhavé procedúry. Tento štatút dáva odídencom právo na vstup na trh práce, ako aj prístup k zdravotnej starostlivosti.

¹⁹ Pre viac informácií o medzinárodnej ochrane pozri www.hrl.sk.

²⁰ Viac informácií o pobytoch <https://www.mic.iom.sk/sk/>

²¹ Pre viac informácií o dočasnom útočisku pozri <https://help.unhcr.org/slovakia/sk/information-for-people-coming-from-ukraine/temporary-protection/>

**Strategické oblasti a rámcové ciele pre riadenie
migrácie a integrácie v meste Nitra**

Prioritná oblasť 1: Koordinácia a podpora integrácie cudzincov

Súčasný stav

Mesto v rokoch 2019 - 2020 v spolupráci s Nitrianskou komunitnou nadáciou realizovalo projekt financovaný Nórsnym finančným mechanizmom, ktorého súčasťou bolo spracovanie Situačnej analýzy migrácie a možností integrácie cudzincov v meste Nitra²², vytvorenie kontaktného miesta pre cudzincov COMIN v klientskom centre na mestskom úrade v Nitre, kde sa realizovali informačné a poradenské služby pre cudzincov žijúcich v Nitre, realizovanie integračných aktivít pre cudzincov v spolupráci s NGO a zapracovanie cieľovej skupiny cudzincov do politík a dokumentov mesta.

V roku 2021 až do začiatku roku 2022 po ukončení realizácia projektu mesto ďalej financovalo poskytovania bezplatného poradenstva pre cudzincov v spolupráci s NKN v priestoroch klientskeho centra.

Po vypuknutí vojny na Ukrajine v roku 2022 mesto postupne vytvorilo platformu spolupracujúcich organizácií pozostávajúcu z mesta Nitra, NKN a SHR, ku ktorej sa v roku 2023 zaradením do siete BLUE DOTov oficiálne pridal UNICEF a UNHCR. Výhodou platformy bolo nastavenie viaczdrojového financovania poradenského centra pre cudzincov, ktorého klientami boli prioritne odídenci z Ukrajiny a iné zraniteľné skupiny. V rokoch 2022 až 2023 bol zároveň realizovaný 1.workplan na základe memoranda mesta Nitra s UNICEFom, v rámci ktorého sa riešili otázky spojené s koordináciou rôznych aktérov v meste Nitra pri poskytovaní integračných aktivít, posilňovaním kapacít samosprávy prostredníctvom vzdelávania zamestnancov, rozšírením kapacít materských škôl, integračnými aktivitami pre deti - prioritne pre deti cudzincov, posilnenie profesionálnych kapacít pre prácu s deťmi, duševné zdravie detí a posilnenie on-line komunikácie prostredníctvom webovej stránky.

V súčasnosti COMIN poskytuje informačné a poradenské služby, asistenčné služby, právne poradenstvo a veľké množstvo integračných aktivít pre cudzincov v Nitre. [Webstránka COMIN](#) zabezpečuje komplexné informovanie o situácii v meste, a aktivitách rôznych aktérov, možnostiach a dostupných službách.

Zároveň je na meste zriadená pozícia **koordinátora pre integráciu cudzincov**, ktorá spadá priamo do pôsobnosti prednostu mestského úradu, ktorý sa podieľa na nastavovaní a realizácii politík integrácie.

Koordinátor pre integráciu „zabezpečuje a koordinuje spolupracujúcu platformu pre integráciu cudzincov s verejnými aj súkromnými inštitúciami na lokálnej, regionálnej a národnej úrovni. Vytvára podporu pre partnerské organizácie zainteresované na riešení procesu integrácie cudzincov, participuje na nastavovaní spoločnej politiky a stratégie s vládnymi, mimovládnymi a medzinárodnými organizáciami, vrátane miestnych komunít cudzincov“²³.

²² CVEK (2020) [Situačná analýza migrácie a možností integrácie cudzincov v meste Nitra](#).

²³ <https://nitra.sk/prednosta-mestskeho-uradu/>

Rámcové ciele v oblasti koordinácie integrácie

Na to, aby mesto komplexne a dlhodobo venovalo pozornosť migrácii a integrácii cudzincov, je potrebné, aby bolo jednoznačne definované, akým spôsobom bude téma koordinovaná, ako bude napojená na ostatné politiky mesta a ako bude v praxi fungovať realizácia integračných opatrení. Na dosiahnutie tohto zámeru formulujeme niekoľko základných cieľov:

1.1. Udržanie a posilnenie koordinačnej roly v integrácii cudzincov a cudziniiek

Súčasná pozícia koordinátora integrácie v meste bude zachovaná a posilnená. Ak nastanú v budúcnosti legislatívne zmeny tak, že mesto bude mať ako kompetenciu integráciu cudzincov, mesto bude na túto situáciu reagovať posilnením organizačných zložiek koordinácie tejto témy.

Zároveň bude posilnený mandát tohto inštitútu tak, že bude plniť nasledujúce úlohy:

- 1.1.1. Naplňovať stratégiu integrácie cudzincov prostredníctvom vytvorenia, naplňovania a aktualizácie akčných plánov pre jednotlivé oblasti s definovaním konkrétnych opatrení;
- 1.1.2. Dôsledne dbať na to, aby sa ciele stratégie integrácie odrážali vo všetkých ostatných relevantných politikách mesta;
- 1.1.3. Spolupracovať s ostatnými organizačnými zložkami a odborními mesta pri naplňovaní opatrení a poskytovaní služieb cudzincom;
- 1.1.4. Vyhodnocovať štatistické dáta o cudzincoch s cieľom efektívne plánovať politiky a monitorovať ich efektívne naplňovanie;
- 1.1.5. Organizovať pravidelné koordinačné stretnutia s relevantnými aktérmi, dbať na to, aby boli pokryté rôzne integračné služby a nedochádzalo k duplicitám;
- 1.1.6. Vytvárať podmienky pre efektívnu spoluprácu organizácií participujúcich na integrácii cudzincov;
- 1.1.7. Komunikovať a spolupracovať s inými samosprávami, ostatnými orgánmi štátnej správy a aj smerom k národnej úrovni.

1.2. Obnovenie klientského centra pre cudzincov na mestskom úrade

Zámerom mesta je poskytovať komplexné, zrozumiteľné a dôveryhodné informácie všetkým cudzincom žijúcim na území mesta Nitra. Dlhodobým cieľom mesta je preto znovu vytvorenie služby klientského centra pre všetkých cudzincov priamo v budove mestského úradu. Dôležité je, aby mesto prechádzalo postupnou internacionalizáciou, teda aby dokázalo reagovať aj na situáciu a potreby ľudí z iných krajín

Klientské centrum bude slúžiť ako „**bod prvého kontaktu**“ cudzincov s mestom tak, aby

- 1.2.1. Získavali základné informácie o možnostiach v oblasti sociálnych služieb, vzdelávania, bývania, zdravia a zdravotných služieb, jazykového vzdelávania, ktoré poskytuje mesto;
- 1.2.2. Získavali informácie o tom, kde a akým spôsobom môžu dostávať ďalšie služby, ako je špecifické právne a sociálne pracovné poradenstvo, asistenčné služby, integračné služby, možnosti zamestnávania a podobne;
- 1.2.3. Získavali informácie o kultúrnych, komunitných aktivitách v meste a možnostiach dobrovoľníctva;
- 1.2.4. Všetky informácie boli dostupné v jazyku, ktorému cudzinci rozumejú.

1.3. Posilnenie a podpora fungovania integračného centra pre cudzincov (v súčasnosti Blue Dot COMIN)

Mesto Nitra bude nadväzovať na úspešné fungovanie platformy Blue dot COMIN, tak, aby sa z dlhodobého hľadiska existovalo udržateľné centrum integrácie cudzincov a poskytovalo všetky relevantné integračné služby cudzincom a cudzinkám

Integračné centrum bude spolupracovať s mestom a jeho organizačnými zložkami na naplňaní strategických cieľov integrácie a poskytovaním relevantných služieb, ktorými budú najmä:

- 1.3.1. Informačné služby – podrobné informácie a poradenstvo v oblasti zdravotníctva, vzdelávania, sociálnych služieb a sociálnej pomoci;

- 1.3.2. Asistenčné služby pre cudzincov – prostredníctvom komunitných mediátorov a sociálnych pracovníkov;
- 1.3.3. Komunitné aktivity;
- 1.3.4. Aktivity pre deti, mládež a rodiny.

1.4. Dlhodobá aktívna podpora mesta pre ďalších relevantných aktérov integrácie

Mesto bude podporovať súčasné a budúce aktivity všetkých relevantných aktérov integrácie cudzincov a cudziniiek tak, aby dochádzalo k synergickému efektu a rôzni aktéri vrátane mimovládneho sektora mohli naďalej plniť dôležitú komplementárnu úlohu k aktivitám mesta a to prostredníctvom:

- 1.4.1. Dotačných schém na podporu komunitných a iných aktivít;
- 1.4.2. Získavania finančných prostriedkov z eurofondov a iných zdrojov;
- 1.4.3. Posilňovaním a podporou Nitrianskej komunitnej nadácie;
- 1.4.4. Proaktívnym informovaním o aktivitách rôznych aktérov;
- 1.4.5. Vzájomným prepájaním a informovaním aktérov ;
- 1.4.6. Prepájaním aktérov integrácie s inými aktérmi pôsobiacimi na území mesta v iných oblastiach(komunitné aktivity, prevencia negatívnych javov, sociálna práca, kultúrne centrá, atď).

1.5. Posilňovanie sociálnej súdržnosti, pozitívnej verejnej mienky a inklúzie

Mesto si kladie za cieľ vytváranie súdržnej spoločnosti a dobrých interetnických vzťahov. Okrem aktivít, ktoré sú podrobnejšie rozpísané v časti Komunitné aktivity bude zároveň dbať o to, aby vytváralo inkluzívne prostredie aj v rámci mestského úradu a to najmä:

- 1.5.1. Postupnou internacionalizáciou mestského úradu (komunikácia v jazykoch, ktorým rozumejú aj cudzinci – pozri aj časť Budovanie kapacít);
- 1.5.2. Vytvorením komunikačnej stratégie mesta, ktorá bude zohľadňovať inkluzívne princípy;
- 1.5.3. Prispôbením vizuálnej komunikácie mesta narastajúcej diverzite a nárastu počtu ľudí s migračným pôvodom.

Prioritná oblasť 2: Zber dát a štatistická analýza

Súčasný stav

Na to, aby mesto ale aj iné organizácie vedeli adekvátne a efektívne reagovať na meniacu sa situáciu v súvislosti so zvyšujúcim sa počtom cudzincov a cudziniiek v meste, je kľúčové poznať trendy v tejto oblasti, vývoj situácie, existujúce štatistiky a iný typ dát. To je dôležité aj pre nastavovanie a vyhodnocovanie politik opatrení a vyčleňovanie finančných prostriedkov.

Mesto disponuje viacerými štatistikami a dátami, ktoré by mohli byť užitočné pri zabezpečovaní integrácie cudzincov. V prvom rade ide o **register obyvateľstva**, ktorý obsahuje množstvo dôležitých údajov. Register obsahuje o cudzincoch prihlásených na pobyt v Slovenskej republike a o cudzincoch s priznaným postavením utečenca na území Slovenskej republiky údaje v rozsahu údajov uvedených v preukazoch na pobyt. Avšak aj iné údaje zbierané v tomto registri by mohli byť pre štatistické analýzy užitočné. **Problémom je v súčasnosti to, že mesto s údajmi z registra obyvateľov nepracuje dostatočne.** Mesto disponuje aj ďalšími štatistickými údajmi, ktoré je však potrebné zmapovať a začať používať komplexne na nastavovanie politik.

Ďalšie údaje sú obvykle dostupné na vyžiadanie – ide napríklad o dáta Úradu hraničnej a cudzineckej polície, Ministerstva školstva (údaje o počtoch detí v školách), úradov práce, sociálnych vecí a rodiny a mnohé ďalšie.

Problémom je, že tieto dáta nie sú sústreďované na jednom mieste, systematicky sa s nimi nepracuje a neslúžia na plánovanie a realizáciu politik a opatrení.

Rámcové ciele Koncepcie pre zber a vyhodnocovanie dát:

2.1. Vytvorenie mechanizmu komplexného a pravidelného zberu dát o cudzincoch v meste Nitra

Mesto Nitra vytvorí komplexný systém zberu štatistických údajov o cudzincoch tak, aby boli zbierané pravidelne a dlhodobo, boli komplexné a pokrývali všetky oblasti integračných politik, a aby boli inkluzívne – teda zahŕňali údaje aj o zraniteľných skupinách (deti, ľudia so zdravotným znevýhodnením, seniori, rodiny ohrozené chudobou a iné skupiny)

Vytvorenie takéhoto mechanizmu vyžaduje viaceré kroky:

- 2.1.1. Posilnenie kapacít mesta – vytvorenie pracovnej pozície dátového analytika/analytičky;
- 2.1.2. Identifikácia všetkých súčasne dostupných údajov o cudzincoch, ktorými už mesto disponuje;
- 2.1.3. Identifikácia konkrétnych typov dát o cudzincoch, ktoré budú pravidelne zbierané a vyhodnocované;
- 2.1.4. Nadviazanie a posilnenie spolupráce s relevantnými inštitúciami štátnej správy s cieľom pravidelného poskytovania informácií samospráve;
- 2.1.5. Zabezpečenie, aby sa zbierané dáta využívali pre plánovanie a vyhodnocovanie politik a aktivít v meste.

2.2. Spolupráca relevantných aktérov a organizačných zložiek mesta

Zodpovedná organizačná zložka bude aktívne spolupracovať so všetkými relevantnými odborními mesta a ďalšími aktérmi integrácie (štátne inštitúcie, VUC a mimovládne organizácie) tak, aby boli štatistické údaje dostupné pre všetkých, ktorí realizujú integračné opatrenia. Zároveň, táto organizačná zložka bude spolupracovať s **Odborom stratégií a projektov mesta**, aby strategické rozhodnutia mesta reflektovali vyvíjajúcu sa situáciu v oblasti migrácie.

- 2.2.1. Zakomponovanie relevantných štatistík do systému Otvorené dáta mesta

Mesto identifikuje najdôležitejšie štatistické dáta o cudzincoch (podľa typológie cudzincov definovanej v tejto stratégii) a zakomponuje ich do systému otvorených dát (open data), ktoré sú k dispozícii na webstránke mesta. Zároveň bude dôsledne dbať o ochranu osobných údajov.

2.2.2. Vyhodnocovanie dát.

Prioritná oblasť 3: Budovanie kapacít a vzdelávanie zamestnancov

Súčasný stav

Na zabezpečenie adekvátnych integračných opatrení a podpory cudzincov a cudziniiek v procese integrácie je veľmi dôležité, aby boli vytvorené dostatočné personálne a odborné kapacity. Migrácia a s ňou súvisiaca integrácia prinášajú pre mesto mnohé výzvy a určitú záťaž, na ktorú je potrebné reagovať rozširovaním služieb a vytváraním dostatočných personálnych a finančných kapacít.

Mnohé samosprávy, vrátane Nitry nemajú dostatok personálnych kapacít na úrovni jednotlivých odborov, ktoré by dokázali tieto opatrenie dôsledne napíňať. V dlhodobom horizonte je preto potrebné pri nastavovaní konkrétnych politík a opatrení podporovať aj vytváranie možností pre kapacitný rozvoj v meste.

Rámcové ciele Konceptie pre budovanie kapacít a vzdelávanie zamestnancov:

3.1. Posilňovanie kapacít mestského úradu v koordinácii a implementácii integračných opatrení

Mesto bude v rámci koordinácie integrácie, ale aj na jednotlivých odboroch a oddeleniach mesta posilňovať svoje personálne a odborné kapacity, vytvárať pracovné miesta a dbať o to, aby nedochádzalo k preťažovaniu súčasných zamestnancov nadmernou záťažou novými povinnosťami vyplývajúcimi z potrieb plnenia integračných opatrení. Táto potreba výrazne súvisí s narastajúcou migráciou a tým aj zvyšujúcou sa záťažou pre rôzne organizačné zložky mesta, ale aj iných štátnych, regionálnych a mimovládnych aktérov, ktorých aktivity vyžadujú dodatočnú koordináciu.

Mesto zároveň zdefiniuje kompetencie a úlohy jednotlivých odborov a zamestnancov v opatreniach, ktoré súvisia s integráciou cudzincov.

Posilnenie kapacít sa týka predovšetkým týchto odborov:

- 3.1.1. Odbor školstva, mládeže a športu;
- 3.1.2. Odbor sociálnych služieb;
- 3.1.3. Odbor kultúry;
- 3.1.4. Odbor projektového a strategického riadenia;
- 3.1.5. Mestská polícia.

3.2. Pravidelné vzdelávanie zamestnancov úradu a iných aktérov integrácie

S cieľom zabezpečiť, aby služby cudzincom a cudzinkám a podporné opatrenia reflektovali ich potreby, súčasné legislatívne nastavenie, špecifickú situáciu jednotlivých typov cudzincov v meste bude realizované pravidelné vzdelávanie relevantných zamestnancov a iných aktérov poskytujúcich informácie, služby, a podporu cudzincom. Vzdelávanie bude poskytované podľa potrieb, najmä však v týchto oblastiach:

- 3.2.1. Súčasná legislatíva týkajúca sa potrieb cudzincov na Slovensku a mestské usmernenia a nariadenia;
- 3.2.2. Poskytovanie sociálneho a právneho poradenstva;
- 3.2.3. Reflektovanie potrieb zraniteľných skupín;
- 3.2.4. Interkultúrna komunikácia a práca v kultúrne zmiešanom prostredí;
- 3.2.5. Zavedenie interkultúrnej komunikácie a inkluzívnych princípov do poskytovania služieb;
- 3.2.6. Jazykové vzdelávanie s cieľom dosiahnuť internacionalizáciu úradu;
- 3.2.7. Vzdelávanie v rámci Spoločného systému manažmentu kvality – CAF (napríklad mediácia a riešenie konfliktov, reziliencia, flexibilita na prijímanie zmien a iné);
- 3.2.8. Vzdelávanie mestskej polície vzhľadom na meniacu sa bezpečnostnú situáciu a potrebu manažovania prípadných konfliktov v meste (profesionalizácia polície).

3.3. Zamestnávanie cudzincov a cudziniiek na mestskom úrade a v službách, ktoré mesto poskytuje

S cieľom naplňať víziu mesta v oblasti inklúzie, začleňovania a participácie cudzincov a zároveň so zámerom využívať vysoký kvalifikačný potenciál cudzincov a cudziniiek žijúcich v meste a riešiť tak nedostatok personálnych kapacít v službách (v oblasti vzdelávania, sociálnych, zdravotných služieb, mestskej polície a iných oblastiach) bude mesto aktívne podporovať a vytvárať podmienky pre zamestnávanie samotných cudzincov, ktorí v meste žijú.

Strategické rámce a ciele v jednotlivých tematických oblastiach

Prioritná oblasť 4: Deti a mládež – celková situácia

Súčasný stav

Deti a mladí ľudia sú jednou z prioritných tém, ktorým sa mesto Nitra vo svojich politikách venuje. Táto téma je (najmä v oblasti vzdelávania) identifikovaná ako dôležitá už v [Pláne hospodárskeho a sociálneho rozvoja na roky 2015 – 2023](#). V Komunitnom pláne sociálnych služieb sú zas deti a ich rodiny definované ako jedna zo štyroch najvýznamnejších cieľových skupín, pričom strategickým cieľom pre oblasť „rodiny s deťmi“ je rovnosť príležitostí pre rodiny s deťmi a mládež z rôzneho sociálneho prostredia. Do tejto cieľovej skupiny sú zaradené: deti a mládež ohrozené sociálne patologickými javmi, rodina v kríze, rodina v hmotnej núdzi a obeť domáceho násillia. Komunitný plán identifikuje viaceré ciele a opatrenia pre tieto jednotlivé skupiny rodín s deťmi (pozri viac v [Komunitný plán...s.126 – 136](#)).

Nitra je jedným z prvých miest v regióne, ktorý postupne zavádza model Planet Youth, tzv. islandský model primárnej prevencie užívania návykových látok. V rámci tohto programu realizovalo mesto aj komplexný zber dát u mladých ľudí a tínedžerov vo veku 13-15 rokov. V tejto vekovej skupine mladých sa zisťovali údaje o užívaní návykových látok, rodinnom zázemí detí či o ich vzťahu ku škole, ale aj o ich pocitoch o vlastnom zdraví. Pri prevencii sa program zameriava na celé sociálne prostredie mladých ľudí a jeho prioritou je viac prevencia ako riešenie už vzniknutých situácií.

Nitra zároveň v súčasnosti pripravuje aj Akčný plán zameraný na deti a mládež a Konceptiu pre mládež, ktoré určujú presné kroky pre prácu s mládežou v nasledujúcich rokoch.

Analýza potrieb cudzincov a odídencom v meste Nitra z roku 2023 identifikovala aj deti a mladých cudzincov ako veľmi dôležitú skupinu, na ktorú by mali byť zamerané verejné politiky, ktoré čelia podobným výzvam ako ďalšie ohrozené skupiny v meste.

V analýze sa ukázalo, že existuje nezanedbateľná skupina detí a mladých ľudí, ktorí sú mimo vzdelávacieho systému, čo vytvára potenciálne riziko straty kontinuity vzdelávania, neukončenia vzdelania alebo predčasného ukončenia vzdelávania a v oblasti duševného zdravia, sociálno - rizikových javov a sociálnej súdržnosti na úrovni mesta. Je to do veľkej miery spôsobené absenciou povinnej školskej dochádzky, kvôli čomu sa mnohé deti vzdelávajú dištančne alebo vôbec.

Pri tínedžeroch je zas problém pri prechode na stredné školy – mnohí z nich sa kvôli povinnosti realizovať prijímacie pohovory na stredné školy nedostanú alebo niektorí z nich kvôli sociálnej situácii rodiny musia začať pracovať, čím sa ocitajú mimo systému vzdelávania pomerne skoro.

O týchto mladých ľuďoch nemá mesto často žiadne informácie, ak nie sú podchytené mimovládnyimi organizáciami, ktoré poskytujú rôznu formu podpory, jazykových kurzov alebo komunitných aktivít. Zároveň chýbal efektívny priestor, kde by mohli mladí ľudia tráviť svoj voľný čas efektívne. V Nitre v súčasnosti pôsobí viacero organizácií a iniciatív, ktoré realizujú aktivity na podporu mladých (Slovenská humanitná rada, Nitrianska komunitná nadácia, Diecézna charita, Evanjelická diakonia, Mareena, STORM, Klokanček, Slniečko, ID klub, Podaj mi ruku, OZ Centrum pre rodinu - Nitra, Slovenský Červený kríž územný spolok Nitra, EFFETA, Nitrianske centrum dobrovoľníctva, Jazyková škola VAGeS, a iné. Chýba však systémová podpora pre ich aktivity. Zámerom mesta je aj vytvoriť bezpečné priestory pre mladých ľudí, ktoré budú dostupné pre všetkých mladých ľudí.

Rámcové strategické ciele pre tému Deti a mládež – celková situácia

4.1. Zadefinovanie detí a mladých cudzincov (ale aj rodiny s deťmi) ako cieľovej/ohrozenej skupiny v prijímaných politikách, stratégiách a akčných plánoch mesta zameraných na deti a mladých

Mesto Nitra bude pri prijímaní stratégií, politik, opatrení a realizácii rôznych projektov cielene dbať na to, aby deti a mládež s migračným pôvodom boli identifikované ako jedna z cieľových a potenciálne ohrozených skupín obyvateľstva.

Pri realizácii tohto cieľa bude preto:

- 4.1.1. Aktívne skúmať situáciu a mapovať potreby a ohrozenia mladých ľudí – cudzincov, odídenčov, utečencov tak, aby dokázalo pružne reagovať na vznikajúcu situáciu;
- 4.1.2. Identifikovať témy, oblasti a opatrenia, ktoré by mali byť zakomponované do strategických dokumentov a projektov mesta;
- 4.1.3. Dôsledne vyhodnocovať realizované politiky a opatrenia z pohľadu ich dopadu na deti a mladých.

4.2. Vytvorenie komplexného systému psychosociálnej podpory detí a mladých ľudí v školách, psychologických poradenských zariadeniach (aj) za pomoci mimovládnych aktérov

Deti a mladí ľudia, najmä odídeni a utečenci veľmi často čelia psychickým problémom, ktoré je nevyhnutné riešiť na to, aby mohli naplno rozvíjať svoj potenciál či už vo vzdelávacej oblasti, v sociálnom rozvoji alebo celkovo v začleňovaní do spoločnosti a udržiavaní súdržných vzťahov so svojimi rovesníkmi a ostatnou spoločnosťou. Na dosiahnutie tohto cieľa bude preto mesto Nitra vyvíjať a podporovať nasledujúce typy aktivít:

- 4.2.1. Pokračovať v súčasných aktivitách, projektoch a opatreniach na psychologickú podporu cudzincov a cudziniiek a budú rozširovať ich kapacity;
- 4.2.1. Podporovať ďalšie zamestnávanie psychológov a psychologičiek, pričom dôraz bude ladený aj na zamestnávanie odborníkov a odborničok z radov samotných cudzincov a tým budovať ucelený a udržateľný systém kapacít psychologickej podpory;
- 4.2.2. Podporovať ďalších (napríklad mimovládnych) aktérov poskytujúcich psychologické služby pre cudzincov v meste a koordinovať ich činnosť tak, aby jednotlivé podporné aktivity boli komplementárne a vytvárali synergický efekt;
- 4.2.3. Podporovať budovanie fyzickej infraštruktúry a priestorov pre posilňovanie poradenstva v spolupráci so všetkými relevantnými aktérmi (VUC, štátne inštitúcie a MVO).

4.3. Dôsledná sociálno - právna ochrana detí aj v prípade detí cudzincov

Či už ide o maloletých bez sprievodu, alebo deti v rodinách, ktoré sa ocitli v kríze, aj v prípade cudzincov nastávajú situácie, kedy je potrebná dôsledné dodržiavanie sociálno-právnej ochrany detí. Mesto bude preto **v spolupráci s orgánmi sociálnoprávnej ochrany** dlhodobou a komplexne:

- 4.3.1. Mapovať situáciu detí v rodinách alebo v zariadeniach a všetky opatrenia sociálno-právnej ochrany dôsledne uplatňovať aj na deti cudzincov tak, aby bol dosiahnutý najlepší záujem dieťaťa;
- 4.3.2. Realizovať opatrenia definované v Komunitnom pláne sociálnych služieb zameraných na rodiny v kríze tak, aby zahŕňali aj deti a rodiny s migračným pôvodom, ktoré majú v Nitre udelený pobytový status;
- 4.3.3. Posilniť terénnu a sociálnu prácu s rodinami o odborníkov na migráciu, či samotných odborníkov z radov cudzincov a cudziniiek a realizovať pravidelné vzdelávanie v oblasti sociálno – právnej ochrany detí cudzincov a maloletých bez sprievodu;
- 4.3.4. Posilniť krízovú intervenciu a krízové intervenčné tímy pracujúce s deťmi a ich rodinami o odborníkov na migráciu a dôsledne riešiť vznikajúce krízové situácie v týchto rodinách.

4.4. Prevencia sociálno – rizikových javov a podpora voľnočasových aktivít

S cieľom podporovať deti a mladých ľudí v ich rozvoji a zároveň dôsledne dbať na prevenciu rôznych sociálno – rizikových javov, aj s ohľadom na výzvy spojené s narastajúcim počtom cudzincov a celkových spoločenských výziev bude mesto aktívne podporovať vytváranie možností na efektívne trávenie voľného času, podporu rovesníckych vzťahov (aj s majoritou).

- 4.4.1. Začleniť detí a mladých cudzincov (vrátane utečencov a odídencov) ako cieľovú skupinu do realizovaného islandského modelu prevencie;
- 4.4.2. Podporovať existujúce a novo vznikajúce komunitné priestory, centrá voľného času a nízkoprahové zariadenia, ktoré vytvárajú voľnočasové aktivity pre deti všetkých vekových kategórií a mladých ľudí a realizujú aktivity zamerané na ich integráciu do spoločnosti;
- 4.4.3. Podporovať ďalšie preventívne aktivity na školách, v poradenských zariadeniach a voľnočasových priestoroch.

Prioritná oblasť 5: Deti a mládež – vzdelávanie

Súčasný stav

Vzdelávanie detí a mladých ľudí je jednou z kľúčových oblastí integrácie a je dôležité pre osobnostný, vzdelanostný a sociálny rozvoj detí s migračným pôvodom, ako aj vytváranie súdržných rovesníckych vzťahov. Efektívne začleňovanie detí do vzdelávacieho systému a následná podpora pre ich špecifické potreby a začleňovanie je jedným z kľúčových cieľov koncepcie integrácie.

Počet detí cudzincov v nitrianskych materských a základných školách v uplynulom období, aj vzhľadom na situáciu po vypuknutí vojny na Ukrajine výrazne narástol. Celkový počet detí cudzincov v Nitre pred vypuknutím vojny nebol k dispozícii, počet detí v materských a základných školách udáva Centrum vedeckých informácií v školskom roku 2019/2020 takto: 34 detí cudzincov v materských školách a 94 detí cudzincov v základných školách.

Ku koncu roka 2022 bolo celkovo v Nitre podľa dát Úradu hraničnej a cudzineckej polície už 2050 detí cudzincov vo veku od 0-17 rokov, z nich vyše 1200 boli deti na dočasnom útočisku²⁴.

V školskom roku 2022/2023 bolo v Nitrianskych materských školách 73 detí (z toho 15 s trvalým pobytom) a v základných školách 596 detí (43 s trvalým pobytom)²⁵.

Pre deti odídencov neplatí stále povinná školská dochádzka, aj keď štát pripravuje v tejto téme zmeny. Podľa Analýzy potrieb cudzincov a odídencov sa Nitra so zaraďovaním detí do škôl s a predškolských zariadení vysporiadala výrazne lepšie ako iné mestá (pozri Analýza, časť Začleňovanie detí do vzdelávania). Dáta z analýzy však ukazujú, že celkový počet detí vo veku povinnej školskej dochádzky v Nitre je vyšší ako v počet reálne zaraďovaných detí do základných škôl, čo znamená, že deti buď navštevujú školy v iných mestách, alebo nie sú zaraďené vôbec.

Zároveň, Nitra stále bojuje s nedostatočnými kapacitami (najmä) v materských, ale aj základných školách.

Popri prvotne efektívnej a pružnej reakcii na potrebu zaraďovania vyššieho počtu detí (vdďaka odboru školstva, Blue dot Comin a ostatným inštitúciám a mimovládny organizáciám) mesto Nitra začalo v spolupráci s UNICEF a aj s inými organizáciami aktívne podporovať situáciu vo vzdelávaní detí a mladých ľudí a realizovalo/realizuje množstvo projektov na podporu vzdelávania detí cudzincov.

Súčasnú aktivitu mesta a dobré vysporiadanie sa majú zatiaľ časovo obmedzené trvanie a je potrebné vytvoriť dlhodobý a udržateľný systém podpory vzdelávania detí a zároveň aj podpory učiteľov.

Rámcové ciele v tematickej oblasti Deti a mládež – vzdelávanie

5.1. Vytvorenie efektívneho a transparentného mechanizmu zaraďovania detí cudzincov do jednotlivých škôl a školských zariadení v meste

S cieľom dosiahnuť, aby všetky deti cudzincov (vrátane odídencov a utečencov) boli dobre zachytené už po príchode a získaní určitého typu pobytu v meste a následne zaraďené do príslušnej školy či materskej školy, mesto vytvorí systém evidencie a zaraďovania detí do týchto zariadení. Špecifický dôraz bude kladený aj na zaraďovanie detí so zdravotným znevýhodnením.

Na dosiahnutie tohto cieľa bude potrebné realizovať viaceré kroky:

²⁴ Centrum pre výskum etnicity a kultúry (2023) *Analýza potrieb vo vzťahu k odídencom z Ukrajiny a cudzincom v meste Nitra*, október 2023

²⁵ Centrum pre výskum etnicity a kultúry (2023) *Analýza potrieb vo vzťahu k odídencom z Ukrajiny a cudzincom v meste Nitra*, október 2023

- 5.1.1. Pravidelne získavať informácie a štatistické údaje o deťoch cudzincov, ktoré sa narodili alebo získali určitý typ pobytu v meste (od Úradu hraničnej a cudzineckej polície, z Registra obyvateľov, z matričných záznamov);
- 5.1.2. Pravidelne mapovať a vyhodnocovať voľné kapacity jednotlivých materských a základných škôl a ich možnosti vzdelávania detí cudzincov vrátane neverejných škôl (súkromných a cirkevných);
- 5.1.3. Vytvoriť systém, v ktorom budú deti cudzincov zaraďované do určitých škôl podľa ich pripravenosti a personálnych kapacít týchto škôl na vzdelávanie detí cudzincov – systém bude nastavený tak, aby nedochádzalo k segregácii detí cudzincov na istom type škôl (bude stanovený presný podiel detí v školách, ktoré môžu tvoriť deti cudzincov) a zároveň bude zachovaná možnosť rodičov vybrať si školu podľa vlastného výberu;
- 5.1.4. Školy, kde budú deti zaraďované, budú odborne a kapacitne podporované na efektívne začleňovanie detí cudzincov tak, aby v nich deti dostali všetky podporné integračné nástroje;
- 5.1.5. Vytvoriť systém, kedy sa všetky žiadosti o zaradenie do určitých typov škôl sústreďovali na odbore školstva (v spolupráci s Blue dot COMIN a inými organizáciami), ktorý bude v spolupráci s jednotlivými školami spolupracovať pri zaraďovaní;
- 5.1.6. Spolupracovať s jednotlivými školami na procese zaraďovania;
- 5.1.7. Spolupracovať s ďalšími inštitúciami, ako NIVAM, Regionálne úrady štátnej správy inými inštitúciami na procese efektívneho zaraďovania detí do škôl.

5.2. Vytvorenie systému adaptačných tried pre deti cudzincov

Mesto si uvedomuje, že pre každé dieťa je dôležité, aby navštevovalo školu spolu s ostatnými rovesníkmi. Avšak v prípade, že bude v Nitre vysoký počet novoprichádzajúcich detí cudzincov, bude potrebné prijať dodatočné opatrenia na to, aby tieto deti boli adekvátne a efektívne pripravené na vzdelávací systém. Preto, ak to legislatívne podmienky umožnia, bude v týchto prípadoch zriaďovať tzv. adaptačné triedy pre deti cudzincov. S cieľom vyhnúť sa akýmkoľvek segregačným opatreniam, pobyt v týchto triedach bude jasne **časovo obmedzený a flexibilný tak, aby** deti boli zaradené do bežných tried hneď, ako budú na to pripravené. Zároveň budú školy dbať na to, aby dochádzalo ku kontaktom s ostatnými deťmi už aj počas obdobia navštevovania prípravných tried.

Mesto v rámci prípravy na zriaďovanie týchto tried vypracuje presnú metodiku a postupy, v rámci ktorých bude definované, za akých podmienok môžu byť deti cudzincov do adaptačnej triedy zaradené, čo sú minimálne dosiahnuté štandardy, aby mohli byť zaradené do bežnej triedy a stanovia dobu, po ktorej musia byť deti zaradené do bežných tried medzi ostatné deti.

Cieľom prípravných tried bude:

- 5.2.1. Intenzívna výučba slovenského (resp. vyučovacieho) jazyka tak, aby deti zvládli základné učivo po prechode do bežnej triedy;
- 5.2.2. Adaptácia na slovenský systém vzdelávania (vyrovnávanie rozdielov vo vzdelávaní, pravidlá, kultúrne rozdiely, psychologická adaptácia);
- 5.2.3. Podpora mimoškolských aktivít a vytváranie vzájomných vzťahov s ostatnými deťmi.

5.3. Vytvorenie systému efektívnej adaptácie v škole a vzťahov v kolektíve

Popri prípravných triedach je veľmi dôležité vytvoriť aj systém podpory dieťaťa po príchode do školy, vytvorenie vzťahov a komunikačných nástrojov s rodičmi, vytvorenie pocitu bezpečia a podobne. Zároveň je potrebné pracovať s celým kolektívom detí v triedach, do ktorých budú zaraďované deti cudzincov s cieľom lepšieho prijatia a akceptácie – ako prevencia šikany a rôznych negatívnych javov. Na vytvorenie takéhoto systému bude potrebné

- 5.3.1. Vytvoriť informačný balíček o škole (základné informácie o škole, pravidlá, fungovanie školy a podobne) v jazykoch, ktorými rozprávajú deti a ich rodičia;

- 5.3.2. Vytvoriť pravidlá komunikácie s rodičmi pri nástupe do školy a počas školského procesu a stratégiu dlhodobej komunikácie a spolupráce s rodičmi;
- 5.3.3. Identifikovať osoby, ktoré budú „dôverníkmi“ pre deti (ideálne z jazykovo blízkeho prostredia a/alebo zo školského podporného tímu);
- 5.3.4. Realizovať pravidelné interkultúrne aktivity s deťmi v triedach a na školách celkovo na vytvorenie kvalitných vzťahov a prevenciu šikany;
- 5.3.5. Zapájať rodičov do interkultúrnych a iných aktivít v škole;
- 5.3.6. Uplatňovať podporné nástroje vzdelávania aj pre deti cudzincov.

5.4. Udržanie a rozvoj systému školských podporných tímov

Školské podporné tímy predstavujú kľúčovú pomoc žiakom a pedagogickému zboru pri zvládaní rôznych špecifických potrieb detí. Mesto bude preto podporovať, aby každá škola mala vytvorený podporný školský tím zložený z rôznych odborníkov a odborníčok – psychológov, špeciálnych a sociálnych pedagógov, asistentov a podobne. Na to, aby školské podporné tímy dokázali poskytovať adekvátnu podporu aj pre deti cudzincov je potrebné:

- 5.4.1. Zabezpečiť, aby na školách, ktoré vzdelávajú deti cudzincov fungovali stabilné školské podporné tímy;
- 5.4.2. Zabezpečiť, aby v školských podporných tímoch boli aj odborníci/odborníčky z prostredia cudzincov;
- 5.4.3. Poskytovať pravidelné a kontinuálne vzdelávanie členov tímov;
- 5.4.4. Udržať a podporovať spoluprácu s regionálnymi centrami podpory učiteľov;
- 5.4.5. Zabezpečiť prijímanie a podporu detí so zdravotným znevýhodnením v bežných školách.

5.5. Zabezpečenie efektívnej jazykovej prípravy

Jazykové vzdelávanie je kľúčovým nástrojom integrácie detí do vzdelávania. Mesto preto bude podporovať školské a mimoškolské aktivity zamerané na to, aby sa deti čím skôr naučili vyučovací jazyk, ideálne už pred nástupom do školy. Splnenie tohto cieľa bude potrebné:

- 5.5.1. Spolupracovať so štátnymi inštitúciami na implementovaní procesov vzdelávania detí cudzincov a jazykovej prípravy;
- 5.5.2. Koordinácia všetkých aktérov poskytujúcich jazykové vzdelávanie deťom;
- 5.5.3. Podpora mimoškolských aktivít zameraných na jazykové vzdelávanie (aktéri, ktorí poskytujú vzdelávanie v komunitných a iných centrách, či jazykových školách).

5.6. Zefektívnenie prechodu na stredné školy

V súčasnosti dochádza k situáciám, že deti cudzincov majú problémy pri prechode zo základných na stredné školy. Je to spôsobené odlišnou zriaďovateľskou pôsobnosťou, ale aj tým, že stredné školy často vyžadujú prijímacie konanie v slovenskom (resp. vyučovacom) jazyku. Chýba aj komplexná spolupráca a podpora pre deti pri prechode na stredné školy. V tejto súvislosti si mesto kladie za cieľ

- 5.6.1. Vytvoriť systém spolupráce medzi mestom, vyššími územnými celkami a regionálnymi úradmi školskej správy a samotnými školami s cieľom zabezpečiť efektívny prechod žiakov na stredné školy;
- 5.6.2. Na základe spolupráce mapovať kapacity voľných miest na stredných školách a podmienky pre prijatie s cieľom efektívne informovať žiakov;
- 5.6.3. Podporovať a motivovať žiakov na základných školách v pokračovaní štúdia na stredných školách.

Prioritná oblasť 6: Sociálna oblasť

Súčasný stav

V rámci integračných politík je podstatné nastaviť inkluzívne aj sociálnu starostlivosť. Sociálna pomoc sa skladá zo sociálnych služieb a dávok sociálnej pomoci, ktoré sú pod gesciou samosprávnych orgánov a miestnej štátnej správy. Mesto Nitra vo svojom poslednom [Komunitnom pláne sociálnych služieb](#) predkladá ako svoju víziu do budúcnosti „moderné, kvalitné a dostupné sociálne služby s pridanou hodnotou nielen pre občanov mesta“.

Aj keď cudzinci a cudzinky nie sú ako skupina špecificky spomenutí v rámci rôznych sociálnych služieb, plán identifikuje cudzincov ako súčasť cieľových skupín a reflektuje potrebu pripraviť poskytovateľov na prácu s cudzincami ako prijímateľmi služieb.

Avšak ako už situačná [analýza CVEK](#) z roku 2020 ukázala väčšina sociálnej starostlivosti je **viazaná podľa nariadení na trvalý pobyt**. Nariadenia mesta nepočítajú s obyvateľmi bez trvalého pobytu v Nitre. Cudzinci a cudzinky bez trvalého pobytu tak pociťujú bariéry v oblasti sociálnej starostlivosti. Avšak aj medzi nimi sa nachádzajú **zraniteľné osoby s potrebou sociálnej starostlivosti**. S vojnou na Ukrajine prišli častokrát **ženy s deťmi, ľudia seniorského veku a ľudia so zdravotným znevýhodnením**. Presné dáta o znevýhodnených skupinách nemáme, ale je zrejmé, že je dôležité plánovať rozvoj sociálnych služieb aj z perspektívy cudziniiek a cudzincov.

Vzhľadom na demografické zmeny je vysoko pravdepodobné, že potreba sociálnych služieb bude narastať. Zároveň, ak cudzinci a cudzinky budú žiť v Nitre dlhodobo, bude narastať aj počet ľudí v seniorskom veku. Ich počet narástol aj v súvislosti s príchodom odídencov v meste. Už v roku 2019 malo určitý typ pobytu viac ako 600 cudzincov vo veku 55-70 rokov a ľudí nad 71 rokov bolo 79. Aj keď presné čísla o súčasnej vekovej štruktúre cudzincov v súčasnosti nemáme, len medzi odídenkami bolo v apríli 2023 168 ľudí vo veku 65+, čo indikuje ich celkový nárast.

Rámcové ciele pre sociálnu oblasť

6.1. Úprava možnosti poskytovania sociálnych služieb aj pre cudzincov a cudzinky, ktorí nemajú v meste trvalý pobyt a definovanie cudzincov ako cieľovej skupiny v Komunitnom pláne sociálnych služieb

Cudzinci a cudzinky, ktorí nemajú v meste trvalý pobyt často nemôžu byť prijímateľmi sociálnych služieb viazaných práve na tento typ pobytu. Hoci mesto najmä v prípade odídencov poskytovalo a poskytuje rôzne typy služieb aj týmto skupinám, chýba systémové opatrenie, ktoré by umožňovalo poskytovať služby aj tejto cieľovej skupine. Na jeho vytvorenie bude preto potrebné uskutočniť viaceré kroky

- 6.1.1. Upraviť všeobecne záväzné nariadenia v meste tak, aby cudzinci s dlhodobým pobytom (prechodným či tolerovaným) mali nárok na sociálne služby;
- 6.1.2. Definovať podmienky, za ktorých môžu cudzinci bez trvalého pobytu prijímať sociálne služby;
- 6.1.3. Začleniť cudzincov a špecificky zraniteľné skupiny medzi cieľové skupiny opatrení definovaných v strategických dokumentoch mesta, najmä v Komunitnom pláne sociálnych služieb.

6.2. Mapovanie potrieb cudzincov a cudziniiek (vrátane odídencov a utečencov) v súvislosti so sociálnymi službami a poskytovaním informácií

Cudzinci a špecificky odídenki a utečenci majú rôzne špecifické potreby v porovnaní s majoritnou populáciou, vyplývajúce z ich právneho postavenia, sociálnej situácie a kultúrnej odlišnosti. To platí

najmä pre zraniteľné skupiny (ženy s malými deťmi, seniori, ľudia so zdravotným znevýhodnením). Na dosiahnutia efektívneho systému identifikovania potrieb bude:

- 6.2.1. Spolupracovať s organizáciami a inštitúciami, ktoré poskytujú rôzne typy sociálnych služieb cudzincom s cieľom systematicky zbierať a vyhodnocovať informácie o špecifickej situácii cudzincov;
- 6.2.2. Vyhodnocovať existujúce štatistiky a dáta o zraniteľných skupinách a ich potrebách;
- 6.2.3. Identifikovať rozsah služieb, ktoré môže mesto poskytovať na základe reálne definovaných potrieb;
- 6.2.4. V rámci klientskeho centra a integračného centra poskytovať relevantné informácie o možnostiach získavania sociálnych služieb;
- 6.2.5. Dlhodobé mapovanie potrieb klientov na základe dotazníka pripraveného UNICEF a samosprávou.

6.3. Efektívne mapovanie a posilňovanie kapacít zariadení a organizácií poskytujúcich služby a koordinácia aktérov v tejto oblasti

- 6.3.1. Mesto bude priebežne a dlhodobo mapovať kapacity rôznych zariadení poskytujúcich služby a identifikuje tie, ktoré môžu poskytovať sociálne služby aj cudzincom s dôrazom na zraniteľné skupiny, najmä seniorov a ľudí so zdravotným znevýhodnením;
- 6.3.2. Spolupracovať s ďalšími poskytovateľmi sociálnych služieb a koordinovať aktivity tak, aby ponuka služieb v jednotlivých typoch zariadení reflektovala potreby;
- 6.3.3. Posilňovať kapacity existujúcich zariadení a zvyšovať počet zamestnancov týchto zariadení s dôrazom na zamestnávanie odborníkov a odborníček aj z radov cudzincov.

6.4. Skvalitňovanie sociálnych služieb s dôrazom na ich komunitný charakter

Mesto bude pokračovať vo svojich politikách skvalitňovania poskytovania sociálnych služieb, ktoré majú komunitný charakter a sprístupňovať ich aj cudzincom a cudzinkám

- 6.4.1. Podporovať rozširovanie existujúcich sociálnych služieb aj na potreby cudzincov;
- 6.4.2. Spolupracovať s ostatnými aktérmi poskytujúcimi službami s cieľom vytvoriť efektívnu a synergickú ponuku sociálnych služieb aj pre cudzincov;
- 6.4.3. Podporovať rozvoj terénnej sociálnej práce a mobilných tímov, ktoré môžu realizovať aj vyhľadávaciu činnosť a poskytovať služby priamo na mieste;
- 6.4.4. Podporovať a financovať aj služby krízovej intervencie v prípade novovznikajúcich výziev spojených s migráciou.

Prioritná oblasť 7: Zamestnávanie

Súčasný stav

Téma zamestnávania cudzincov a cudziniiek je veľmi dôležitou témou aj pre dlhodobú integráciu. Ak ľudia majú uspokojivé zamestnanie, ľahšie sa im začleňuje do spoločnosti a stávajú sa samostatnejšími. Preto je aj tejto téme potrebné venovať dostatočnú pozornosť. Zároveň, vzhľadom na demografické zmeny a predpokladaný nedostatok pracovných síl je veľmi dôležité počítať s cudzincami ako dôležitou pracovnou silou nielen v súkromnom sektore, ale aj vo verejných službách, akými sú zdravotná starostlivosť, vzdelávanie, sociálne služby a podobne.

Už pred vypuknutím vojny na Ukrajine bolo v Nitre pomerne veľa zamestnaných cudzincov. [Situačná analýza](#) z roku 2020 popisuje, že z celkového počtu cudzincov **pracovalo 2055 cudzincov na základe pracovného povolenia**, z toho 1483 bolo mužov a 572 žien. Najviac zamestnancov pochádzalo z Ukrajiny (1317) a Srbska (399).

Súčasná dáta o počte zamestnaných cudzincov vo všeobecnosti neboli k dispozícii, ale Analýza potrieb cudzincov a odídcov uvádza, že k 31. máju 2023 podľa dát Ústredia práce bolo len odídcov, ktorí sú zamestnaní v Nitre 2158. Počty zamestnaných cudzincov tak nepochybne výrazne vzrástli.

Dáta ukazujú, že títo zamestnanci majú aj pomerne vysoké vzdelanie. Približne 61% má dosiahnuté stredoškolské vzdelanie, ďalších viac ako **30% má vysokoškolské vzdelanie**. Z mužov má **stredoškolské vzdelanie 68% a 27%** vyššie vzdelanie. Zo žien má stredoškolské vzdelanie 59% a vysokoškolské vzdelanie až 35%, čiže **ženy sú v priemere vzdelanejšie ako muži**.

Na zamestnávanie cudzincov má výrazný vplyv prítomnosť veľkej automobilky Landrover Jaguar, priemyselného parku a ďalších väčších zamestnávateľov. To je významný faktor „priťahovania“ cudzincov do mesta. To sa prejavilo aj po vypuknutí vojny na Ukrajine, kedy do mesta začali prichádzať aj odídenci k svojim rodinným príslušníkom a známym, ktorí už v týchto firmách boli zamestnaní.

So zamestnávaním cudzincov a cudziniiek sú spojené aj viaceré výzvy. Napriek tomu, že mnohí cudzinci majú kvalitné vzdelanie a v meste je dostatok pracovných príležitostí, mnohí z nich, ako napríklad seniori, matky s malými deťmi a ľudia so zdravotným znevýhodnením sú ťažko zamestnateľní.

Zároveň, cudzinci a cudzinky sú zraniteľnou skupinou aj vo vzťahu k bezpečnosti práce a podmienkam, za akých pracujú. Analýza potrieb poukázala na problematiku zamestnávania ľudí prostredníctvom agentúr, kde je veľmi komplikované overiť zmluvy a skontrolovať podmienky, za akých pracujú. Dochádza tak často k ich pracovnému vykorisťovaniu

Rámcové ciele pre oblasť zamestnávania

7.1. Vytvorenie mechanizmu vyhodnocovania pracovnej migrácie a potrieb

Vzhľadom na to, že do budúcnosti bude pravdepodobne pracovná migrácia zo zahraničia v Nitre výrazne narastať, pre plánovanie a vyhodnocovanie politik mesta je dôležité sledovať trendy súvisiace s vývojom pracovného trhu a aj migráciou. V rámci celkového systému zberu dát preto bude nevyhnutné vytvoriť aj mechanizmus štatistickej analýzy vývoja migrácie.

7.1.1. Začleniť dáta o pracovnej migrácii do pravidelného zberu a vyhodnocovania dát o cudzincoch v meste;

7.1.2. Vypracovávať pravidelné správy o vývoji a predikciách pracovnej migrácie;

- 7.1.3. Identifikovať sektory, kde je nedostatok pracovných miest a riešiť túto situáciu aj pracovnou migráciou zo zahraničia.

7.2. Vytvorenie koordinačného a komunikačného mechanizmu s najväčšími zamestnávateľmi

Na vytvorenie efektívneho systému riadenia pracovnej migrácie a integrácie mesto v spolupráci s VUC, štátnymi inštitúciami a MVO vytvorí systém pravidelnej komunikácie s najväčšími zamestnávateľmi, ktorí by mali byť aj spoluzodpovední za integráciu cudzincov a cudziniiek. Na to bude potrebné:

- 7.2.1. Identifikovať zamestnávateľov, ktorí zamestnávajú vysoký počet cudzincov a vytvoríť s nimi spolupracujúcu platformu;
- 7.2.2. Pravidelne sledovať a vyhodnocovať situáciu so zamestnávaním cudzincov a identifikovať rôzne výzvy, ktorými čelia;
- 7.2.3. Podporovať vzájomnú spoluprácu na prijímaní a realizovaní integračných opatrení (napríklad v oblasti bývania, zamestnávania, zdravotnej starostlivosti, finančnej či inej podpory, ale aj vzdelávania a komunitných aktivít);
- 7.2.4. Pri vyjednávaní podmienok s novými investormi dbať o to, aby participovali na integračných opatreniach.

7.3. Monitorovanie situácie v oblasti pracovného vykorisťovania a poskytovanie adekvátneho poradenstva

Pracovné vykorisťovanie sa ukazuje ako jedna z najväčších výziev v oblasti pracovnej migrácie. Mesto bude tejto téme venovať dostatočnú pozornosť a spolupracovať s jednotlivými aktérmi na lokálnej úrovni v prevencii a riešení problematiky pracovného vykorisťovania. Na dosiahnutie tohto cieľa bude potrebné:

- 7.3.1. V spolupráci s ďalšími aktérmi (IOM, SHR, Blue dot COMIN, Mareena a štátnych inštitúcií ako úrady práce a inšpektoráty práce) pravidelne mapovať situáciu v oblasti pracovného vykorisťovania;
- 7.3.2. Navrhovať spoločné riešenia problematiky pracovného vykorisťovania;
- 7.3.3. Vytvárať metodiky a procesné postupy pri identifikácii pracovného vykorisťovania;
- 7.3.4. Udržiavať a (aj finančne) podporovať organizácie, ktoré sa tejto téme venujú;
- 7.3.5. V spolupráci s ďalšími aktérmi poskytovať intenzívne pracovné poradenstvo cudzincom na prevenciu vykorisťovania;
- 7.3.6. V rámci klientskeho centra a ďalších organizácií mesta odkazovať cudzincov na organizácie a inštitúcie, ktoré pracovné poradenstvo poskytujú.

Prioritná oblasť 8: Bývanie

Súčasný stav

Prístup k adekvátnemu bývaniu predstavuje jednu z kľúčových ľudských potrieb, ktorú aj mesto Nitra vníma a identifikuje ako prioritnú oblasť na adresovanie. Vo svojom [Pláne hospodárskeho a sociálneho rozvoja](#) (PHSR) v rámci priority č.3 *Nitra – mesto pre život* prikladá dôležitosť podpore bývania pre všetky skupiny obyvateľstva. Podľa analýzy Nadácie na podporu sociálnych zmien - Socia, z roku 2021 je vykazovaný v Nitrianskom kraji nadpriemerný podiel výdavkov na bývanie. Rast cien komerčného bývania reflektuje aj [Program rozvoja bývania mesta Nitra do roku 2030](#), ktorý uvádza, že cena za nájom m² rozlohy bytu dlhodobo stúpa. Zároveň v rámci kraja bolo sprostredkovaných najviac verejných nájomných bytov (7867 bytov).²⁶

Nitra ako mesto s vysokým indexom starnutia si ukladá za cieľ v rámci [Programu aktívneho starnutia](#), aby bytová politika zohľadňovala potreby ľudí seniorského veku či ľudí s obmedzeným pohybom. Avšak, počet žiadostí o mestské bývanie rastie a prevyšuje ponuku, pritom celkový dopyt nie je zmapovaný, keďže žiadatelia musia spĺňať určité kritériá.

Dostupnosť mestského bývania je tak nedostatočná a vylučuje viaceré skupiny, ako reflektuje Program rozvoja bývania mesta Nitry. Jednou z týchto skupín sú osoby bez trvalého pobytu, ktoré sú vyčlenené z možnosti požiadania o bývanie v nájomných alebo sociálnych bytoch. Celkovo tak majú cudzinky a cudzinci bez trvalého pobytu sťažený prístup k dostupnému bývaniu.

Na dôležitosť sprístupňovania adekvátneho bývania poukazovala aj Analýza potrieb cudzincov a odídenčov v meste Nitra z roku 2023. Aj keď momentálne je poskytovaná podpora v oblasti bývania pre vysídlených ľudí z Ukrajiny, v oblasti bývania pretrvávajú viaceré výzievy, ktoré sú spojené s nízkou informovanosťou ohľadom formách a podmienkach bývania cudzincov, využívaním ubytovní na dlhodobé bývanie, nejasnosťou pokračovania štátneho príspevku, nedostupným mestským bývaním a preťaženosťou personálnych kapacít na meste.

Rámcové strategické ciele pre tému Bývanie

8.1. Systematické mapovanie potrieb a zber dát v oblasti bývania

Pre posilnenie informovanosti pri nastavovaní bytových politík a poskytovaní podpory, mesto si kladie za cieľ systematicky mapovať potreby a zbierať dáta ohľadom bývania. Mapovanie potrieb má za cieľ utvárať komplexné mestské politiky aj so zreteľom na špecifickú situáciu cudzincov. Ďalším výsledkom mapovania je aj včasné poskytnutie podpory na individuálnej báze podľa potreby konkrétnych jednotlivcov alebo zraniteľných skupín. Pre efektívne napĺňanie tohto cieľa je potrebné:

- 8.1.1. Nastaviť mechanizmus systematického mapovania potrieb cudzincov a cudzinciek a zberu dát v oblasti bývania;
- 8.1.2. Nastaviť zdieľanie a vyhodnocovanie zistení s rôznymi relevantnými aktérmi v meste (štátnych inštitúcií, VÚC, mimovládnych organizácií a iných aktérov);
- 8.1.3. Prepojiť mapovanie potrieb so službami poskytujúcimi podporu v oblasti bývania podľa jednotlivých prípadov.

8.2. Nastavenie podporného mechanizmu v oblasti bývania

Aby sa zabezpečil prístup k dôstojnému a stabilnému bývaniu, stratégia si ukladá za cieľ nastaviť podporný mechanizmus v oblasti bývania, ktorý má byť viacúrovňový a reagovať na rôzne potreby cudzinciek a cudzincov. Mesto si kladie za cieľ pokračovanie v rozbehnutých službách podpory v oblasti

²⁶ https://www.socia.sk/wp-content/uploads/2021/08/Bytova-politika-SR-do-2030_v06.pdf

bývania, akými sú poskytovanie informácií, terénna práca ale aj konkrétna podpora s hľadáním a získavaním bývania. Preto bude potrebné:

- 8.2.1. Počítať so zvyšujúcimi nárokmi na bytový fond v súvislosti s narastajúcou migráciou a reflektovať ich v politikách rozvoja bývania;
- 8.2.2. Poskytovať komplexné služby pri vybavovaní bývania (informatívne, poradenské, terénne, jazykové);
- 8.2.3. Vytvoriť podmienky pre efektívny podporný mechanizmus bývania vo forme mestského/prestupného bývania;
- 8.2.4. Nastaviť podporný mechanizmus pri prechode na komerčné bývanie.

8.3. Rozširovanie kapacít dostupného bývania

S procesom sprístupňovania bývania sa spája aj potreba hľadania spôsobu ako navýšiť počet cenovo dostupných bytov. Preto jeden zo strategických cieľov v oblasti bývanie je rozširovanie ubytovacích kapacít. Výsledkom tohto cieľa sú rozšírené kapacity mestských bytových jednotiek na základe vyhľadávania nových kapacít, rekonštrukcie a prestavby priestorov. Tieto procesy by zároveň mali podporovať bezbariérovosť mestského bývania, ktorá aktuálne chýba podľa Programu rozvoja bývania Meste Nitry. Navýšené mestské kapacity by mali slúžiť pre občianky a občanov SR ako aj cudzinky a cudzincov, a riešiť tak celkovo zhoršenú dostupnosť nájomného bývania. Zároveň do sprístupňovania bývania a hľadania nových bytových kapacít by mali byť zapojení aj relevantní zamestnávateľia, developeri, či neziskové organizácie.

- 8.3.1. V širších politikách mesta dbať o rozširovanie kapacít mestského/nájomného bývania aj s ohľadom na narastajúci počet cudzincov;
- 8.3.2. Sieťovanie s relevantnými zamestnávateľmi, developermi, neziskovými organizáciami, ktoré by mohli byť zapojené do procesu sprostredkovania bývania;
- 8.3.3. Vytvoriť a podporovať kapacity krízového bývania;
- 8.3.4. Pridať kategóriu cudzincov, ktorý budú mať prístup k mestskému bývaniu o cudzincov s poskytnutou medzinárodnou ochranou – azylanti a cudzinci s poskytnutou doplnkovou ochranou²⁷.

8.4. Prevencia pred vykorisťovaním zo strany poskytovateľov ubytovania

Strategickým cieľom je okrem sprístupňovania bývania aj prevencia pred vykorisťovacími praktikami zo strany poskytovateľov ubytovania. Výsledkom tohto cieľa má byť dodržiavanie dôstojných podmienok, na základe aktivít s poskytovateľmi ubytovania ako aj so samotnými nájomcami.

- 8.4.1. Zefektívniť spoluprácu s relevantnými aktérmi, ktorí majú v kompetencii kontrolu podmienok bývania;
- 8.4.2. Nastaviť mechanizmus práce s poskytovateľmi ubytovania ako prevenciu pred vykorisťovaním;
- 8.4.3. Poskytovať komplexné právne a sociálne poradenstvo v oblasti bývania prostredníctvom integračných centier a iných organizácií.

²⁷ Zákon č. 480/2002 Z.z. o azyle, dostupné na <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2002/480/20230527>

Prioritná oblasť 9: Komunitné aktivity

Dôležitý aspekt súvisiaci s integráciou je aj pocit prijatia spolupatričnosti a bezpečného domova. S tým súvisí nie len navyšovanie prístupnosti rôznych služieb, ale aj vytváranie vzťahov na komunitnej úrovni a zapájanie sa do komunitného a kultúrneho života v meste. V [Komunitnom pláne sociálnych služieb](#) mesta Nitry, sú cudzinky a cudzinci identifikovaní ako osoby ohrozené sociálnou exklúziou. Zároveň si v rámci [Stratégie rozvoja kultúry a kreatívneho priemyslu 2021 – 2031](#) mesto ukladá za cieľ „odbúranie kultúrnych, sociálnych, fyzických a ekonomických bariér v rámci účasti na kultúrnej ponuke pre znevýhodnené skupiny“ a „motivovať obyvateľov a cudzincov k vyššej participácii na spoločnom živote v meste s dôrazom na kultúru a verejný priestor“. Mesto tak vo svojich politikách má ambíciu posilniť začlenenie cudzinek a cudzincov do komunitného a kultúrneho života.

Analýzy potrieb cudzincov a odídencom v meste Nitra z roku 2023 ukázala, že celkovo sa začali v Nitre rozširovať možnosti komunitných aktivít otvorených pre ľudí vysídlených z Ukrajiny, ktoré sú pod záštitou rôznych lokálnych aj medzinárodných aktérov. Veľká časť z pôvodnej ukrajinskej komunity sa zmobilizovala a spoluorganizovala pre vysídlených ľudí aktivity, ktoré podporujú spolunažívanie a angažovanosť ľudí prichádzajúcich do mesta z iných krajín.

Úlohu pri začleňovaní do komunity hrajú aj cirkevné organizácie, ktoré pre praktizujúcich veriacich z Ukrajiny, môžu predstavovať miesto prijatia, keďže vstupujú do komunity s familiárnymi štruktúrami. V komunitných aktivitách pre deti a mládež, ale aj dospelých sa angažuje COMIN a Diecézna charita, ktoré aktuálne prevádzkujú pre tieto skupiny kluby. Ďalej nízkoprahové kluby prevádzkujú aj OZ IPčko a združenie STORM. Zároveň pravidelné komunitné aktivity už dlhodobo organizuje Mareena, ktoré zblížujú domáce obyvateľstvo s rôznymi cudzinkami a cudzincami v meste. Dostupnejším sa stáva aj jazykové vzdelávanie, ktoré organizujú rôzne lokálne (napr. Mareena, COMIN, Kultúrne centrum Mozaika, Evanjelická Diakónia, Diecézna charita a ďalšie) aj medzinárodné organizácie (napr. IOM).

Zvýšená dostupnosť komunitných aktivít, vytvára celkovo potenciál na budovanie otvorenejších vzťahov. Avšak aj v oblasti komunitných aktivít sa vyskytuje niekoľko výziev týkajúcich sa na jednej strane duplicity aktivít a na druhej strane nedostatočného pokrytia určitých komunitných aktivít a systematických jazykových kurzov. Taktiež výzvou ostávajú chýbajúce inkluzívne priestorové kapacity na organizovanie komunitných a kultúrnych aktivít ako aj aktívne prepájanie komunit. Tento strategický dokument sa snaží reagovať na pretrvávajúce výzvy a nastavuje si ciele relevantné pre dlhodobé organizovanie komunitných aktivít a začleňovanie cudzinek a cudzincov.

Rámcové strategické ciele pre tému Komunitné aktivity

9.1. Celkové podporovanie existujúcich a vznikajúcich komunit ľudí s migračným pôvodom

Mesto Nitra dlhodobo dbá o komunitný charakter spolunažívania a podporuje rôzne aktivity na jeho rozvoj. V tejto súvislosti si kladie za cieľ dbať aj o to, aby komunity cudzincov vznikajúce v meste mali priestor na svoju sebarealizáciu, spoluprácu s ostatnými komunitami a majoritným obyvateľstvom. To je veľmi dôležitý nástroj integrácie a zároveň prevencie sociálneho a kultúrneho vylúčovania. Preto bude mesto:

- 9.1.1. Metodicky, symbolicky aj finančne podporovať vznik a dlhodobé fungovanie organizácií či neformálnych združení cudzincov a cudzinek žijúcich v meste;
- 9.1.2. Vo svojej komunikácii zdôrazňovať prínos a dôležitosť existencie týchto komunit pre vzájomné spolužitie;
- 9.1.3. Vytvárať infraštruktúru a priestory pre rozvoj komunitných aktivít cudzincov a cudzinek v meste.

9.2. Koordinácia komunitných aktivít

Komunitným aktivitám sa v meste venuje v súčasnosti veľké množstvo aktérov. Často však dochádza k duplicitám aktivít alebo neexistuje dostatočne efektívny mechanizmus zdieľania informácií a rôznych aktivitách a podujatiach. Strategickým cieľom je efektívna a pravidelná koordinácia komunitných aktivít.

- 9.2.1. Vytvoriť mechanizmus informovania medzi aktérmi ohľadom aktuálnych komunitných aktivít;
- 9.2.2. Vytvoriť mechanizmus koordinovania aktérov so zámerom pravidelného vyhodnocovania existujúcich a potrebných komunitných aktivít v meste.

9.3. Začleňovanie cez komunitné aktivity a jazykové kurzy, prepájanie komunít a podpora komunitného hlasu, vrátane hlasu mladých cudzincov a cudziniiek

Pre budovanie pocitu bezpečného domova a vzájomného prijatia, je dôležité vytvárať možnosti zapojenia sa do komunitného života. Preto tento strategický cieľ zdôrazňuje začlenenie cudziniiek a cudzincov cez komunitné aktivity a jazykové vzdelávanie a zároveň mieni posilniť ich komunitný hlas. Aby sa do aktivít, ktoré mienia prepájať komunity zapojili rôzne skupiny z majority ako aj minority, je nevyhnutné navýšiť informovanosť a efektívne komunikovať podujatia. Výsledkom tohto cieľu je tak aj prevencia voči segregácii a stigmatizácii cudziniiek a cudzincov.

- 9.3.1. Posilniť informovanosť všetkých obyvateľov ohľadom podujatí v meste so špecifickým zreteľom na informovanie ľudí s migračným pôvodom (jazykové mutácie, zdieľanie informácií na platformách, ktoré cudzinci a cudzinky využívajú);
- 9.3.2. Pokračovať v organizovaní a podpore komunitných aktivít s dôrazom na inklúziu;
- 9.3.3. Sprístupňovať systematické jazykové vzdelávanie pre cudzinky a cudzincov s dôrazom na nízkoprahovosť.

Analýza potrieb vo vzťahu k odídencom z Ukrajiny a ostatným cudzincom

**Podklad pre prípravu strategického dokumentu pre
mesto Nitra**

**Autorky: Elena Gallová Kriglerová
Mária Mokrá**

August 2023

Obsah

ÚVOD.....	40
SITUÁCIA PRED VOJNOU	40
SITUÁCIA PO VYPUKNUTÍ VOJNY	44
REAKCIA MESTA NA SITUÁCIU PRÍCHODU VEĽKÉHO POČTU ĽUDÍ Z UKRAJINY PO VYPUKNUTÍ VOJNY V ROKU 2022	47
KOORDINÁCIA AKTIVÍT RÔZNYCH AKTÉROV	49
REFLEXIA EXISTUJÚCICH DÁT	51
DETI A MLÁDEŽ.....	53
REFLEXIA DETÍ A MLADÝCH ĽUDÍ V POLITIKÁCH MESTA	55
DETI VO VZDELÁVANÍ	56
PSYCHOLOGICKÁ PODPORA	66
ZAPÁJANIE UKRAJINSKEJ KOMUNITY	67
ZRANITEĽNÉ SKUPINY	68
TÍNEŽERI A MLADÍ ĽUDIA.....	69
BÝVANIE	73
AKTIVITY V OBLASTI UBYTOVANIA ĽUDÍ NA ÚTEKU Z UKRAJINY PO VYPUKNUTÍ VOJNY	74
ŠTÁTNY PRÍSPEVOK AKO JEDNA Z HLAVNÝCH CIEST SPROSTREDKOVANIA BÝVANIA	76
BARIÉRY OBMEDZUJÚCE PRÍSTUP K BÝVANIU	78
VÝZVY V OBLASTI BÝVANIA	80
ZDRAVOTNÁ STAROSTLIVOSŤ	84
ROZSAH ZDRAVOTNEJ STAROSTLIVOSTI PRE ĽUDÍ S DOČASNÝM ÚTOČISKOM	84
SITUÁCIA A VÝZVY V OBLASTI ZDRAVOTNEJ STAROSTLIVOSTI	85
SOCIÁLNE SLUŽBY	92
SOCIÁLNE SLUŽBY POSKYTOVANÉ V MESTE NITRA	93
SITUÁCIA A VÝZVY V OBLASTI SOCIÁLNYCH SLUŽIEB	93
ĎALŠIE SLUŽBY PRE ĽUDÍ VYSÍDLENÝCH Z UKRAJINY.....	98
DOPRAVNÉ SLUŽBY.....	98
TLMOČNÍCKE SLUŽBY	98
FINANČNÁ POMOC	99
MATERIÁLNA POMOC.....	100
VÝZVY V OBLASTI MATERIÁLNEJ POMOCI	101
POSKYTOVANIE INFORMÁCIÍ	102
VÝZVY V OBLASTI POSKYTOVANIA INFORMÁCIÍ.....	103
JAZYKOVÉ VZDELÁVANIE	105
VÝZVY V OBLASTI JAZYKOVÉHO VZDELÁVANIA.....	106
ZAMESTNÁVANIE.....	108
POČTY ZAMESTNANÝCH CUDZINCOV A ODÍDENCŮV	108
ZAMESTNANIE A STRATEGICKÉ DOKUMENTY MESTA	111
SITUÁCIA A VÝZVY VO VZŤAHU ZAMESTNÁVANIA V NITRE	113
KOMUNITNÉ AKTIVITY	116
ASPEKTY KOMUNITY V MESTE	116
VOĽNOČASOVÉ A KOMUNITNÉ INICIATÍVY.....	117
VÝZVY V OBLASTI KOMUNITNÝCH AKTIVÍT	118

VZŤAHY V MESTE – POZITÍVA A NEGATÍVA, KTORÉ PRINIESOL ZVÝŠENÝ POČET ODÍDENCŮV V MESTE NITRA	121
VÝZVY DO BUDÚCNOSTI A ČO JE POTREBNÉ ROBIŤ VO VZŤAHU K ĽUDOM Z UKRAJINY A CUDZINCOM VO VŠEOBECNOSTI	124

Úvod

Cieľom tejto analýzy je vypracovať podrobný podklad pre tvorbu stratégie mesta Nitra smerom k ľuďom na úteku a cudzincom v Nitre vo všeobecnosti. Dobré pripravené politiky, koordinácia aktivít a poučenia z minulosti môžu byť veľmi dobrým nástrojom na zefektívňovanie politiky voči akýmkoľvek špecifickým skupinám, napríklad aj cudzincom.

Nitra je mestom, kde cudzinci žijú dlhodobo, čo súvisí s viacerými faktormi – jedným z najväčších zamestnávateľov je Jaguar – Landrover, ktorý už dlhodobo zamestnáva aj ľudí zo zahraničia, zároveň je Nitra univerzitným mestom, kde študuje aj množstvo cudzincov a zároveň po roku 2015 prišlo do Nitry približne 150 asýrskych kresťanov z Iraku, čo vyžadovalo realizáciu viacerých integračných opatrení. Mesto Nitra si dlhodobo uvedomuje potrebu efektívneho začleňovania ľudí zo zahraničia a venovalo sa tejto téme už pred vypuknutím vojny na Ukrajine, malo prijaté viaceré dokumenty, ktoré sa tejto téme venovali a zriadilo aj centrum COMIN, ktoré poskytovalo informácie a služby cudzincom. Aj to sú dôvody, prečo bola Nitra pravdepodobne lepšie ako iné mestá na bezprecedentnú situáciu, ktorá vznikla po vypuknutí vojny na Ukrajine.

V nasledujúcom texte sa budeme preto venovať celkovej situácii v meste Nitra, popíšeme rôzne aspekty, ktoré môžu byť dobrým východiskovým analytickým nástrojom pre tvorbu stratégie. Zameriame sa aj na existujúce dáta a popíšeme, v akých oblastiach dáta chýbajú. Zameriame sa najmä na témy súvisiace so situáciou detí a mladých ľudí, ďalej na rôzne služby, ktoré sú cudzincom a odídencom v Nitre poskytované, témy komunitných aktivít a oblasti zamestnania. Nosnou témou sú odídenci z Ukrajiny a ich integrácia, ale cieľom je uchopiť túto tému v širšom kontexte začleňovania cudzincov a popísať, ako sa mesto môže dobre pripraviť na zvyšujúcu sa migráciu.

Táto analýza zároveň obsahuje aj závery z 15 rozhovorov, ktoré CVEK realizoval s rôznymi aktérmi aktívnymi v týchto témach v období jún-júl 2023.

Zámerom je najmä popísať, čo v meste funguje/fungovalo v uplynulom období, kde sú medzery a na čo je potrebné sa zamerať v budúcnosti, aby integrácia odídencom a cudzincov vo všeobecnosti fungovala efektívne.

Situácia pred vojnou

Mesto Nitra v porovnaní s inými mestami bolo lepšie pripravené na príchod ľudí zo zahraničia

Ako sme už uviedli, mesto Nitra má dlhodobú skúsenosť s migráciou a pobytom ľudí z tretích krajín, ale aj krajín EÚ na svojom území. To je aj jedným z dôvodov, prečo v roku 2019 mesto zadalo Centru pre výskum etnicity a kultúry vypracovať [situačnú analýzu prístupu k cudzincom](#), ktorá je dôležitým podkladom k strategickému nazeraniu na tému integrácie.

Táto situačná analýza poukazuje na to, že v meste žilo už v roku 2019 **5143 cudzincov** z toho 2661 pochádzalo z krajín mimo EÚ/EHP (teda z tzv. tretích krajín) a 2482 bolo z členských štátov EÚ.

Medzi cudzincami výrazne prevažovali muži (3419) and ženami (1724). Z hľadiska veku prichádza najviac cudzincov v produktívnom veku 30-54 rokov (2983), druhý najvyšší počet je vo vekovej kategórii 15-29 rokov (1253). Vo veku 55-70 rokov malo v Nitre pobyt 639 cudzincov. Maloletých vo veku 0-14 rokov bolo 176. Najmenej bolo cudzincov, ktorí boli starší ako 71 rokov (92)²⁸. Menej ako polovica ľudí (cca 2200) malo trvalý pobyt, prechodný pobyt malo približne 2800 ľudí.

Z tzv. tretích krajín boli najčastejšie cudzinci v Nitre zo Srbska, Ukrajiny a Vietnamu. Pri občanoch Európskej únie to boli najmä cudzinci z Talianska, Rumunska a Bulharska. **Už pred vypuknutím vojny na Ukrajine žilo v meste Nitra takmer 900 ľudí z Ukrajiny.**

V tomto období bolo v platnosti niekoľko koncepčných a strategických dokumentov mesta, avšak žiaden z nich sa ani všeobecne, ani špecificky nevenoval téme cudzincov a migrácie. Výskum realizovaný v rámci tejto situačnej analýzy však potvrdil, že relevantní aktéri v meste Nitra pociťovali výraznú potrebu toho, aby sa téma začleňovania cudzincov do strategických dokumentov a politík mesta dostala. Ako uvidíme neskôr, postupne sa táto téma začala stávať aj súčasťou rôznych politík a strategických dokumentov mesta.

Existencia COMIN bola kľúčovým krokom pre efektívne riešenie migračnej situácie v meste Nitra už pred vojnou

Podľa výskumu, ktorý sme realizovali v lete 2023 si mesto už pred vypuknutím vojny na Ukrajine uvedomovalo, že migrácia bude narastať a že počet cudzincov v meste sa postupne zvyšuje. Vplyv na to mali podľa viacerých respondentov viaceré faktory, ktoré sme už popísali vyššie a to konkrétne prítomnosť ľudí zo Sýrie, ktorí boli usídlení v okolí Nitry od roku 2015 a ktorých integrácii sa venovali viaceré mimovládne organizácie. Ich integrácia však bola aj výzvou pre mesto a táto výzva naznačovala, že tejto téme sa v budúcnosti bude potrebné venovať intenzívnejšie.

Zároveň, veľký zamestnávateľ – firma Jaguár Landrover, ktorý prišiel do Nitry potreboval zamestnať čo najviac ľudí a to znamenalo aj väčší príliv cudzincov do mesta.

Podľa viacerých respondentov najmä tieto dva faktory boli dôvodom, prečo vznikol COMIN, ako organizácia, ktorá sa mala venovať práve týmto témam. Treba však poznamenať, že vznik COMINu sa v tom čase nestretol s veľmi dobrým politickým prijatím, mesto však napriek tomu ako jedno z mála slovenských miest takúto organizáciu zriadilo **po vypuknutí vojny na**

²⁸ Situačná analýza (CVEK), s. 9

Ukrajine sa ukázalo, že mať v meste organizáciu, ktorá sa podrobne a fokusovane venuje téme prijímania a začleňovania cudzincov má veľký zmysel.

Veľkou výhodou v Nitre bolo, že sme tu založili COMIN, aj keď pôvodne s iným cieľom, vtedy sme to cielili na cudzincov, ktorí pracovali v priemyselnom parku, aby sme tú integráciu zvládli a zbrusovali hrany. Vtedy to nebolo jednoznačne pozitívne prijaté na zastupiteľstve. Ale tým, že prišla vojna a utečenci, tak sme mohli byť šťastní, že sme takéto centrum mali, lebo sme ho nemuseli zakladať. A niektoré procesy, ktoré súviseli s cudzincami, už boli vybrúsené a mohli sme ich aplikovať pri Ukrajine (predstaviiteľka MVO)

COMIN vznikol v roku 2019 ako organizácia, ktorá mala slúžiť ako komunitné centrum pre vedomostnú a pracovnú mobilitu a od tohto obdobia **poskytovalo informácie a poradenstvo** a bolo cudzincom k dispozícii dvakrát týždenne v priestoroch mestského úradu.

Z rozpočtu mesta bola v tom čase podľa nášho výskumu platená jedna právnička a jedna osoba určená na koordináciu a integráciu.

Dôležité je, že toto centrum začalo fungovať ako klientské centrum priamo na meste, takže existovalo priame prepojenie s mestom, čo vnímame ako veľkú výhodu na rozdiel od iných miest, kde sa integrácii cudzincov venujú spravidla výlučne mimovládne organizácie bez priameho napojenia na mesto.

Zároveň sa v COMINE vytvorila webstránka, ktorá poskytovala všetky relevantné informácie pre cudzincov s odkazmi, na koho sa možno obrátiť v prípade potreby. Táto webstránka bola aj veľmi dôležitým štartovacím zdrojom pre informácie, ktoré boli neskôr poskytované odídencom z Ukrajiny.

Existencia COMIN mala aj ďalšiu výhodu – sústredenie sa na tému integrácie cudzincov vytvorilo priestor aj na to, aby sa mesto začalo venovať tejto téme aj v rámci rôznych strategických dokumentov (pozri nižšie v texte).

Potreby cudzincov boli definované už pred vojnou

Situačná analýza už v roku 2020 konštatovala, že existujú viaceré **potreby** vo vzťahu k cudzincom, ktoré by mesto malo reflektovať do budúcnosti pri zvyšujúcej sa migrácii:

- a) **Potreba stretávania a trávenia voľného času** – či už vytvorenie komunitného centra, alebo zapájanie cudzincov do aktivít vo verejných priestoroch. Vytváranie väzieb medzi obyvateľstvom a cudzincami na prekonávanie predsudkov a negatívnych postojov
- b) **Bývanie** – štartovacie byty, nájomné bývanie – vytvorenie mechanizmu zisťovania potrieb bývania a následná stratégia riešenia bývania vrátane snahy o zabránenie rezidenčnej segregácii. Je potrebné zároveň vytvárať dobré podmienky na legálne bývanie, aby nevznikali nelegálne ubytovne alebo sa cudzinci neubytovávali „na čierno“.

- c) **Kancelária prvého kontaktu** – tlmočenie, poskytovanie informácií cudzincom, lepšie informovanie cudzincov o tom, že takýto kontaktný bod existuje a aké typy služieb poskytuje
- d) **Potreba lepších informácií o situácii cudzincov v meste** – jednotlivé odbory mesta, ale aj iné inštitúcie potrebujú kvalitné informácie o vývoji situácie cudzincov, ich potreby a špecifické situácie, v ktorých sa ocitajú, aby vedeli adekvátne nastaviť služby pre túto cieľovú skupinu
- e) **Potreba sprevádzania po úradoch** – cudzinci sa často nevedia zorientovať v požiadavkách, ktoré od nich jednotlivé úrady majú a čo od nich vyžadujú. V tomto zmysle by pomohlo, ak by mesto zamestnávalo osoby, ktoré by „sprevádzali“ cudzincov týmito procesmi a pomohli im zorientovať sa vo všetkých povinnostiach, ktoré voči mestu ale aj štátu majú. V tejto súvislosti sa ako potrebné ukazuje aj poskytovanie bezplatných poradenských služieb
- f) **Atmosféra prijatia** – mäkké aktivity na integráciu – mesto by malo podporovať aktivity, ktoré vedú k zblížovaniu cudzincov a ostatných obyvateľov, vytváraniu vzájomných vzťahov. V tomto zmysle je aj dôležitá komunikácia tejto témy zo strany mesta a iných aktérov.

Všetky tieto témy sa ukázali ako veľmi dôležité práve po vypuknutí vojny na Ukrajine a ako ukazuje táto analýza neskôr, bude potrebné sa im venovať aj v súvislosti s integráciou ľudí z Ukrajiny. Mestá by preto mali vytvárať dlhodobé stratégie, ktoré pripraví svoje politiky tak, aby vedeli pružne a adekvátne reagovať na novovznikajúce situácie, či už dlhodobopredvídateľné (pracovná migrácia, migrácia za štúdiom a podobne), ako aj tie nepredvídateľné, ktorými sme boli svedkami v uplynulom období (vojna na Ukrajine a prílev utečencov).

Okrem COMIN existovali už v meste aj mnohí ďalší aktéri, ktorí sa venovali téme cudzincov, dôležitá bola aj Ukrajinská komunita samotná

COMIN však nebol jedinou organizáciou, ktorá existovala v meste. V Nitre pôsobilo a stále pôsobí aj veľké množstvo iných mimovládnych organizácií, ktoré sa venovali téme cudzincov a utečencov, boli zamerané na témy ako zlúčenie rodiny, získavanie azylu, hľadanie práce, pobytové otázky a podobne. Iné organizácie sa zas venovali komunitným aktivitám a podobne. Zároveň, v Nitre pôsobili aj iné organizácie, ktoré sa priamo nevenovali cudzincom alebo utečencom, ale prispôbili svoje aktivity situácii, ktorá vznikla po vypuknutí vojny. Konkrétnym aktivitám jednotlivých organizácií sa venujeme neskôr v jednotlivých oblastiach (deti a mladí, služby, zamestnávanie, komunitné aktivity).

Ako sme už uviedli, v Nitre už pred vypuknutím vojny žilo takmer tisíc ľudí z Ukrajiny. Tí boli neskôr tiež veľmi dôležitým aktérom neskôr, pretože mnohí z nich pôsobili ako dobrovoľníci, či zamestnanci rôznych organizácií – poskytovali individuálnu aj organizovanú pomoc. Nie je

zrejme, či ukrajinská komunita bola už nejaká organizovaná aj pred vojnou, ale fakt, že sa „krajania“ výrazne zapájali po vypuknutí vojny do pomoci prichádzajúcim ľuďom ukazuje, ako dôležité je podporovať existenciu, organizovanosť ale aj reprezentáciu cudzineckých komunít.

Situácia po vypuknutí vojny

Po vypuknutí vojny na Ukrajine sa počet cudzincov v meste viac ako zdvojnásobil, téma sa objavovala už aj v strategických dokumentoch mesta

Už situačná analýza z roku 2020 konštatovala, že migrácia do mesta Nitra sa bude pravdepodobne výrazne zvyšovať, aj vzhľadom na to, že Slovensko je členským štátom EÚ a voľný pohyb osôb vplýva na zvyšujúcu sa migráciu, mesto Nitra bolo vnímané ako potenciálne atraktívne mesto pre cudzincov – či už z dôvodu pracovnej migrácie alebo vzdelávania. V tom čase však nikto nepredpokladal, že situácia sa v pomerne krátkom čase zmení natoľko, že sa počet cudzincov v meste viac ako zdvojnásobí v priebehu niekoľkých mesiacov, čo nastalo po vypuknutí vojny na Ukrajine.

Ku koncu roka 2022 podľa oficiálnych dát UHCP žilo v Nitre 12 822 cudzincov, z čoho 6585 tvorili muži a 6237 ženy. Z týchto údajov je vidno, že počet žien na populácii cudzincov sa príchodom ľudí z Ukrajiny výrazne zvýšil.

Čo sa týka typu pobytov – 4982 ľudí malo prechodný pobyt, 2809 malo trvalý pobyt a 5031 tolerovaný pobyt (v tom sú zahrnutí aj odídenci z Ukrajiny).

Veľký podiel na tomto zvýšení počtu cudzincov v meste mal práve príchod ľudí z Ukrajiny, ktorí získali na Slovensku dočasné útočisko.

Podľa údajov Úradu hraničnej a cudzineckej polície z apríla 2023 malo k tomuto dátumu udelený tolerovaný pobyt na účel dočasného útočiska v Nitre **4202 ľudí z Ukrajiny**.

Nasledujúce tabuľky uvádzajú rozdelenie týchto ľudí podľa rôznych kritérií:

Počet ľudí na dočasnom útočisku podľa pohlavia

Pohlavie	Počet	Percentuálny podiel
muži	1343	31,9%
ženy	2859	68,1%
Celkový súčet	4202	100%

Zdroj, UHCP, apríl 2023

Počet ľudí na dočasnom útočisku podľa vzdelania (nie kompletne údaje za všetkých)

Pri vzdelaní neexistujú dáta za všetkých ľudí s prideleným dočasným útočiskom. Pri tejto tabuľke je potrebné uviesť, že ak išlo o deti a bol dostupný údaj, UHCP uvádza „bez vzdelania“, čo vysvetľuje pomerne vysoký podiel ľudí bez vzdelania. Zároveň aj pri dátach o základnom vzdelaní sa do štatistík dostali deti, ktoré pravdepodobne ešte základné vzdelanie neukončili. Štatistiky sú v tomto prípade teda nie úplne spoľahlivé. Celkovo sú však dostupné dáta o vzdelaní len za 2452 ľudí, ktorí získali dočasné útočisko

Typ vzdelania	Počet	Percentuálny podiel
Bez vzdelania (vrátane detí)	410	16%
Základné vzdelanie	183	7,46%
Stredné odborné bez maturity	315	12,8%
Stredné odborné s maturitou	1041	42,5%
Vysokoškolské	503	11,1%
Celkový súčet	2452	100%

Zdroj, UHCP, apríl 2023

Počet ľudí na dočasnom útočisku podľa veku:

Vekové kategórie	Počet	Percentuálny podiel
0-5	316	7,5%
6-17	998	23,75%
18 - 64	2720	64,7%
65 +	168	4%
Celkový súčet	4202	100%

Zdroj, UHCP, apríl 2023

Dáta za vek ukazujú, že najviac ľudí je na Slovensku v ekonomicky aktívnom veku, pričom však pomerne vysoký podiel tvoria aj deti (takmer 30% vo veku do 18 rokov).

Počet odídcov podľa rodinného stavu

Rodinný stav odídcov bol uvedený len v približne 500 prípadoch, tabuľka nižšie poukazuje na to, približne polovica odídcov, ktorí uviedli rodinný stav, boli slobodní a takmer 40% vydaté/ženatí. Tieto údaje však nemusia byť kvôli nekompletnosti úplne výpovedné, avšak dávajú aspoň určitý prehľad

Rodinný stav odídcov	Počet	Percentuálny podiel
Slobodný/slobodná	268	50%
Vydatá/ženatý	203	37,9%
Rozvedená/rozvedený	45	8,4%
Vdova/vdovec	20	3,7%
Celkový súčet	536	100%

Pri údajoch o dočasnom útočisku je však potrebné dať do pozornosti, že tieto dáta nemusia byť aktuálne a presné. Úrad hraničnej a cudzineckej polície poskytuje dáta o tom, koľko ľudí k danému dátumu bolo registrovaných na dočasné útočisko v meste Nitra, avšak nevieme, aká časť z nich skutočne aj v Nitre žije.

Cudzinci sú už aj v politikách mesta, aj keď situáciu odídencom zatiaľ tieto politiky nestihli reflektovať

Od roku 2019, kedy prebiehala situačná analýza v meste Nitra, sa výraznejšie zmenila aj situácia vo verejných politikách a strategických dokumentoch mesta, kde sa postupne začínajú ako cieľová skupina objavovať aj cudzinci. Samostatnú stratégiu na integráciu cudzincov zatiaľ v meste Nitra prijatá nebola, avšak rôzne dokumenty postupne začínajú počítať aj s narastajúcou migráciou a cudzincami v meste.

Konkrétna situácia odídencom z Ukrajiny sa do strategických dokumentov zatiaľ kvôli krátkemu času nestihla pretaviť, avšak považujeme za dôležité, že aspoň niektoré politiky mesta už celkovo reflektujú tému cudzincov.

Konkrétnejšie sa budeme reflexii jednotlivých oblastí integrácie cudzincov venovať v ďalších kapitolách zameraných na rôzne oblasti integrácie, v tejto časti však poskytujeme aspoň základný rámec toho, ako strategické dokumenty túto tému reflektujú.

Pravdepodobne najviac rozpracovaná téma cudzincov sa nachádza v [Komunitnom pláne sociálnych služieb na roky 2021-2025](#). Komunitný plán reflektuje narastajúcu migráciu a definuje aj tému cudzincov ako jednu z cieľových skupín. Tento dokument reflektuje situačnú analýzu vypracovanú CVEKom a konštatuje, že: Riziko v meste predstavuje tiež polarizácia spoločnosti a segregácia. Migračná kríza predstavuje globálnu krízu s potenciálnym dopadom aj na lokálnej úrovni, čo v meste súvisí aj s výstavbou automobilky Jaguár Landrover, ktorá stále v Nitre prebieha. V budúcnosti sa aj cudzinci pravdepodobne budú objavovať medzi prijímateľmi sociálnych služieb, bolo by vhodné zvažovať možnosti prípravy poskytovateľov na prácu s touto cieľovou skupinou. Cudzinci sú považovaní za súčasť cieľových skupín“. Podrobnejšie sa téme začleňovania cudzincov v súvislosti s plánom sociálnych služieb venujeme v časti „Poskytovanie služieb cudzincom“ .

V rámci Akčného plánu Plánu hospodárskeho a sociálneho rozvoja pláne sa cudzinci a cudzinky v Nitre stali *Prioritou č. 3: Lepší život v meste Nitra*. Zdefinovala sa potreba pravidelných štatistík o stave a zložení cudzincov prichádzajúcich za prácou a štúdiom v Meste Nitra. Súčasťou sa stali taktiež služby miesta prvého kontaktu pre pracovnú a vedomostnú mobilitu a poskytovanie sociálno - právneho poradenstva (COMIN).

Ďalšie dokumenty mesta sa tejto téme venujú len veľmi okrajovo, avšak je potrebné spomenúť, že postupne sa aspoň zmienka o téme začleňovania cudzincov začína objavovať v rôznych dokumentoch. Napríklad [Stratégia rozvoja kultúry](#) spomína cudzincov v časti, kde plánuje zvyšovať participáciu na spoločnom živote v meste prostredníctvom participatívnych rozpočtov a rôzne grantové schémy Nitrianskej komunitnej nadácie a COMIN. Zároveň sa stratégia zaväzuje podporovať rozvoj špecifického publika v prostredí menšín, cudzincov.

[Stratégia rozvoja cestovného ruchu](#) sa v analytickej časti podrobnejšie venuje aj téme cudzincov, kde konštatuje, že v Nitre žije pomerne vysoký počet cudzincov, predovšetkým v produktívnom veku, poskytuje dáta zo situačnej analýzy CVEK z roku 2020. Pracovná

migrácia ovplyvňuje aj demografickú situáciu v meste, na ktorú musí reagovať aj stratégia cestovného ruchu.

[Stratégia prístupnosti mesta Nitra pre všetkých](#) je veľmi dôležitým dokumentom, ktorý upriamuje pozornosť na ľudí so špecifickými potrebami. Táto stratégia je však primárne zameraná (a aj jej jednotlivé oblasti a návrhy) na ľudí so zdravotným znevýhodnením, čo je veľmi dôležitá a často prehliadaná skupina obyvateľstva – takúto stratégiu by bolo veľmi vhodné mať aj pre iné zraniteľné skupiny, resp. reflektovať ich potreby v celkovej stratégii prístupnosti. Cudzinci, či odídenci z Ukrajiny sú jednou z takýchto skupín.

Reakcia mesta na situáciu príchodu veľkého počtu ľudí z Ukrajiny po vypuknutí vojny v roku 2022

Podľa kvalitatívneho výskumu, ktorý sme realizovali pre mesto Nitra v lete 2023, mesto Nitra zareagovalo na novovzniknutú situáciu oveľa pružnejšie ako štát, alebo aj ako iné mestá a to najmä vďaka existencii štruktúr, ktoré sme popisovali vyššie v texte.

V meste zasadol krízový štáb a rozbehli sa aj viaceré formálne a neformálne aktivity

Hneď po vypuknutí vojny na Ukrajine bolo zrejmé, že do mesta príde vyšší počet utečencov a bolo potrebné na túto situáciu reagovať. Podľa vyjadrení viacerých respondentov bola táto reakcia veľmi rýchla a pružná.

Hneď v deň a nasledujúci deň vypuknutia vojny na meste zasadlo vedenie mesta spolu s viacerými ľuďmi, o ktorých vedenie mesta vedelo, že sú aktívni v týchto témach (reprezentanti rôznych organizácií). Začali fungovať formálnejšie aj menej formálne stretnutia, kde sa identifikovali základné potreby a aktivity, ktoré je potrebné robiť aktuálne (poskytovanie ubytovania, stravy, materiálna a humanitárna pomoc). Existencia týchto organizácií bola kľúčovým faktorom pružnej reakcie mesta na túto situáciu. Stretnutia prebiehali na dennej báze a riešili sa v rámci nich všetky operatívne úlohy, ktoré reagovali na každodenné výzvy.

Keďže sme robili už s Iračanmi a bol tu už aj COMIN, tak určitá príprava tu už bola a tak sme vedeli, koho zavolať. Všetkých sme zvolali a zadali si úlohy, kto bude čo robiť. Okrem toho, že sme zvolali koordinačný tím, tak sme na meste vyčlenili tím ľudí, ktorí boli aktívni už od covidu a chceli niečo robiť, mali organizačné schopnosti, ich sme aktivizovali.

Zároveň začal pravidelne zasadať krízový štáb mesta, ktorý vznikol už počas Covidu a aj keď nebol úplne relevantný pre tieto témy, bola to už aspoň nejaká existujúca štruktúra. V rámci existencie krízových štábov bola nadviazaná spolupráca aj so štátnymi a inými zložkami (okresné úrady, cudzinecká polícia, VUC a podobne).

Aktivity COMIN boli posilnené a transformované

Existencia organizácie COMIN bola kľúčovou východiskovou bázou pre to, aby mohli byť rýchlo a efektívne realizované mnohé aktivity. Výhodou bolo, že COMIN bol „semi mestkou“ organizáciou, to znamená, že bol napojený na mesto, aj keď v praxi fungoval tak, ako obvykle

fungujú mimovládne organizácie. **V tom čase bol výrazne finančne aj personálne poddimenzovaný**, mnoho aktivít bolo realizovaných dobrovoľnícky.

Mesto zareagovalo tým, že našťastie malo skúsenosť s projektom COMIN, ktorý bol síce v tom čase ukončený, ale mesto kofinancovalo informačnú kanceláriu pre cudzincov priamo na meste. A tak padlo cez víkend rozhodnutie, že tento projekt oprášime a skúsime na základe predchádzajúcich skúseností poskytovať služby prvým odídencom. Mali sme prijatý dokument – urobenú situačnú analýzu od CVEK, nejaké odporúčania. Dostali sme do koncepcií slovo cudzinec (predstaviiteľka samosprávy)

COMIN tak začal preberať väčšinu aktivít, ktoré súviseli s poskytovaním pomoci prichádzajúcim ľuďom z Ukrajiny. Bolo však zrejmé, že nebude možné poskytovať všetky aktivity a organizovať viac ako 50 dobrovoľníkov z priestorov klientskeho centra. Takže organizácia COMIN sa presťahovala do väčších priestorov centra voľného času Domino, ktoré mesto poskytlo bezplatne a neskôr na Cintorínsku ulicu, kde pôsobí dodnes spolu s viacerými organizáciami (vrátane SHR, IOM, vzniknutého Blue dot – či sa poskytované služby sústreďujú na jedno miesto).

Došlo tak zároveň k výraznému „prerodu“ organizácie od poskytovania sociálneho a právneho poradenstva k poskytovaniu komplexných služieb – krízovej intervencie, služieb, akejkolvek pomoci, ktorú bolo potrebné v tom čase poskytovať.

Dôležitým zdrojom informácií bola aj webstránka COMIN, kde sa sústreďovali všetky informácie, podklady, aktivity.

COMIN samozrejme nebol jedinou organizáciou, ktorá poskytovala pomoc ľuďom z Ukrajiny – bol však dôležitým kontaktným a centrálnym bodom, ktorý umožňoval aj určitú koordináciu aktivít (tej sa venujeme neskôr v texte). Mnohé organizácie pôsobiace v Nitre začali poskytovať služby, opatrenia, aktivity vo veľkej intenzite – pre lepšiu prehľadnosť ich aktivity uvádzame v ďalších častiach, ktoré sa venujú konkrétnym oblastiam poskytovania pomoci. Dôležitú úlohu zohrali aj medzinárodné organizácie, najmä UNHCR, UNICEF, ktoré začali poskytovať výrazné finančné prostriedky na to, aby mohli byť jednotlivé aktivity realizované.

A samozrejme, aj rôzne odbory mesta boli zapojené do poskytovania služieb, poradenstva a podobne, tiež sa im venujeme v ďalších častiach.

V tejto časti sa venujeme základnému inštitucionálnemu nastaveniu v rámci reakcie mesta na situáciu. S tým súvisí aj vyššie spomínaná pomoc samotnej ukrajinskej komunity. V tomto čase sa zaktivizovalo veľké množstvo ľudí, ktorí už žili v Nitre a buď sami ubytovávali ľudí, pracovali ako dobrovoľníci, poskytovali rôzne formy humanitárnej a inej pomoci. Ako dobrovoľníci však pracovali aj ostatní obyvatelia mesta Nitra, takže vznikla kvalitná dobrovoľnícka sieť:

Veľmi pomohlo Centrum dobrovoľníctva, ktoré si zobralo tému dobrovoľníkov, ich školenie a uvádzanie do praxe. Logistika dobrovoľníctva bola nastavená veľmi dobre, robili sme 24 hodín. Prvé dva mesiace sme robili s 50 dobrovoľníkmi + dve zamestnankyne COMIN (predstaviiteľka COMIN).

Pomoc odídencom narážala spočiatku na viaceré bariéry

Napriek tomu, že mesto bolo lepšie pripravené na túto situáciu ako iné mestá vďaka rýchlej reakcii a vďaka existencii COMIN a iných organizácií, existovali určité bariéry a prekážky, ktoré spočiatku komplikovali situáciu.

Veľkou bariérou bola spolupráca so štátnymi a inými inštitúciami. Tým, že štát nenastavil jednoznačné postupy, pravidlá a procesy (legislatívne či praktické), spolupráca so štátnymi inštitúciami bola podľa viacerých respondentov spočiatku veľmi náročná. To sa prejavovalo jednak pri samotnej registrácii, zriaďovaní veľkokapacitného centra (najmä koordinácie s inými aktérmi), pravidiel poskytovania ubytovania a mnohých ďalších oblastí.

Komplikáciou boli aj nejednoznačné kompetencie rôznych úrovní verejnej správy – od štátu, cez VUC po mestskú samosprávu. Potom sa stávalo, že viaceré inštitúcie robili niektoré veci paralelne, alebo vôbec.

Viacerí respondenti, najmä tí, ktorí pracujú na meste a poskytujú rôzne služby poukazujú na to, že celkový systém prijímania odídencom a poskytovania rôznych potrebných služieb bol zo strany štátu absolútne nepripravený:

Problém bol najmä zo začiatku, keď sme nemali žiadne usmernenia o opatreniach, ktoré sa mali realizovať, alebo tie, ktoré sme dostali, neboli dostatočne konkrétne. Boli aj situácie, kedy legislatíva bola nejednoznačná a usmernenie ju neriešilo (predstaviiteľka samosprávy)

Celkovo možno povedať, že štát nejednoznačne nastavil celý systém, čo potom museli často samosprávy, mimovládne organizácie alebo iné organizácie riešiť svojpomocne.

Koordinácia aktivít rôznych aktérov

COMIN je stále vnímaný ako líder a hlavný koordinátor aktivít, ktoré sa v meste realizujú. Aj to, že COMIN sídli na jednom mieste spolu s ostatnými organizáciami, vytvára dobrý priestor na vzájomnú spoluprácu a koordináciu aktivít. Mnoho informácií sa sústreďuje aj na webstránke COMIN, kde sú všetky dostupné informácie o možnosti pomoci a podpory, zároveň existuje zdieľaný kalendár. Tým si rôzne organizácie navzájom postupujú informácie a vedia, čo sa v meste realizuje. COMIN pripravil aj memorandá o spolupráci medzi rôznymi organizáciami, čo vytvorilo základnú bázu pre rozdelenie úloh. Väčšina organizácií, ktoré boli zapojené do výskumu, označili prácu COMIN za inštitúciu, s ktorou spolupracujú najčastejšie a ktorá je lídrom v tejto téme.

Spolupráca funguje skôr na báze osobných vzťahov medzi aktérmi

Ukazuje sa však, že spolupráca v jednotlivých aktivitách spočíva skôr v osobnom nastavení a dobrých vzťahoch medzi rôznymi mimovládnymi, ale aj mestskými či inými organizáciami. Často to však stojí na osobných vzťahoch.

Vedeli sme, že keď potrebujeme niečo vybaviť, tak kam toho človeka poslať. Tam, kde sú osobnosti, tam sa to dá. Všetko sa ale riešilo cez telefóny, tam nebolo treba nejaké stretnutie zvolávať. Všetci sa tu poznáme 20 rokov, spolu sme v sektore začínali (predstaviiteľka MVO)

Organizácie, ktoré pôsobia v meste dlhodobo, sa navzájom poznajú a vedia o sebe. Dlhodobé dobré vzťahy medzi rôznymi organizáciami sa ukázali byť najmä v prvých mesiacoch efektívnym nástrojom spolupráce. V súčasnosti už prebiehajú aj rôzne stretnutia, organizácie medzi sebou organizujú rôzne workshopy pre iné organizácie, aby posilňovali vzájomne svoje kapacity a informovali sa o tom, čo funguje a čo nefunguje. Stretnutia často prebiehajú aj „cielené“, to znamená, že sa ad hoc stretávajú rôzne organizácie a inštitúcie, ktoré riešia nejaký parciálny problém alebo tému (vzdelávanie, zdravotnú starostlivosť, bývanie, ale aj mnohé iné). Vtedy sa stretávajú aj rôzne inštitúcie verejnej správy spolu s mimovládnyimi organizáciami.

Spolupráca nemôže dlhodobo fungovať len na osobných dobrých vzťahoch – je potrebná systematická koordinácia

Z výskumu sa ukazuje, že kým spočiatku boli tieto formy spolupráce veľmi efektívne, pretože boli flexibilné a vedeli rýchlo reagovať na existujúce problémy a výzvy, v súčasnosti je už mnohými aktérmi koordinácia vnímaná ako nedostatočná.

Počet aktérov zapojených do poskytovania pomoci, služieb a integračných nástrojov je veľmi vysoký a často dochádza buď k tomu, že organizácie nevedia navzájom o svojich aktivitách, ale čoraz častejšie dochádza k **duplicite v realizácii mnohých aktivít**. V mnohých respondentoch súčasná situácia vyvoláva dojem, že všetci robia všetko a zároveň sú oblasti, ktorým sa nevenuje nikto. To jednak spôsobuje komplikácie a určitý zmätok pri realizácii aktivít (nie je jasné, kto je za čo zodpovedný) a jednak to zvyšuje aj napätie medzi rôznymi organizáciami, ktoré vstupujú akoby do konkurenčného vzťahu.

Zároveň, boli tendencie realizovať pravidelné informačné stretnutia všetkých organizácií, ktoré sa téme venujú (v súčasnosti je ich až 17), ale tieto stretnutia neprebiehajú pravidelne a bolo by potrebné ich lepšie inštitucionalizovať. Zároveň je dôležité, aby sa stretávali vzájomne nielen mimovládni aktéri, ale všetci relevantní aktéri naprieč verejnou správou.

Je tu vytvorená platforma 17 organizácií, s ktorými spolupracujeme, o ktorých vieme, čo robia, snažíme sa ich prepojiť v jednom kalendári, aby sme nerobili podujatia naraz, ale priebežne a postupne a my sa snažíme nerobiť niečo, čo už robia iní....(predstaviiteľka COMIN).

Koordinácia je potrebná aj na úrovni mesta

Aj mesto samotné by malo nastaviť efektívny systém koordinácie (najmä) integrácie či už odídencom, alebo cudzincov vo všeobecnosti. Rôzne odbory na úrovni mesta majú na starosti rôzne agendy, ktoré sa môžu vzájomne prelínať a dopĺňať. Túto agendu je zároveň potrebné postupne integrovať do ostatných agend mesta a na to by bolo potrebné nastaviť efektívny koordinačný systém. V súčasnosti existujú porady vedúcich odborov mesta, kde si jednotlivé odbory vzájomne odovzdávajú informácie.

Výrazne tomu môže napomôcť projekt UNICEF, ktorý je momentálne zameraný na viaceré oblasti, najmä však na prácu s deťmi a mládežou.

Postupne sa zlepšuje komunikácia so štátom

V súčasnosti sa už podľa viacerých respondentov postupne zlepšuje komunikácia so štátnymi inštitúciami, najmä preto, že mnohé z nich si uvedomili, že je potrebné sa jednotlivým témam venovať a aktivity nemôžu ostávať len na pleciach mimovládnych organizácií. Štátne inštitúcie ale aj napríklad VUC majú kompetencie, ktoré nemôže realizovať nikto iný ako oni sami a na ich efektívne napĺňanie potrebujú mať kvalitnú a efektívnu spoluprácu so samosprávami ale aj ďalšími aktérmi.

Pri nastavovaní koordinačných nástrojov a mechanizmov je preto potrebné stabilizovať a zefektívniť aj spoluprácu, ktorá funguje nad rámec samotného mesta a začať intenzívnejšie spolupracovať naprieč verejnou správou.

Reflexia existujúcich dát

Na to, aby mesto ale aj iné organizácie vedeli adekvátne a efektívne reagovať na meniacu sa situáciu v súvislosti so zvyšujúcim sa počtom cudzincov v meste, je kľúčové poznať trendy v tejto oblasti, vývoj situácie, existujúce štatistiky a iný typ dát.

Preto aj v tejto analýze popisujeme dostupné a existujúce štatistické dáta jednak o celkovom počte cudzincov, ale aj odídencom.

V prípade ľudí utekajúcich z Ukrajiny sa však stretávame s výraznými limitmi v existencii dáta ich kvalite.

Situácia s dočasným útočiskom je výrazne odlišná od ostatných dát o cudzincoch, ktoré máme k dispozícii. Ak sú v meste ľudia, ktorí majú udelený prechodný, trvalý alebo iný typ pobytu, obvykle máme pomerne komplexné dáta pokrývajúce ich vek, pohlavie, socio-ekonomickú aktivitu, typ pobytu (z ktorého vyplývajú rôzne práva a povinnosti). Na základe týchto dát je oveľa jednoduchšie plánovať politiky integrácie a poskytovania služieb. Ak sa k tomu pridá efektívne mapovanie potrieb rôznych skupín obyvateľstva, politiky integrácie môžu byť skutočne veľmi efektívne.

O odídenoch nemáme dostatočné dáta

V úvode tejto časti sme priniesli existujúce dáta o zaregistrovaných odídenoch na úrovni mesta (alebo okresu) Nitra. S tým však súvisí jeden zásadný problém a tým je to, že mesto nevie, aký je aktuálny (skutočný) počet ľudí, ktorí sa na území mesta nachádzajú. Niektoré štatistiky, napríklad o ubytovaní alebo počtoch detí v školách môžu priniesť parciálne informácie, avšak nie je jasné, aké sú presné dáta. To spôsobuje veľmi zásadný problém pre mesto a je to zároveň výzva pre štát, ktorý by mal nastaviť efektívnejší systém registrácie (minimálne preregistráciu), aby mestá alebo aj vyššie územné celky mali celistvejší obraz o aktuálnom počte odídencom.

V jednotlivých nasledujúcich častiach sa snažíme priniesť dáta, ktoré nám poskytli rôzne štátne inštitúcie pre mesto Nitra, ani tie však nie sú úplné.

V tejto časti sa preto zameriame na to, ako vnímajú (ne) existenciu dát aktéri, pôsobiaci na úrovni mesta.

Ukazuje sa, že ani na úrovni mesta Nitra neexistuje jednotný register, ktorý by presne stanovil oficiálne počty, alebo aj parciálne údaje o ľuďoch z Ukrajiny. Respondenti často nevedia, aké dáta existujú, kto ich zbiera, kde by mohli byť vyžiadané. Okrem oficiálnych „štátnych“ štatistík existujú aj rôzne zbery dát, ktoré realizujú medzinárodné či iné organizácie, respondenti však o nich často nevedia, nepracujú s nimi.

Podľa mňa, zbiera sa dosť veľa zaujímavých dát, ale neexistuje nejaký jednotný kanál, ktorým by sa tieto dáta dostávali aj jednotne k aktérom...(predstaviiteľka MVO)

Viacere inštitúcie spomínali, že pracujú s dátami ministerstva vnútra, UPSVAR, COMIN, cudzineckej polície – avšak vždy len parciálne a nedostatočne. Tieto dáta bývajú zároveň neúplné a podľa viacerých aj nepresné.

Chýbajú dáta o najzraniteľnejších

Dáta, ktorými organizácie či inštitúcie disponujú, sú veľmi často neúplné a ukazuje sa, že najviac nedostatočné sú dáta o tých, o ktorých by sme štatistiky potrebovali najviac, teda o najzraniteľnejších skupinách. Inštitúcie majú obvykle pomerne dobrú evidenciu ľudí, ktorým sú poskytované isté typy služieb.

Tak napríklad sú kvalitné dáta o počte detí, ktoré sú zapísané v jednotlivých typoch škôl, avšak úplne absentujú dáta o deťoch, ktoré sa vzdelávajú online alebo vôbec. Výrazne v Nitre napríklad absentujú dáta o mládeži vo veku stredoškolského vzdelávania, na ktorých mesto nemá prakticky žiaden dosah.

Podobne je to aj v prípade seniorov, či ľudí so zdravotným znevýhodnením, ktorí z rôznych dôvodov nie sú klientmi rôznych typov sociálnych služieb.

Veľkou témou sú napríklad aj seniori, ktorí sú možno odkázanejší a my o nich vôbec nevieme. Oni majú množstvo potrieb pomoci a keď nás kontaktujú, tak my ich vieme podchytiť a tú pomoc im poskytnúť. Ale keď o nich nevieme, tak je to oveľa ťažšie. (predstaviiteľka COMIN)

Niektoré organizácie si zbierajú dáta a mapujú potreby samé

Absenciu oficiálnych dát kompenzujú mnohé organizácie tým, že samé robia vyhľadávaciu činnosť, robia si podrobnú evidenciu svojich klientov alebo mapujú potreby v komunitách, s ktorými prichádzajú do kontaktu. Napríklad UPSVAR pravidelne zbiera dáta o svojich klientoch dotazníkovou metódou.

Častejšie však mapujú potreby mimovládne organizácie, ktoré poskytujú určitý typ konkrétnej pomoci alebo integračné služby. Liga za duševné zdravie pri komunikácii s klientmi zisťuje aj ich potreby, organizácia Mareena napríklad začala s fungovaním **mobilných tímov**, ktoré robia aj vyhľadávaciu činnosť a slúžia jednak na poskytovanie informácií, ale aj mapovanie potrieb:

Máme mobilný terénny tím. Dve mobilné pracovníčky. Je to poskytovanie informácií a zároveň zbieranie podnetov, že aký typ informácií títo ľudia potrebujú. Kolegyne vždy komunikujú s lokálnymi aktérmi (v rámci nitrianskeho kraja)

DETI A MLADÍ ĽUDIA

Téma detí a mládeže je veľmi dôležitá aj pre strategický vývoj v meste vzhľadom na kompetencie mesta v tejto téme aj vzhľadom na integráciu cudzincov. Postupne, aj kvôli situácii v súvislosti s vojnou na Ukrajine, ale aj kvôli prirodzeným migračným trendom, narastá a bude pravdepodobne narastať počet detí cudzincov v mestách a Nitra nie je výnimkou. Preto je dôležité venovať pozornosť jednak téme vzdelávania, ale aj ďalším oblastiam, ako trávenie voľného času, komunitné aktivity, poskytovanie rôznych typov podpory pre sociálny a individuálny rozvoj detí a mladých ľudí.

Počty detí v Nitre a údaje o školách a školských zariadeniach

V tejto časti sa zameriame na základné dáta o počte detí v Nitre v rôznych vekových kategóriách, zameriame sa na to, koľko detí je v akých typoch škôl v Nitre a na dáta o deťoch cudzincov v nitrianskych školách.

Počty detí podľa veku v Nitre

Nasledujúca tabuľka uvádza rôzne vekové kategórie detí. Rozhodli sme sa urobiť členenie tak, aby dáta ukazovali počty detí pred povinnou školskou dochádzkou (0-5), vo veku povinnej školskej dochádzky (6-16) a deti vo veku 17-18 rokov, teda do veku dospelosti.

Celkový počet detí v Nitre

Vekové kategórie	Chlapci	Dievčatá	Celkový počet
0-5	2223	2138	4361
6-16	3978	3707	7685
17-18	622	545	1167

Dáta k 29.5.2023, zdroj: Otvorené dáta mesta Nitra, vlastné prepočty

Počty detí cudzincov celkovo v meste Nitra ku koncu roku 2022

Vekové kategórie	Celkový počet
0-5	457
6-16	1432
17	161

Zdroj: UHCP, dáta k 31.12 2022 na vyžiadanie, vlastné prepočty

Od februára 2022 však výrazne stúpol aj počet detí cudzincov najmä vzhľadom na vojnu na Ukrajine a vysoký podiel ľudí, ktorý získali dočasné útočisko v Nitre. Nasledujúca tabuľka uvádza počty detí v rovnakých vekových kategóriách, ktoré získali dočasné útočisko v Nitre.

Opäť treba poznamenať, že tieto dáta nemusia byť presné vzhľadom na to, že nie všetci odídenci z Ukrajiny, ktorí v Nitre získali dočasné útočisko, sa v nej aj skutočne nachádzajú, prípadne tu môžu žiť aj iní, ktorí získali dočasné útočisko v inom meste alebo obci.

Počet detí na dočasnom útočisku podľa veku

Vekové kategórie	Chlapci	Dievčatá	Celkový počet
0-5	150	166	316
6-16	457	462	919
17-18	74	95	169

Dáta k 30.4.2023, UHCP na vyžiadanie, vlastné prepočty

Počet detí cudzincov v nitrianskych školách a škôlkach výrazne stúpol.

Na základe údajov Ministerstva školstva v nasledujúcej tabuľke uvádzame počty žiakov v jednotlivých typoch škôl v Nitre v školskom roku 2022/2023. Stredné školy ministerstvo školstva uvádza len na úrovni kraja (ako zriaďovateľa), preto ich v tabuľke neuvádzame.

Typ zariadenia	Chlapci	Dievčatá	Celkový počet	Z toho počet cudzincov
Materské školy	2 664	2 530	5 194	73 (15 s TP)
Základné školy	6838	6383	13 221	596 (43 s TP)
Základné umelecké školy	663	1278	1941	neuvadené
Zariadenia na voľný čas a záujmovú činnosť (pravidelná záujmová činnosť)	724	758	1482	neuvadené

Uvedené dáta sú len za štátne zariadenia (nie súkromné a cirkevné) k 15.9.2022, zdroj CVTI – štatistické ročenky školstva

Ak porovnáme dáta za cudzincov z predchádzajúceho školského roka (teda 2021/2022), ktoré boli k dispozícii ku dňu 15.9.2021, je vidno pomerne vysoký nárast počtu detí cudzincov v materských a základných školách. Pred vypuknutím vojny na Ukrajine bolo v nitrianskych materských školách **13 detí cudzincov** (z toho 5 s trvalým pobytom). V štátnych **základných školách** bolo **131 detí cudzincov** (z toho 22 s trvalým pobytom).

Dáta za deti odídcov pravidelne na mesačnej báze zverejňuje Ministerstvo školstva, ale len na úrovni v jednotlivých okresoch. Nasledujúca tabuľka uvádza počty detí odídcov z Ukrajiny v jednotlivých typoch škôl v nitrianskom okrese. Táto tabuľka poukazuje na to, že nárast počtu detí cudzincov je spôsobený najmä príchodom vyššieho počtu detí z Ukrajiny.

Typ školy a školského zariadenia	Počet detí odídcov
Materské školy	68
Základné školy	477
Gymnázia	28
Konzervatóriá	<5
Stredné odborné školy	38

Stredné športové školy	<5
Školy umeleckého priemyslu	<5
Špeciálne základné školy	<5
Celkový počet	623

Ministerstvo školstva, dáta o odídencoch k 30.4.2023, dostupné na <https://ukrajina.minedu.sk/vseobecne-informacie/>

Reflexia detí a mladých ľudí v politikách mesta

Mesto postupne pripravuje stratégiu pre deti a mládež, deti cudzincov v politikách explicitne nefigurujú

Ak sa pozrieme na strategické dokumenty mesta, najzásadnejším dokumentom je [Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja mesta Nitra](#) na roky 2015 – 2023. V tomto pláne mesto kladie dôraz na rozvoj vzdelávacej infraštruktúry prostredníctvom rekonštrukcie a modernizácie škôl. V prípade sociálnych služieb zdôrazňuje ich komunitný charakter.

Vo vízii mesta sa zdôrazňuje, že Školy, vďaka zriadeným špeciálnym triedam, modernému vybaveniu a inovatívnym vzdelávacím programom, uplatňujú individuálny prístup k vzdelávaniu a výchove detí v materských školách, žiakov v základných školách, nadaných detí a detí so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami. Vzdelávací proces je zabezpečovaný kvalitnými a kvalifikovanými zamestnancami. Rozvoj vzdelávania si kladie mesto aj medzi základné ciele.

V rámci priority Nitra – mesto pre život si kladie za cieľ vytvoriť aj akčný plán podpory mladých v meste a postupne zavádzať konkrétne služby pre mladých v meste. **Konkrétnu stratégiu pre deti a mládež však zatiaľ mesto Nitra neprijalo.** Podľa existujúcich informácií mesto Nitra v súčasnosti intenzívne pracuje na príprave akčného plánu týkajúceho sa detí a mladých ľudí. Každý mesiac prebiehajú spoločné stretnutia všetkých relevantných aktérov a v októbri 2023 by mal byť pripravený nový Akčný plán, ktorý bude v súlade s islandským modelom prístupu k deťom a mládeži.

[Akčný plán PHSR na roky 2019 až 2021](#) obsahuje viacero konkrétnych krokov a plánov na posilnenie vzdelávacej infraštruktúry, vrátane zlepšovania vzdelávacích možností detí. Tento plán obsahuje aj cieľ vytvorenia **Centra podpory práce s mládežou** a vytvorenie **Koncepcie práce s mládežou**, zároveň obsahuje aj plány na podporu komunitných aktivít mladých ľudí v meste.

Najkomplexnejším materiálom v tejto oblasti je **Komunitný plán sociálnych služieb**, ktorý si ako jeden zo strategických cieľov (Cieľ 3) predsavzal podporovať rovné príležitosti pre rodiny a mládež z rôzneho sociálneho prostredia a cieľ 4 – komplexný a koordinovaný prístup k ľuďom ohrozeným sociálnou exklúziou (do ktorého spadajú aj cudzinci).

V prípade cieľa rodín s deťmi ide najmä o aktivity zamerané na prevenciu sociálnych problémov a rôzne typy podpory pre rodiny s deťmi, zároveň aj ochranu pred násilím. Rodiny s deťmi, ktoré prichádzajú z iných krajín tu nie sú jednoznačne pomenované, avšak komunitný plán ich vníma ako jednu z cieľových skupín. Špecifický cieľ 4.4 už pracuje konkrétne s pojmom

cudzinci a navrhuje viacero opatrení na integračnú podporu tejto skupiny obyvateľov (pozri viac v časti **Poskytovanie služieb**), avšak žiadna z navrhovaných aktivít sa **špecificky nevenuje deťom a mladým ľuďom s migračným pôvodom** ako cieľovej skupine, napriek tomu je z navrhovaných aktivít zrejmé, že sa majú týkať aj detí a mladých ľudí.

Posledným strategickým dokumentom, ktorý sa týka detí a mladých je [Stratégia riešenia rizikového správania so zameraním na problematiku drog a elimináciu domáceho násillia](#). Táto stratégia veľmi podrobne a komplexne popisuje rôzne faktory vplývajúce na tieto problémové javy. Aj keď to nie je explicitne zdôraznené v stratégii, aj mladí ľudia s migračným pôvodom, špecificky tí, ktorí sú na úteku pred vojnou a teda vo veľmi zraniteľnej a komplikovanej životnej situácii, môžu byť tiež zraniteľnou skupinou pre tieto javy a stratégia integrácie týchto ľudí by mala reflektovať aj potreby prevencie v tejto oblasti.

Deti vo vzdelávaní

Ako sme uviedli v štatistickej časti, po vypuknutí vojny na Ukrajine výrazne narástol počet detí v materských aj základných školách v Nitre. Mesto, ale najmä samotné školy sa museli na túto situáciu veľmi rýchlo a flexibilne pripraviť. V nasledujúcej časti popíšeme, ako sa mesto Nitra vysporiadalo s touto situáciou. Podkladmi pre túto analýzu je výskum, ktorý realizoval CVEK pre EU Agentúru pre ľudské práva v januári 2023, situačná analýza, ktorú vypracovala organizácia Mareena, ktorá v meste pôsobí a rozhovory, ktoré sme v rámci prípravy tejto štúdie realizovali.

Do istej miery tejto adaptácii pomohlo to, že už pred vojnou navštevovalo nitrianske základné školy viac ako 130 detí cudzincov, mali teda určité skúsenosti so vzdelávaním detí.

[Výskum UNHCR](#) v jednotlivých mestách na Slovensku v prípade mesta Nitra uvádza, že: „celkovo 72 % detí (vo veku od 6 do 17 rokov) v skúmaných domácnostiach navštevovalo miestne školy na, po ktorých nasledovalo online vzdelávanie v ukrajinskej škole (56 %). Hoci utečenci, ktorí sa zaregistrovali na TP, majú nárok na bezplatný prístup do slovenských škôl, 9 % opýtaných domácností uviedlo, že v čase rozhovoru mali dieťa, ktoré nemalo prístup k formálnemu vzdelávaniu na Slovensku. Spomedzi nich 5 utečencov uviedlo nedostatok kapacít v škole a ďalších 40 % sa plánovalo presťahovať do inej krajiny alebo vrátiť na Ukrajinu.

Začleňovanie detí do vzdelávania a povinná školská dochádzka

Nitra pristúpila k začleňovaniu detí do vzdelávania systematicky, deti boli zaradované do vo väčších počtoch do niektorých škôl. Problematická bola kooperácia s regionálnymi úradmi školskej samosprávy

Výskum CVEK/FRA poukázal na to, že Nitra pristúpila k tejto téme veľmi systematicky a vysporiadala sa s ňou lepšie, ako napríklad Bratislava (ktorá bola druhým mestom zapojeným do výskumu). Vplývali na to tri hlavné faktory. Jedným z nich je, že mesto Nitra nemá samostatné mestské časti, ktoré by boli zriaďovateľmi škôl, a tak mohli systém koordinovať efektívnejšie. Druhým faktorom bolo, že už pred vojnou na Ukrajine pôsobila pod mestom organizácia COMIN na integráciu cudzincov. Od prvých dní mesto nadviazalo intenzívnu spoluprácu s touto organizáciou a spoločne koordinovali okrem iných tém aj začleňovanie detí

do škôl. Tretím faktorom boli predchádzajúce skúsenosti s integráciou cudzincov (v meste pôsobí veľký zamestnávateľ Jaguar Landrover, ktorý dlhodobo zamestnáva cudzincov.²⁹

Mesto Nitra zvolilo stratégiu, že v prvom kroku určí tri školy, do ktorých budú zapísané ukrajinské deti. Tieto školy sa nachádzali v blízkosti dvoch veľkých ubytovní, v ktorých žili ukrajinskí utečenci. Deti boli do týchto škôl umiestňované prednostne, a keď sa naplnila kapacita, určili sa ďalšie školy, kde budú deti umiestnené postupne. Týmto spôsobom boli mesto aj COMIN podľa vlastného vyjadrenia v lepšej pozícii koordinovať situáciu v oblasti vzdelávania aj poskytovania podpory deťom. Niektorí aktéri v meste však túto situáciu nevnímali pozitívne – podľa ich názoru takáto situácia predstavovala veľký nápor pre niektoré školy, ktoré neboli dostatočne pripravené na zaradenie vyššieho počtu detí.

Zaraďovanie prebiehalo pomerne pružne, pretože bol vytvorený COMIN, ktorý všetko dobre koordinoval, čo ale nedopadlo šťastne, bolo zaraďovanie detí, ktoré nebolo dobre plánované, lebo tu máme školy, ktoré prijali až 80 detí a to považujem za obrovskú záťažovú skúšku pre všetky školy (štátna správa)

Koordinačná funkcia odboru školstva na meste spočívala aj v tom, že intenzívne komunikovali s pediatriami, ktorí vydávali deťom potvrdenia, že môžu navštevovať školu (čo bolo podmienkou zápisu), a proces bol potom jednoduchší. Niektorí aktéri však vo výskume poukazovali na to, že zaraďovanie nebolo systematicky uchopené a komunikácia s odborom školstva neprebíhala úplne ideálne.

Nie všetky deti však boli do škôl zapísané prostredníctvom tohto systému. Ukrajinskí rodičia mali možnosť zapísať svoje dieťa prakticky do ktorejkoľvek školy v meste, takže ak ich prijali iné školy, deti boli zapísané aj do týchto škôl. Celkovo však boli deti zapísané najmä na základe vyššie opísaného systému.

COMIN poskytoval v tomto čase veľmi intenzívne poradenstvo a intervencie aj v oblasti vzdelávania. Sumárne štatistiky o poskytnutých intervenciách hovoria o tom, že v roku 2022 COMIN zaznamenal množstvo žiadostí týkajúcich sa aj vzdelávania a školstva. Žiadostí týkajúcich sa škôlok bolo 46 (najmä od septembra 2022), základných škôl 70 (podobne najmä od septembra 2022), rovnako aj stredných škôl 86. V novembri a decembri 2022 bol aj vysoký dopyt po intervenciách týkajúcich sa aktivít pre deti a detských kútikov (165).

Ako problematická sa vo výskume ukázala spolupráca s regionálnymi úradmi školskej samosprávy, ktorý podľa viacerých respondentov nespolupracoval dostatočne a neplnil si svoje úlohy tak, ako by bolo potrebné.

²⁹ Neopublikovaný materiál

Potrebné opatrenia

Vytvoriť stratégiu budúceho zaraďovania detí

Mesto by malo mať pripravenú stratégiu zaraďovania detí cudzincov do škôl, vrátane systému registrácie detí, mapovania ich potrieb, vedomostí a jazykovej pripravenosti. Táto stratégia by mala byť dôsledne uplatňovaná vždy, keď príde do mesta väčší počet cudzincov tak, ako to bolo po vypuknutí vojny, ale aj vtedy, keď sa do mesta sťahujú rôzni cudzinci so svojimi rodinami. Mesto môže zvoliť stratégiu vytvárania tzv. „prednostných škôl“, ktoré budú dostatočne materiálne, kapacitne, aj metodicky pripravené na vzdelávanie detí cudzincov. Druhou možnosťou je umiestňovať deti do rôznych škôl tak, aby sa na jednej škole nekumuloval vysoký počet detí. Toto rozhodnutie je potrebné urobiť na základe doterajších skúsenosti a v spolupráci so školami samotnými. Viac informácií o týchto možnostiach je možné nájsť [tu](#).

Problémom boli kapacity, mesto situáciu začalo riešiť pomerne rýchlo

V prvých mesiacoch sa v školách viac menej úspešne podarilo začleniť väčšinu detí, ktoré o to požiadali, v súčasnosti je už kapacita škôl naplnená, mesto preto začalo spolupracovať s organizáciou UNICEF na riešení tejto situácie a vytváraní potenciálne nových kapacít. Ako dôležitá téma sa ukazuje to, že kým školy v Nitre sú kapacitne naplnené, v okolitých obciach existujú novo zrekonštruované školy, ktoré majú dostatočné kapacity na prijímanie detí, zatiaľ sa však nepodarilo nájsť spôsob, ako umiestňovať deti do týchto škôl.

V prípade materských škôl to bolo oveľa komplikovanejšie. V Nitre sa kapacity škôlok naplnili v prvých troch mesiacoch a podarilo sa do nich umiestniť len približne 60 detí. V Nitre vznikol v spolupráci mesta Nitra, Nitrianskeho dobrovoľníckeho centra a spoločnosti Jaguar Land Rover Slovakia detský klub pre deti z Ukrajiny. Mesto Nitra poskytuje priestory, Materské centrum Klokanček a Nitrianske dobrovoľnícke centrum zabezpečujú aktivity projektu a Jaguar Land Rover Slovakia finančne zabezpečil realizáciu celého projektu príspevkom vo výške 17 500 eur.

Detský klub slúži na podporu detí z Ukrajiny a ich rodičov. Klub je otvorený pre deti vo veku 2,5 - 6 rokov. Programová štruktúra klubu bude založená na tvorivých a vzdelávacích dielňach a kurzoch pre deti, pohybových aktivitách a relaxačnej časti. Jedným z cieľov je umožniť rodičom týchto detí zamestnať sa a zároveň zabezpečiť kvalitnú starostlivosť o svoje deti. Klub zamestnáva 5 ľudí, z toho 3 sú z Ukrajiny.³⁰

Podobne aj viaceré ďalšie organizácie, ako Slovenská humanitná rada, Červený kríž, Slniečko a iné vytvorili priestory, kde môžu deti tráviť voľný čas.

Máme centrum voľného času pre deti od 0-12 rokov. Robíme tam rôzne aktivity pre deti. Môžu tam prísť aj mamičky, môžu tam mať nejakú aktivitu s deťmi. Máme tam dve zamestnankyne na polovičný úväzok. Teraz v spolupráci s ďalšími organizáciami tam máme aj odborníkov, psychologov, logopédov, dobrovoľníkov, ktorí pomáhajú...(MVO)

³⁰ Výskum FRA

V ďalšom období plánuje mesto Nitra v spolupráci s COMIN a medzinárodnou organizáciou UNICEF vybudovať kapacity viacerých materských škôl. Je snaha zvýšiť kapacitu existujúcich materských škôl vybudovaním nových priestorov. Zároveň v rámci plánu práce zameraného na tému vzdelávania plánuje mesto Nitra v spolupráci s UNICEF vytvoriť ďalšie kapacity predškolských klubov v dvoch základných školách, ktoré by pripravili deti na nástup do školy. V oblasti vzdelávania pôjde najmä o personálne, priestorové a technické kapacity na školách³¹

Čo je potrebné robiť do budúcnosti -kapacity škôl a škôlok

Absolútna väčšina respondentov vo výskume sa zhodla na tom, že je potrebné zvyšovať a zabezpečovať dostatočné kapacity škôl a škôlok, či neformálnych prostredí pre deti. Jednou z možností je zvyšovať aktuálnu kapacitu, ako už mesto plánuje. Zároveň by bolo potrebné začať koordinovať spoluprácu so zriaďovateľmi škôl v okolitých obciach, aby bolo možné nové deti zaraďovať aj tam. Jednou z možností je poskytovať školské autobusy, ktoré by deti do týchto obcí vozili, druhou možnosťou je zabezpečiť dostupnú a ideálne bezplatnú dopravu do týchto zariadení pre deti, ktoré už nie je možné umiestniť v Nitre. Zároveň, podľa viacerých respondentov by bolo potrebné viac zapojiť aj veľkých zamestnávateľov a nastaviť s nimi spoluprácu tak, aby aj oni sami vytvárali škôlky alebo zariadenia pre deti predškolského veku, minimálne pre svojich zamestnancov.

Neexistencia povinnej školskej dochádzky výrazne komplikuje situáciu so vzdelávaním detí odídenčov – deti mimo vzdelávacieho systému

Podľa vyjadrení ministerstva školstva detí odídenčov neplnia na Slovensku povinnú školskú dochádzku. A to napriek tomu, že mnohí odborníci a právnici na Slovensku sa zhodujú v tom, že ide o nesprávny výklad školského zákona. Avšak to, že sa postupuje podľa výkladu ministerstva školstva má mnohé negatívne následky pre vzdelávanie, ale aj sociálny a psychologický rozvoj detí odídenčov.

Hlavné negatívne aspekty možno zhrnúť do viacerých bodov, ktoré boli pozorované aj v Nitre a stretli sme sa s nimi počas výskumu

a) absencia dát o deťoch, ktoré nie sú v školách

Mesto ako zriaďovateľ má veľmi presné dáta o deťoch, ktoré sú zapísané do rôznych typov škôl a školských zariadení v zriaďovateľskej pôsobnosti mesta. Čo však výrazne chýba, sú dáta o počtoch detí, ktoré sa vzdelávajú **online**, prípadne nie sú vôbec v školách. Oficiálne dáta o počtoch odídenčov sú, ako sme už uvádzali vyššie, len veľmi orientačné a nie je zrejmé, koľko detí sa v skutočnosti na území mesta nachádza. To výrazne komplikuje možnosti ich zaraďovania do škôl, motivácie rodičov pre toto zaraďovanie a celkovo vytvorenie systému vzdelávania detí.

b) Problémy so školskou dochádzkou

Ak deti nemajú povinnú školskú dochádzku, môže dochádzať k tomu, že postupne začnú školu navštevovať nepravidelne aj tie, ktoré sú už v školách zapísané. Škola na ne nemá prakticky

³¹ <https://nitra.sk/mesto-nitra-zrealizuje-v-spolupraci-s-unicefom-aktivitu-v-hodnote-vyse-630-tisic-eur/>

žiaden dosah a nemôže pravidelnú dochádzku nijako vynucovať alebo zabezpečiť. To môže mať výrazne negatívne dopady jednak na vzdelávacie výsledky žiakov, ale aj na vzťahy s ostatnými deťmi a aj celkový rozvoj detí

c) Izolácia detí a psychologické problémy

Deti, ktoré vôbec nenavštevujú školy sú podľa nášho výskumu často samé doma, izolované a traumatizované. Neexistujú informácie, ako trávajú svoj voľný čas, v akom psychickom stave sa nachádzajú, alebo ako k nim rodičia pristupujú. Tieto deti tak štát (ani mesto) nemá vôbec pod kontrolou a môže dochádzať napríklad aj k zneužívaniu detí alebo k posilňovaniu tráum, ktoré bude ťažké riešiť v budúcnosti

d) Potenciál pre sociálno patologické javy

Deti, ktoré nenavštevujú školu sa môžu časom začať javiť ako problémové. Môže dochádzať k tomu, že začnú tráviť čas mimo domu bez akéhokoľvek dohľadu, môžu sa začať správať neadekvátne, prípadne sa aj radikalizovať. Práve povinná školská dochádzka má potenciál zabraňovať takýmto javom a poskytovať takú podporu deťom, aby k takýmto javom nedochádzalo, resp. ich môžu aspoň eliminovať

Slovenská humanitná rada sa snaží v rámci svojich aktivít zachytávať práve deti, ktoré sú mimo systému.

Ak ich vylúčia zo školy, snažíme sa zistiť, čo sa stalo. Nájsť im psychologickú pomoc, ak je treba, porozprávať sa s deťmi, doučiť ich slovenčinu. Snažíme sa ich (či už dospelých alebo deti) podchytiť. Byť miestom, kde padnú ľudia, ktorých nikde nepodchytili a vrátiť ich späť do systému.

Potrebné opatrenia

Zavedenie povinnej školskej dochádzky nie je v kompetencii mesta. Mestá by sa však mali snažiť vytvárať nátlak na Ministerstvo školstva, aby povinná školská dochádzka bola zavedená. Dovtedy je potrebné aspoň vytvoriť dočasný systém podpory detí, ktoré sú mimo systému – identifikovať ich, motivovať pre zaraďovanie do škôl a tým, ktoré školy nenavštevujú poskytovať systematickejšiu pomoc, nielen na úrovni MVO, ale priamo zo strany mesta. Je zároveň potrebné vytvoriť systematickú spoluprácu so sociálnou kuratelou (tá v Nitre takéto situácie už v súčasnosti efektívne rieši), aby boli deti podchytené skôr, ako začne dochádzať k rôznym patologickým javom

Jazyková bariéra a aktivity na podporu jazykového vzdelávania

Deti dostávajú jazykovú podporu aj v školách, aj v iných priestoroch, obvykle ako „mimoškolskú aktivitu“

Jazykové vzdelávanie je jedným z najdôležitejších aspektov integrácie detí do vzdelávacieho systému, ako aj do spoločnosti celkovo. Preto je dôležité, aby bol efektívne nastavený systém jazykového vzdelávania pre deti či už v školách alebo v neformálnom prostredí.

V uplynulom období od príchodu väčšieho počtu odídencom potreba poskytovania jazykových kurzov pre deti bola veľmi výrazná. Spočiatku však podľa vyjadrení viacerých aktérov nebol dostatočne vytvorený systém jazykového vzdelávania zo strany štátu a kým vznikli podporné materiály trvalo to pomerne dlhý čas. Zároveň kurzy slovenčiny preplácané štátom boli veľmi administratívne náročné a mnohé školy tak začali využívať iné, alternatívne možnosti poskytovania jazykového vzdelávania.

Školám poskytovali jazykové kurzy najmä mimovládne organizácie a jazykové školy, ktoré pôsobia v meste.

V prvých mesiacoch bola situácia s jazykovými kurzami veľmi problematická a chaotická. Školy sa nám ozývali, či nevieme poskytnúť jazykový kurz, na niektorých školách sme zorganizovali trojmesačný jazykový kurz, aj sme ho sami financovali. (MVO)

Školy tak organizovali kurzy slovenského jazyka pre deti priamo v školách, ale zvyčajne po vyučovaní. Niektoré školy spolupracovali aj s jazykovými školami, ktoré pre ne tieto kurzy pripravili. Kurzy zabezpečovali aj mimovládne organizácie, ako napríklad Mareena, ale tie sa nekonali priamo v školách, ale v rôznych centrách voľného času, kluboch a priestoroch, ktoré tieto organizácie majú na poskytovanie podpory pre ľudí z Ukrajiny.

V júni 2022 mesto Nitra schválilo [dotačný program](#) pre formálne a neformálne vzdelávanie, v rámci ktorého podporilo aj niekoľko projektov zameraných na vzdelávanie a voľnočasové aktivity pre deti z Ukrajiny. Organizácia Pokoj a dobro získala finančné prostriedky na realizáciu jazykových kurzov, voľnočasových aktivít a komunitných aktivít s deťmi z Ukrajiny. Ďalšia organizácia, Cuketa, získala finančné prostriedky na vytvorenie kurzu slovenského jazyka pre deti utečencov z Ukrajiny. Vzdelávacie centrum Educat získalo finančné prostriedky na realizáciu programu "Slovenčina pre cudzincov" zameraného na podporu inklúzie detí vo veku od 10 do 18 rokov a zabezpečenie jazykového kurzu³².

Vo výskume sa ukázalo, že ako veľký problém bola **nedostatočná koordinácia týchto aktivít a neefektívna komunikácia s regionálnymi úradmi školskej správy:**

Aj iné školy chceli kurzy, ale sme si uvedomili, že to by bolo nesystémové riešenie a skôr sme sa to snažili riešiť cez regionálne úrady školskej správy, lebo oni sedeli na metodických

usmerneniach, kde by to aj ministerstvo preplácalo. Tam však bol veľký chaos, denne sme tam telefonovali, aby sme sa aspoň nejako skoorinovali. Z inštitúcií bola neexistujúca komunikácia.(MVO)

Spočiatku neexistovali ani žiadne podporné nástroje zo strany štátu, postupne začali prichádzať aj na školy. V Nitre v tejto situácii čiastočne poskytol podporu Jaguar Landrover, ktorý poskytol školám tablety pre deti. Zároveň sa vo významnej miere používali aj tzv. „translatory“ cez aplikáciu Vocabie, ktoré učitelia využívali intenzívne na komunikáciu so žiakmi.

Neskôr začala prichádzať podpora aj od štátu – predovšetkým NIVAM začal organizovať rôzne webináre pre učiteľov, poskytol metodiky pre vzdelávanie detí cudzincov, prekladové slovníky a učebnice slovenčiny pre deti cudzincov. Dovtedy si však školy museli pomôcť samé.

Potrebné opatrenia

Nastaviť systém jazykového vzdelávania pre všetky deti cudzincov – jazykové vzdelávanie by malo byť poskytované všetkým deťom, ktoré prídu do škôl a neovládajú vyučovací jazyk. Každá škola (v koordinácii so zriaďovateľom a štátom) by mala mať vytvorený systém, ako budú jazykové kurzy prebiehať, kto ich bude organizovať a ako budú financované

Jazykové kurzy by nemali prebiehať mimo vyučovania – dôležité je, aby bola sústredená intenzívna podpora pre jazykové vzdelávanie pre všetky deti najmä v prvom období, aj na úkor iného typu vzdelávania. Jazykové kurzy by mali prebiehať v rámci vyučovania, pretože v poobedných hodinách bývajú deti často unavené, sú menej motivované ostávať v školách a takéto vzdelávanie sa javí ako neefektívne

Podpora motivácie k jazykovému vzdelávaniu – najmä v prípade odídenčov sa ukazuje, že často chýba motivácia pre jazykové vzdelávanie, tak u rodičov, ako aj u detí. Tu je potrebná sústredená práca s rodičmi, jednak zo strany škôl, ale aj iných aktérov, ktorí pracujú s cudzincami, aby motivovali ľudí k tomu, aby sa snažili naučiť sa slovenčinu

Potreba akreditácie a systematizácie jazykových kurzov – toto je opatrenie, ktoré smeruje skôr k centrálnej štátnej správe. Z výskumu sa ukázala potreba vytvorenia systematického a akreditovaného procesu jazykového vzdelávania, aj pre mimovládne organizácie, aj pre iné inštitúcie, aby ich poskytovali jednotným a kvalitným spôsobom, pri zabezpečení adekvátnych finančných prostriedkov

Atmosféra v škole, postoje, vzťahy, podpora učiteľov pre prácu s rozmanitosťou

Pre kvalitnú integráciu detí na školách je veľmi dôležité, aby atmosféra na školách bola priaznivá, aby sa vytvárali dobré a nekonfliktné vzťahy medzi deťmi a učiteľmi a aby všetkým bola poskytovaná efektívna podpora.

Napriek tomu, že vo výskume sa ukázalo, že školy vnímajú celkovú integráciu detí do školy ako dobrú, viacerí sa vyjadrili, že deťom sa podarilo zaradiť sa dobre a vzťahy na školách sú

celkom kvalitné, výskum poukázal aj na niekoľko problémových oblastí, ktorým by bolo potrebné venovať pozornosť.

1. **Negatívne postoje slovenských rodičov** – kým v prvých mesiacoch bola v Nitre veľká solidarita s ľuďmi na úteku, viacerí aktéri pracujúci s deťmi poukazujú na to, že postupne sa začínajú zhoršovať postoje rodičov, ktorí majú pocit, že ukrajinským deťom sa vychádza v ústrety viac ako slovenským deťom, čo vytvára tlak na školy ale aj na samotné deti

Nemenovaná učiteľka mi povedala, že slovenskí rodičia boli takí naštvaní, že musela prestať používať slovo ukrajinský žiak (MVO)

2. **Postoje samotných detí** – vo viacerých prípadoch sa ukázalo aj to, že aj samotné deti (často pod vplyvom rodičov) začínajú mať negatívne postoje k ukrajinským deťom, niekedy dochádza k ich izolácii, alebo „samosegregácii“ (vytváranie skupiniek), ktoré sú odrazom neprijatia zo strany ostatných žiakov. Ak táto situácia nie je dostatočne včas podchytená
3. **Šikana na školách** – podľa niektorých respondentov vo výskume dochádza aj k šikane žiakov na školách. To je pomerne vážna téma, ktorá má veľmi negatívny dopad jednak na vzťahy na školách, ale aj na psychické pohodlie detí (slovenských aj ukrajinských), či na motiváciu detí zotrvať vo vzdelávacom procese. Šikana je už vyústením dlhodobějších problémov.

[Výskum UNHCR](#) poukazuje na to, že v Nitre rodičia detí a aj lokálni aktéri poukazujú na vyskytujúcu sa šikanu voči ukrajinským deťom. Participatívne konzultácie s utečencami v Nitre vyvolali obavy z prípadov šikanovania. Tá bola zdôraznená ako jedna z hlavných obáv ukrajinských rodičov. Napriek tomu 64 % domácností uviedlo, že ich deti sa zúčastnili na integračných aktivitách v školách, pričom väčšina z nich (94 %) bola s týmito aktivitami do určitej miery spokojná alebo úplne spokojná. Utečenci navrhovali viac integračných aktivít, do ktorých by sa zapojila ukrajinská aj slovenská komunita.

Je tu aj problém šikany, šikana je aj medzi slovenskými deťmi. Takýto problém mám aj ja so synom, nechce chodiť do školy, pretože ak tam nie je jeho kamarát z Ukrajiny, tak ostatní sa k nemu nesprávajú dobre. (UA respondentka z MVO)

4. **Únava učiteľov z veľkého náporu** – ďalšou veľmi dôležitou témou je to, že na učiteľov samotných bol veľký nápor pri prijatí väčšieho počtu detí z Ukrajiny. Situácia vznikla tesne po pandémie COVID, ktorá sama o sebe bola obrovskou výzvou pre školy a učiteľské zbory. Po príchode vyššieho počtu detí odídencom sa museli učitelia veľmi rýchlo prispôbiť tejto novej situácii, čo bola ďalšia veľká záťaž- najmä preto, že nedostali systematickú metodickú a inú pomoc zo strany štátu. To má za následok, že učitelia **sú veľmi unavení**, sami by potrebovali metodickú, ale aj psychologickú podporu, pomoc so zvládaním situácií. Navyše

často nemajú skúsenosť s prácou v kultúrno rozmanitom prostredí, čo vytvára na nich ďalší tlak.

V Nitre pôsobí veľké množstvo organizácií, ktoré poskytujú rôzne formy pomoci a podpory aj v tejto oblasti. Niektoré pôsobia priamo na školách, niektoré v komunitách či v iných priestoroch, kde samé pôsobia.

Slovenský červený kríž začal pôsobiť so školami, kde realizujú aktivity cez program šírenia povedomia a osvetových aktivít. Robia workshopy pre deti o utečencoch, ktoré majú viesť k zvýšeniu citlivosti a zlepšeniu vzťahov medzi školami.

Organizácia Slniečko poskytuje podporu školám a pedagógom v rámci projektu KOZMO – vzdelávajú pedagógov v oblasti scitlivovania, prevencie konfliktov medzi deťmi, interkultúrneho spolužitia a podobne.

Regionálne centrum podpory zas reaguje na vznikajúce situácie v školách, vytvára mentoringový program, venujú sa ohrozeným skupinám detí a vytváraniu inkluzívneho prostredia na školách. Viac o ich aktivitách je možné nájsť na stránke <https://www.niceedu.sk/listen-reflect-change/>

Nitrianska komunitná nadácia podporuje mnohé komunitné aktivity a zároveň podporujú tímy na základných školách. Podporili napríklad projekt mladých filantropov, alebo projekt Spoznajme sa, kde podporili až 22 projektov na zlepšovanie vzťahov, niektoré boli realizované priamo s deťmi.

Aj samotné školy realizujú viacero aktivít zameraných na zlepšenie atmosféry a podporu vzťahov. Tie školy, ktoré majú podporné inkluzívne tímy, majú veľmi zlepšenú situáciu, pretože práve tieto tímy vedia organizovať aktivity s celými triednymi kolektívami a pracovať na atmosfére na školách.

Viaceré zorganizovali Dni Ukrajiny, kde prepájali ukrajinskú a slovenskú komunitu – školy vnímajú túto aktivitu ako veľmi prínosnú, podarilo sa vďaka nej jednak zapojiť ľudí z Ukrajiny, ale aj citlivosť ľudí zo Slovenska na tieto témy (žiacov aj rodičov). Pozitívne hodnotia aj spoločné brigády, ktoré organizovali a kde boli intenzívne zapojení ukrajinskí rodičia.

Od augusta 2022 bol aj v Nitre (v Nitrianskom samosprávnom kraji) spustený projekt s názvom Podpora odídencom z Ukrajiny vo vzdelávaní, ktorý zabezpečuje Národný inštitút vzdelávania a mládeže (NIVaM) v spolupráci s UNICEF. [Cieľom projektu](#) je poskytovať pedagógom a školám podporu v začleňovaní cudzincov do slovenského školstva (detí a žiakov i pedagógov). Regionálni metodici, ktorých úlohou je poskytovanie priamej podpory a pomoci v integračnom procese detí a žiakov z Ukrajiny do slovenského vzdelávacieho systému v rámci tohto projektu začali v Nitre a NSK aktívne pôsobiť od konca októbra 2022. Ako je poukázané v [Situačnej analýze](#), ktorú realizovala organizácia Mareena, pri týchto aktivitách výrazne spolupracujú a komunikujú nielen so samostatnými školskými zariadeniami, ale koordinujú sa hlavne s COMIN-om a viacerými relevantnými organizáciami (napr. občianskym združením Mareena alebo IPčkom)³³.

Potrebné opatrenia

Podpora inkluzívnych a podporných školských tímov – Ukazuje sa, že veľmi efektívnym nástrojom, ako jednak odbremeniť učiteľov a jednak poskytovať podporu žiakom v školách je fungovanie podporných školských tímov. Psychologičky, špeciálni pedagógovia, sociálni pedagógovia a ďalší odborníci môžu realizovať veľa aktivít na vytváranie pozitívnej školskej klímy, prevenciu šikanovania a upevňovanie vzťahov medzi deťmi. Dôležité je vytvárať aj komplexnejší systém podpory inkluzívneho prostredia v škole. V niektorých školách sa ukazuje ako efektívne mať aj koordinátorov pre inklúziu, ktorí sa venujú tejto téme

Podpora adaptácie detí v školskom prostredí – pre mnohé deti sú veľmi náročné najmä prvé týždne a mesiace po zaradení do školy. V tomto období je potrebné pracovať na adaptácii detí (privítanie, spoznanie detí, rozhovory s deťmi a rodičmi, adaptačné aktivity, spoznanie školského prostredia, pravidiel v školách a podobne) ale aj na prácu s celým školským kolektívom (Scitlivovanie detí na novú situáciu, prevencia konfliktov a napätia, mimoškolské aktivity, buddy systém a mentoring).

Upevňovanie vzťahov medzi deťmi a prevencia šikany prostredníctvom mimoškolských aktivít – mnohé aktivity nemusia byť realizované priamo na vyučovaní, je možné organizovať mnohé školské aj mimoškolské aktivity (ako už bolo popísané vyššie). Do nich môžu byť zapojené nielen školy samotné, ale aj ďalší aktéri na úrovni mesta, ktorí poskytujú pomoc a podporu ľuďom z Ukrajiny či cudzincom celkovo

Scitlivovanie učiteľov a podpora ich práce – učitelia tiež potrebujú výraznú podporu na to, aby vedeli pracovať s deťmi cudzincov. Užitočné sú v tomto zmysle napríklad tréningy interkultúrneho spolužitia a komunikácie, ktoré dokážu učiteľom pomôcť so zvládaním rôznych situácií, ktoré vznikajú začlenením detí z kultúrne odlišného prostredia. Môžu mať napríklad formu komplexnejších školení alebo online vzdelávania.

Zároveň je nevyhnutné učiteľom poskytovať metodickú podporu, ktorú môže zabezpečovať mesto ako koordinátor týchto aktivít, alebo štát poskytovaním systematickejšej metodickej podpory pre všetkých učiteľov na Slovensku. Zároveň je potrebná aj **psychologická podpora učiteľov a supervízia:**

Ked' sme sa bavili s učiteľmi, je tam citeľná frustrácia vo všeobecnosti, ale aj konkrétne téma práce s deťmi z inojazyčného prostredia, ktorí prichádzajú počas školského roka v krízových situáciách. Tam by bola potrebná aj psychologická pomoc nielen pre deti, ale aj učiteľov. Vyslovene podporný personál pre pedagógov, čo dnes neexistuje (MVO)

Koordinácia aktivít – je veľmi užitočné, ak rôzni aktéri pri týchto aktivitách spolupracujú. Jednotlivé školy si môžu navzájom vymieňať skúsenosti alebo poskytovať expertízu, ak ju má nejaká škola komplexnejšie vytvorenú. Zároveň je dôležité, aby aj iní, mimoškolskí aktéri spolupracovali a koordinovali svoje aktivity či už na školách alebo v mimoškolskom prostredí, aby nedochádzalo k **duplikovaniu niektorých aktivít a opomínaníu iných**

Psychologická podpora

Pri všetkých deťoch cudzincov, ale najmä pri odídencoch, ktorí čelia traumám a veľmi rýchlo zmenenej životnej situácii a neistote je veľmi dôležité poskytovať podporu. Vo výskume sa ukázalo, že psychologická podpora je jednou z kľúčových potrieb najmä pre deti. Aj v školách sa čoraz viac ukazuje, že mnohé deti majú psychické problémy, traumy, úzkosti alebo aj rôzne poruchy učenia, na ktoré je potrebné intenzívne reagovať. Niektoré školy majú školských psychológov, alebo aj celé školské podporné tímy, často sa však stáva, že nehovoria ukrajinsky, alebo nevedia pracovať s deťmi s traumami.

Začína sa vytvárať koordinovaná sieť psychologickkej podpory

V tomto smere sa aj vďaka spolupráci s UNICEF začína vytvárať koordinovaná sieť psychologickkej podpory pre deti. V Nitre pôsobí ambulancia klinických psychológov, ktorá už od júna začala poskytovať psychologickú podporu aj ukrajinským deťom. Používajú rôzne metódy práce s deťmi, často také, ktoré majú neverbálny charakter, čo čiastočne rieši aj jazykovú bariéru. Títo psychológovia pracujú na diagnostike detí (mnohé majú poruchu autistického spektra, mutizmus, či mentálne postihnutie, alebo aj iné problémy). Pre diagnostikované deti vytvárajú návrh psychoterapeutickej stratégie (snoozelen, senzorická stimulácia, biofeedback). K dispozícii majú aj tlmočníkov do ukrajinjiny, čo výrazne zjednodušuje prácu s deťmi, ale aj rodičmi.

V meste pôsobí aj organizácia Slniečko, ktorá tiež poskytuje pomoc a podporu deťom, organizuje stretnutia odborných tímov, pričom majú veľmi dobrú spoluprácu so psychológmi, psychologickú pomoc zabezpečujú aj priamo v teréne.

Potrebné opatrenia

Efektívna identifikácia psychologických potrieb detí – všetci zapojení aktéri, či už mimovládne organizácie, školy, iné inštitúcie, ktoré pracujú s deťmi by mali mať k dispozícii vytvorenú metodiku identifikovania rizikových faktorov a potrieb v oblasti psychických porúch a potrieb detí. Takáto metodika by slúžila na prvotný mapping potrieb, na ktorý by nadväzoval systém poskytovanej pomoci

Vytvorenie systému poskytovania psychologickkej podpory – do budúcnosti je potrebné vytvoriť efektívny systém poskytovania pomoci a podpory deťom jednak v školách (intenzívnym zapojením školských psychológov a školských podporných tímov, ktorých členovia budú vzdelávaní aj na prácu s deťmi cudzincov a utečencov/odídencov. Ostatné inštitúcie, ktoré pracujú s deťmi (CPPPaP, klinické ambulancie, či mimovládne organizácie) by mali byť zosieťované a mal by byť jednoznanče vytvorený mechanizmus kompetencií jednotlivých zložiek, aby v prípade, že sa vyskytne situácia, že deti potrebujú psychologickú pomoc, jednotliví aktéri by presne vedeli, ako majú postupovať a ako danú situáciu riešiť

Zapájanie ukrajinskej komunity

Výskum ukázal, že ľudia z Ukrajiny, či už tu žili pred rokom 2022 alebo prišli ako odídenci, zohrávajú absolútne kľúčovú úlohu aj pri práci s deťmi. Školy, ktorým sa podarilo zamestnať či už ukrajinských učiteľov, alebo aspoň asistentov, vnímajú túto tému ako nesmierne dôležitú.

Títo ľudia plnia a plnia nenahraditeľnú úlohu či už pri prekonávaní jazykovej bariéry, ale aj vytvárajú pre samotné ukrajinské deti bezpečné prostredie, kde vedia, na koho sa majú obrátiť.

Ukrajinskí zamestnanci alebo aj dobrovoľníci významne pomáhajú aj v komunikácii s rodičmi, prekladmi rôznych materiálov, organizácií rodičovských združení pre ukrajinských rodičov alebo pri organizácii mimoškolských aktivít.

V súčasnosti sa ukazuje veľký problém zamestnávania najmä učiteľov z Ukrajiny. Kvôli nemožnosti nostrifikácie diplomov a dlhým dobám pri overovaní diplomov je pre školy momentálne náročné takýchto ľudí zamestnávať. Tak isto by školám pomohlo, ak by mohli zamestnávať ukrajinské psychologičky alebo iný odborný personál. Niektoré školy čelia aj finančným ťažkostiam pri zamestnávaní takýchto ľudí.

Zapájanie ľudí z Ukrajiny do aktivít akejkoľvek práce s deťmi – na školách, v centrách pomoci alebo voľného času, psychologických ambulanciách či akýchkoľvek iných inštitúciách zároveň veľmi silno podporuje **integráciu ľudí z Ukrajiny**, ich zmocnenie a zapojenie do procesov a prekonávanie rôznych medzikultúrnych napätí, ktoré môžu vznikať pri rôznych interakciách. Zároveň prinášajú nový pohľad, svoju vlastnú expertízu a inovácie, ktoré môžu výrazne obohatiť prácu s ukrajinskými deťmi alebo celkovo s deťmi cudzincov.

Potrebné opatrenia

Umožniť overovanie diplomov a urýchliť zamestnávanie vysokokvalifikovaných ľudí z Ukrajiny – v tomto je potrebné najmä apelovať na štát a jeho inštitúcie, aby vytvorili efektívny systém rýchleho overovania dokladov, ktoré by umožnilo zamestnávať týchto ľudí + **finančne zabezpečiť** ich prácu s deťmi

Zapájať ľudí z Ukrajiny do školských aktivít – či už pri podpore adaptácie detí, vytváraní školských podporných tímov alebo poskytovaní inej podpory deťom je dôležité, aby sa myslelo na zapájanie ľudí z Ukrajinskej komunity (z dôvodov uvedených vyššie)

Komunikácia s ukrajinskými rodičmi – ako veľmi efektívne sa ukazuje poskytovanie podrobných a komplexných informácií rodičom v ich jazyku – či už prostredníctvom edupage, organizovaní rodičovských združení v ukrajinčine či osobnou komunikáciou s rodičmi za pomoci ukrajinských zamestnancov alebo tlmočníkov. Zlepšuje to spoluprácu a aj motiváciu pre to, aby deti navštevovali školy a boli v nich úspešné

Podpora ukrajinských rodičov a zapájanie do školských a mimoškolských aktivít – spolupráca so samotnými rodičmi je kľúčová pri integrácii detí do vzdelávania a do spoločnosti celkovo. Avšak podpora zapájania rodičov do rôznych aktivít, ktoré sa realizujú v školách či mimo nich je dôležitým **integračným nástrojom** aj pre samotných dospelých

Zraniteľné skupiny

Deti so zdravotným znevýhodnením

Deti so zdravotným znevýhodnením sa ocitajú v ešte zraniteľnejšej pozícii ako ostatné deti cudzincov. Podrobnejšie sa tejto téme venujeme v časti o službách pre cudzincov, ale aj v tejto kapitole je potrebné túto tému aspoň okrajovo spomenúť, najmä v súvislosti s poskytovaním vzdelávania.

Podľa výskumu sa ukazuje, že ak sú slovenské školy nepripravené na vzdelávanie detí cudzincov, ak ide navyše o deti so zdravotným znevýhodnením, bariéry pre ich efektívne vzdelávanie sú ešte väčšie. Prijímanie takýchto detí je veľmi komplikované a často až nemožné – aj školy v Nitre sa stretli s viacerými situáciami, kedy nemohli prijať dieťa so zdravotným znevýhodnením, pretože mu nedokázali poskytnúť adekvátnu starostlivosť.

Takýchto detí sa v systéme objavuje čoraz viac, ako identifikovala aj psychologická ambulancia – postupne sa už začína vytvárať mechanizmus práce s týmito deťmi, ako sme popísali vyššie v časti psychologická starostlivosť.

Veľmi často sa práve deťom so zdravotným znevýhodnením venuje COMIN, ktorý sa snaží nájsť dostupnú starostlivosť a poskytnúť adekvátnu podporu. Systémovo však táto téma nie je dostatočne uchopená.

Potrebné opatrenia

Identifikácia potrieb detí so zdravotným znevýhodnením – často sa stáva, že na to, že dieťa má zdravotné znevýhodnenie sa príde až pomerne neskoro, najmä ak ide o mentálne postihnutie. Preto je dôležité, aby existovali a boli využívané nástroje včasnej diagnostiky týchto detí, aby boli podchytené čo najskôr

Vytvorenie systému podpory detí so zdravotným znevýhodnením – dlhodobo nie je udržateľné, ak takýmto deťom poskytujú alebo sprostredkovávajú pomoc mimovládne organizácie. Mesto by malo mať vytvorený systém poskytovania komplexnej pomoci a podpory, od poskytovania služieb (viac v časti zdravotná starostlivosť), cez vzdelávanie, až po integračné aktivity. Malo by mať zmapovaných relevantných aktérov a možnosti podpory, aby v prípade, že sa vyskytne potreba tejto pomoci vedelo adekvátne nasmerovať na služby, ktoré sú k dispozícii

Komunikácia s rodičmi a podpora celým rodinám – pri poskytovaní pomoci a podpory deťom so zdravotným znevýhodnením je absolútne kľúčové nadviazať efektívnu komunikáciu s rodičmi alebo opatrovníkmi detí. Komunikácia by mala prebiehať v jazyku, ktorému títo ľudia rozumejú a aj celková podpora by sa mala realizovať s aktívnou spoluúčasťou rodičov či opatrovníkov týchto detí

Maloletí bez sprievodu

Táto téma bola vo výskume zachytená len okrajovo, ale je dôležité aspoň čiastočne ju spomenúť. Deti, ktoré sem prišli bez rodičov alebo oficiálnych opatrovníkov sú v špecificky zraniteľnej situácii a musí im byť poskytnutá ochrana v spolupráci so sociálnou kuratelou. Je to aj výzva pre zaraďovanie do centier pre rodiny s deťmi (bývalé detské domovy), ktoré nie sú dostatočne pripravené na starostlivosť o tieto deti. Doposiaľ sa maloletí bez sprievodu umiestňovali len v CDR v Medzilaborciach a iné CDR nemali s takýmito deťmi skúsenosti. V Nitre sa s tým podľa vyjadrenia jednej z respondentiek vysporiadali dobre:

Ved' prichádza dieťa, ktoré akože v rodine fungovalo, žilo a teraz má byť akože v nejakom centre s inými deťmi a fungovať a čelí mnohým zmenám naraz. Ale spolupráca s centrom je veľmi dobrá a tie podmienky mali nastavené naozaj veľmi dobre aj v rámci príspevkov, aj ako sa im pomáhalo, aby sa mohli začleniť (samospráva)

A v rámci spolupráce, v rámci plánu sociálnych služieb, takže máme deti, ktoré sú aj v Nitre v centre pre deti a rodiny. Ale už teraz myslím po tej dobe je to úplne akože super, aj keď ideme na prípadovú konferenciu na také pracovné stretnutie k tomu plánu, že či sa niečo zmenilo, tak akože decká komunikujú, vedia, aj tá slovenčina sa zlepšila (samospráva)

Špecifickou témou sú mladí ľudia vo veku 17 rokov, ktorí študujú na vysokých školách, tejto téme sa venujeme viac v nasledujúcej kapitole.

Tínedžeri a mladí ľudia

Mladí ľudia sú veľmi dôležitou cieľovou skupinou pre rôzne politiky a opatrenia v meste, pretože jednak sú vo veku, ktorý je zraniteľný na rôzne situácie, často už nie sú pod neustálou starostlivosťou rodičov, či iných inštitúcií a zároveň môžu trpieť izoláciou, úzkosťami alebo inými psychologickými výzvami, ktoré môžu mať výrazný dopad na ich rozvoj, vzťahy s rovesníkmi alebo celkovú integráciu do spoločnosti. Preto sa tejto skupine venujeme samostatne a považujeme ju za jednu z kľúčových v tejto téme.

Poskytovanie vzdelávania pre deti vo veku povinnej školskej dochádzky spadá priamo pod zriaďovateľskú pôsobnosť mesta, stredoškolské vzdelávanie spadá pod pôsobnosť krajov. Napriek tomu by však téma well – beingu mladých ľudí, ich možnosti vzdelávania, trávenia voľného času a rôzne formy podpory (napríklad psychologická a sociálna), mali byť súčasťou strategických materiálov aj na úrovni mesta.

Vzdelávanie mladých ľudí

Výrazným problémom je prechod mladých ľudí na stredné školy

Vo výskume sa ukázalo, že jednou z veľkých výziev je ukončovanie základných škôl a prechod na stredné školy. Táto téma sa týka mladých ľudí na celom Slovensku, ako veľmi vypuklá je aj v Nitre.

Školy, ale aj ďalší aktéri zaznamenali najmä v tomto školskom roku výrazný problém s umiestňovaním žiakov na stredné školy. Podľa ich vyjadrení mnohí z týchto žiakov majú veľmi dobré intelektuálne predpoklady na to, aby mohli pokračovať na gymnáziách alebo iných „kvalitnejších vysokých školách“, avšak kvôli povinnosti absolvovať prijímacie pohovory na stredné školy v slovenskom jazyku neuspeli a často musia navštevovať stredné školy, na ktoré je možné sa dostať bez prijímacích pohovorov.

Deviatakov sme museli my riešiť, aj tento rok je to veľmi zle, nie je to dobre upravené a my máme veľmi šikovných žiakov – prírodovedné predmety – matematika, fyzika, v tom sú úplne perfektní. Sú veľmi popredu. U nás sa na stredných školách ešte neučí to, čo oni už vedia....a tento rok ich potrestali, lebo muselirobiť prijímacie pohovory (samospráva)

Čo sa týka vzdelávania na stredných školách, mesto Nitra (odbor školstva), spolu s COMINOM počas uplynulého roka nad rámec svojich „povinných“ aktivít venovali pozornosť aj tomu, aby mladí ľudia z Ukrajiny mohli študovať na stredných školách. Komunikovali a spolupracovali so strednými školami v meste, poskytovali informácie o možnostiach štúdia na stredné školy a podobne. **COMIN obdržal až 86 žiadostí o intervencie týkajúce sa stredných škôl v roku 2022.**

Zároveň, aj samotné školy kontaktovali niektoré stredné školy, aby mohli zaradiť deti, resp. týchto mladých ľudí na stredné školy.

17 roční na vysokých školách nemajú žiadnu podporu

Ďalšou dôležitou témou je veľmi špecifická situácia, ktorá nastáva kvôli rozdielnosti vzdelávacích systémov na Slovensku aj na Ukrajine. Na Ukrajine môžu začať študovať na vysokej škole aj mladí ľudia, ktorí majú 17 rokov. Na Slovensku je to (aj kvôli 10 ročnej povinnej dochádzke) až od 18 rokov, kedy už dovŕšili dospelosť. S tým sa spája to, že ak sú maloletí alebo mladiství, tak štát je povinný zabezpečovať im istý typ starostlivosti alebo ochrany, či už pri vzdelávaní, alebo napríklad keď bývajú na internátoch.

Slovenské vysoké školy v prípade ukrajinských študentov robia výnimky a prijímajú aj mladších študentov ako 18 rokov, avšak nie je nijakým spôsobom nastavená právna zodpovednosť (často sú tu sami bez rodičov), nejasná je forma opatrovníctva (jeden opatrovník má často na starosti desiatky mladých, s ktorými sa nikdy nestretol a podobne). Opäť ide o tému, ktorá spadá viac do kompetencií štátu a nastavenia legislatívy a ochranných politík voči mladistvým, avšak aj mesto môže mať rôzne nástroje, ako poskytovať podporu týmto mladým ľuďom (viac v časti čo treba robiť)

Mnohí mladí sú úplne mimo vzdelávacieho systému

Napriek tomu, že ministerstvo školstva tvrdí, že ukrajinskí odídenci neplnia na Slovensku povinnú školskú dochádzku, základné školy sú povinné tieto deti prijať, ak majú kapacity. Preto je možné predpokladať, že značná časť týchto detí do škôl chodí, ak o to rodičia prejavia záujem. V prípade stredných škôl to tak nie je. Kvôli povinnosti absolvovať prijímacie pohovory sa na stredné školy nemusia dostať ani tí, ktorí by strednú školu chceli navštevovať.

V niektorých prípadoch dochádza aj k tomu, že mladí ľudia začínajú pomerne skoro pracovať, aby pomohli svojim rodinám na Slovensku zvyšovať príjem, najmä v prípadoch, kedy matky nemôžu pracovať alebo pracujú na miestach s veľmi nízkymi zárobkami. Tým sa vytvára ďalšia bariéra pre štúdium na strednej škole

Ako sme už na viacerých miestach uvádzali, chýbajú exaktné dáta o tom, koľko takýchto mladých ľudí je mimo vzdelávacieho systému, ale je možné predpokladať, že je to väčšina. O týchto mladých ľuďoch nie sú často žiadne informácie, ak nie sú podchytené mimovládnyimi organizáciami, ktoré poskytujú rôznu formu podpory, jazykových kurzov alebo komunitných aktivít.

Celková situácia mladých ľudí

Mnohí mladí trpia izoláciou a depresiami, môže to viesť k rôznym patologickým javom alebo aj radikalizácii

Tým, že mladí ľudia nie sú podchytení v dátach a ani inými inštitúciami, mnohí z nich podľa nášho výskumu môžu trpieť mnohými psychickými problémami, úzkosťami a depresiami. Viacerí respondenti v našom výskume, ale aj celkovo odborníci tvrdia, že menšie deti sa adaptujú na novú situáciu oveľa lepšie, rýchlejšie sa naučia jazyk a vytvoria si priateľstvá či väzby s rovesníkmi.

Pri tínedžeroch je to oveľa zložitejšie, často nemajú motiváciu učiť sa jazyk, nemôžu navštevovať stredné školy, cítia oveľa výraznejšiu odlúčenosť od svojich „významných druhých“ (priateľov, známych, dospelých), s ktorými udržiavali väzby na Ukrajine. O to viac sú zraniteľní.

Táto zraniteľnosť a zároveň fakt, že nie sú podchytení rôznymi inštitúciami, môže viesť aj k rôznym **patologickým javom**, ktoré súvisia so sociálnou vylúčenosťou. Títo mladí ľudia môžu byť náchylní aj k rizikovému správaniu - páchaniu priestupkov, rôznych trestných činov, prípadne zneužitiu – či už vo forme vykorisťovania, zneužívania a podobne.

Problémom je sociálna exklúzia tínedžerov, až taká ghetoizácia. A také skupinkovanie, niekedy to môže viesť až k radikalizácii. Máme tu mladých ľudí, ktorí sa „možno“ vzdelávajú dištančne, ale neboli rok a pol nikde, sedia na ubytovni alebo vonku. Keď sa pozrieme na zahraničie, ak sa to nepodchytí, tak môže dochádzať k rôznym útokom

Mesto Nitra prijalo Stratégiu riešenia rizikového správania (týkajúcu sa užívania drog, ale aj témy násilia v rodinách), ktorú možno považovať za veľmi dôležitú a kľúčový nástroj, ako uvažovať o tejto téme v kontexte tínedžerov a mladých dospelých v Nitre. Odídenci, ktorí utekajú pred vojnou sú nepochybne zraniteľnou skupinou aj vzhľadom na tieto témy. Podobne aj iní mladí cudzinci, ktorí v meste žijú. Preto je potrebné začleniť aj túto skupinu medzi cieľové skupiny preventívnych politík.

Chýbajú možnosti trávenia voľného času pre tínedžerov a mladých ľudí

Viacerí respondenti vo výskume sa vyjadrili, že až na niektoré výnimky (popísané nižšie) nemajú mladí ľudia z Ukrajiny kde tráviť svoj voľný čas (v prípade tých, čo nechodia do škôl vlastne akýkoľvek čas).

Ono by to vôbec nemuselo byť nejako organizované. Ale niečo, kde by mohli bezpečne tráviť čas, nejaký bezpečný priestor, kde ich nikto nebude kritizovať – nejaký nízkoprahový priestor, kde sa môžu pripojiť na wifi, robiť tam svoje aktivity a nebyť skrátka na ulici (MVO)

Občianske združenie IPčko otvorilo v Nitre [ID klub- bezpečné miesto pre mladých](#). Cieľom aktivít tohto klubu je poskytovať bezpečný priestor a psychologické poradenstvo pre mladých ľudí, ale aj participovať na rôznych voľnočasových aktivitách, zažiť pocit prijatia a možnosť realizovať svoj potenciál³⁴. Klub zároveň ponúka bezpečný priestor, v ktorom sa budú organizovať aj koncerty, diskusie, workshopy a iné zážitkové a rozvojové aktivity. Psychológovia sa chcú v Nitre zameriavať najmä na mladých dospelých, na stredoškolákov a vysokoškolákov, ktorí najčastejšie využívajú služby pomoci IPčka.

„Je laboratóriom identity, v ktorom môžu objavovať, formovať a skúmať svoje ja, alebo len tak tráviť svoj voľný čas pri hraní playstation, virtuálnej reality, spoločenských hrách, pri čapovanej kofole alebo horúcej čokoláde“.

Aj ďalšie organizácie, ako Centrá voľného času, či iné priestory organizované mimovládnyimi organizáciami vytvárajú priestory aj pre mladých ľudí, nie je však dobre zmapované, nakoľko tam mladí ľudia aj chodia (pozri viac v časti Komunitné aktivity).

Zároveň chýba aj systematickejšia podpora pre zaradovanie do **športových klubov**, ktoré môžu zohrávať veľmi dôležitú úlohu vo vytváraní kvalitných väzieb, efektívneho trávenia voľného času a celkovej integrácie. Spolupráca mesta so športovými klubmi môže byť v tomto smere veľmi nápomocná.

Potrebné opatrenia

Vyvíjať advokačné aktivity smerom k štátu, aby boli prijímacie pohovory na stredné školy otvorené realizovať „alternatívne“ prijímacie pohovory pre stredoškolákov, ktoré by zhodnocovali skutočné kognitívne a intelektuálne predpoklady pre štúdium na stredných školách + podporovať jazykové vzdelávanie v príprave na stredné školy

Venovať špecifickú pozornosť mladým nepľnoletým vysokoškolákom – nadviazať spoluprácu s vysokými školami, vytvoriť systém starostlivosti a ochrany týchto mladých s poskytovaním psychologickej, sociálnej a inej podpory pre túto skupinu mladých

Pripravovaná koncepcia mládeže by mala reflektovať špecifickú situáciu ukrajinských mladých a mladých cudzincov celkovo – nastaviť mapovanie ich potrieb, špecifických situácií, ktorým čelia a nastaviť opatrenia na ich efektívnu integráciu – vrátane podpory možností trávenia voľného času, vlastnej sebarealizácie, osobnostného a sociálneho rozvoja

a vytváranie kvalitných väzieb s rovesníkmi či už z ukrajinskej komunity, so Slováckmi alebo inými cudzincami žijúcimi v Nitre

Podpora nízkoprahov a bezpečných priestorov, kde môžu mladí odídenci tráviť voľný čas, organizovať pre nich rôzne aktivity vzhľadom na ich potreby a podobne

Pri vytváraní poradných orgánov mesta z radov mladých ľudí zapájať aj mladých odídencom alebo cudzincov vo všeobecnosti, aby bola zabezpečená reprezentácia ich potrieb a podpory, prípadne opatrení, ktoré by sa mali realizovať na ich integráciu

BÝVANIE

Prístup k adekvátnemu bývaniu predstavuje jednu z kľúčových ľudských potrieb a práv. Zatiaľ, čo v prvých dňoch príchodu ľudí utekajúcich z krajín sa otázka bývania môže riešiť núdzovým bývaním, na plné začlenenie cudzincov je podstatné sprostredkovanie stabilného a adekvátneho bývania. Aj mesto Nitra identifikuje prístup k bývaniu ako jednu z priorit. Vo svojom [Pláne hospodárskeho a sociálneho rozvoja](#) (PHSR) v rámci priority č.3 *Nitra – mesto pre život* prikladá dôležitosť podpore bývania pre všetky skupiny obyvateľstva. V rámci zámeru dostupného bytového fondu mesto plánuje výstavbu nielen nových nájomných bytov s podporou štátu, ale taktiež bytov nižšieho štandardu, bezbariérových bytov pre seniorov, štartovacích bytov pre mladých a mladé rodiny a sociálnych bytov. Taktiež, Nitra ako mesto s vysokým indexom starnutia si ukladá za cieľ v rámci [Programu aktívneho starnutia](#), aby bytová politika zohľadňovala potreby ľudí seniorského veku či ľudí s obmedzeným pohybom. Nitra tak mieni zachytiť potreby rôznych zraniteľných skupín v oblasti bývania. Cudzinky a cudzinci avšak nie sú včlenení do bytovej politiky mesta. Nový strategický dokument v oblasti bývania, [Program rozvoja bývania mesta Nitra do roku 2030](#), zhodnocuje ako nedostatok, že osoby bez trvalého pobytu sú vyčlenené z možnosti požiadania o bývanie v nájomných alebo sociálnych bytoch, ale neukladá si za cieľ zmeniť tento stav. Celkovo tak majú cudzinky a cudzinci sťažený prístup k dostupnému bývaniu.

Zvyšovanie cien nájmu je sprevádzané dopytom po mestskom bývaní

Na Slovensku viac ako tretina viacdenných úplných rodín (36,3 %) a osamelých rodičov s dieťaťom (33,6 %) bývajúci v bytoch v rámci rodinných a bytových domov je ohrozených chudobou. Najčastejšou ohrozenou domácnosťou bez detí sú osamelí ľudia v seniorskom veku. Z nich žije viac ako štvrtina (28,5 %) pod hranicou chudoby.³⁵ Podľa analýzy Nadácie na podporu sociálnych zmien - Socia, z roku 2021 je vykazovaný v Nitrianskom kraji nadpriemerný podiel výdavkov na bývanie. Rast cien komerčného bývania reflektuje aj Program rozvoja bývania mesta Nitry, ktorý uvádza, že cena za nájom m² rozlohy bytu dlhodobo stúpa. Zároveň v rámci kraja bolo sprostredkovaných najviac verejných nájomných bytov (7867 bytov).³⁶ Mesto Nitra má celkovo vo vlastníctve 1029 bytov, ktoré sa skladajú zo

³⁵ <https://zbw.eu/econis-archiv/handle/11159/6121>

³⁶ https://www.socia.sk/wp-content/uploads/2021/08/Bytova-politika-SR-do-2030_v06.pdf

sociálnych bytov postavených s podporou štátu a nájomných bytov³⁷. V októbri 2022 sa po výstavbe bytového domu na dieloch odovzdalo 33 nových nájomných bytov.³⁸ V súčasnosti mesto Nitra poskytuje mestské byty prednostne mladým rodinám s deťmi, osamelým rodičom, seniorom a ľuďom zo sociálne vylúčených skupín obyvateľstva.³⁹ Počet žiadostí o mestské bývanie rastie a prevyšuje ponuku, pritom celkový dopyt nie je zmapovaný, keďže žiadatelia musia spĺňať určité kritériá. Dostupnosť mestského bývania je tak nedostatočná a vylučuje viaceré skupiny, ako reflektuje Program rozvoja bývania mesta Nitry.

Podmienka trvalého pobytu vylučuje cudzinky a cudzincov z mestského bývania

Jednou z týchto skupín sú aj cudzinky a cudzinci, keďže všeobecné záväzné nariadenia častokrát nepočítajú s ľuďmi, ktorí nemajú trvalý pobyt v meste. Sociálne byty nižšieho štandardu, aj nájomné seniorské bývanie je vymedzené pre žiadateľov s trvalým pobytom.⁴⁰ Pri sociálnych bytoch bežného štandardu trvalý pobyt navyšuje bodové ohodnotenie žiadateľa. Zároveň, pod mestom Nitra sú aj nájomné byty na Dvorčanskej a bytový dom Olympia, ktoré podľa nariadení nie sú vymedzené len pre obyvateľov mesta s trvalým pobytom, ale aj pre pracujúcich či študujúcich ľudí v Nitre. Obmedzená bytová politika tak môže viesť do obzvlášť zraniteľných situácií ľudí v seniorskom veku a osamelých rodičov s cudzineckým pôvodom, ktorí nemusia vedieť pokryť komerčné bytové poplatky. Okrem mestského bývania Nitra taktiež podporuje program Housing first realizovaný Diecéznou charitou Nitra, ktorý má za cieľ sprístupniť bývanie ľuďom bez domova.⁴¹

Nájdenie bývania pre cudzinky a cudzincov bolo komplikované už pred vypuknutím vojny

Zo [situačnej analýzy CVEK z roku 2020](#) vyplýva, že cudzinci bývajú v Nitre v rôznych typoch ubytovania. Cudzinci v Nitre využívajú ubytovne, kde väčšinou bývajú ukrajinskí pracovníci zamestnaní v Jaguár- Landrover. Taktiež mnohí bývajú v podnájmoch a väčších rodinných domoch. Avšak, výskum ukazuje, že už pred inváziou Ukrajiny bolo komplikované pre cudzincov si nájsť podnájom kvôli predsudkom zo strany lokálnych obyvateľov, ako aj administratívnej záťaži, ktorá ukladá povinnosť majiteľovi získať potvrdenie od mesta o pobyte cudzinca na určitej adrese. Ubytovne tak môžu byť vnímané ako dostupnejšie alternatívy na bývanie, avšak tento typ bývania nepredstavuje adekvátnu formu na dlhodobé bývanie a limituje plné začlenenie cudzincov do spoločnosti.

Aktivity v oblasti ubytovania ľudí na úteku z Ukrajiny po vypuknutí vojny

Počiatočná vlna solidarity priniesla pomoc od súkromných ubytovateľov

Po vypuknutí invázie Ukrajiny zasadal na mestskom úrade krízový štáb, ktorý koordinoval pomoc v prvých mesiacoch vo všetkých oblastiach. Jedným zo zámerov krízového štábu bolo

³⁷ <https://nitra.sk/wp-content/uploads/2023/06/Program-rozvoja-byvania-mesta-Nitra-do-roku-2030.pdf>

³⁸ <https://nitra.sk/odovzdali-sme-kluce-od-33-novych-najomnych-bytov/>

³⁹ <https://nitra.sk/najomne-byty/>

⁴⁰ file:///Users/mary/Downloads/Vseobecne-zavazne-nariadenie-Mesta-Nitry-c.-1_2022-o-socialnych-bytoch.pdf

⁴¹ https://nitra.sk/wp-content/uplo_ ads/2023/03/Prehľad-cinnosti-odboru-socialnych-sluzieb-2018-2022.pdf

navýšiť ubytovacie kapacity pre ľudí vysídlených z Ukrajiny.⁴² Mesto Nitra ihneď pripravilo registračný formulár prostredníctvom, ktorého mohli obyvatelia nahlasovať voľné ubytovacie kapacity.⁴³ Participanti v rozhovoroch popisovali počiatočnú vlnu solidarity od verejnosti, ktorá sa prejavila aj v ponúkaní svojich nehnuteľností pred tým, ako sa zaviedol štátny príspevkový program. Mesto úzko spolupracovalo s centrom COMIN, ktoré sa snažilo preverovať súkromných poskytovateľov z novovzniknutej databázy a následne ich prepájať s prichádzajúcimi ľuďmi. S COMINom spolupracovala aj polícia, ktorá ich notifikovala ohľadom prichádzajúcich ľudí, aby COMIN mohol zabezpečiť ubytovanie. S ubytovaním ľudí, ktorí prichádzali v neskorých nočných hodinách, pomáhala aj mestská polícia. Ubytovatelia sa zároveň obracali na COMIN pri riešení problematických situácií s ľuďmi z Ukrajiny. Takéto databázy súkromných poskytovateľov boli zriadené aj inými organizáciami, ako napríklad Cirkvou bratskou v Nitre, ktoré pomáhali so sprostredkovaním bývania.⁴⁴

Pripravené veľkokapacitné núdzové ubytovanie sa nevyužilo

Ako núdzové ubytovanie na začiatku často slúžili priváty, internáty, ubytovne či hotely.⁴⁵ Jedno zariadenie na ubytovanie matiek s deťmi z Ukrajiny vyčlenila aj organizácia Centrum Slniečko, ktorá sa venuje obetiam domáceho násillia.⁴⁶ Župa a mesto v spolupráci s Červeným krížom zriadili aj veľkokapacitné ubytovanie v telocvičniach a v budove bývalej školy na Levickej.⁴⁷ Avšak keďže ponuka súkromných ubytovateľov bola široká, tieto kapacity neboli využité.

Ďalšie ubytovacie kapacity rozširovalo mesto aj zamestnávateľ

Mesto taktiež vyčlenilo dva nájomné byty, ktoré boli využívané na dočasné ubytovanie odídencov do konca júna 2022.⁴⁸ Neskôr tieto byty boli podľa bytovej politiky mesta pridelené iným obyvateľom.

Ubytovanie poskytla aj súkromná firma Jaguar Land Rover, ktorá už pred inváziou zamestnávala ľudí z Ukrajiny. V marci 2022 automobilka spustila pomoc pod názvom *Misia Rodina* pre rodiny svojich ukrajinských zamestnancov, ktorým zaobstarala ubytovanie v jednej zo svojich ubytovní. V pláne mala firma poskytnúť pomoc 150 príbuzným ženám s deťmi.⁴⁹

Pomoc s vybavovaním ubytovania

Centrum COMIN ako hlavné miesto prvého kontaktu pre ľudí vysídlených z Ukrajiny neustále poskytuje pomoc pri vybavovaní ubytovania. Od marca 2022 do decembra 2022 COMIN

⁴²<https://www.facebook.com/nitrimesto/posts/pfbid0fjJPXSQe3kMXqiUhjcU1voY2Y9mopSKvPrCyCkGJimq4zdfxrGmobhX7kpU9Fp6UI>

⁴³ <https://www.facebook.com/nitrimesto/posts/328561105978113>

⁴⁴ <https://cbr.sk/pomoc-ukrajine/>

⁴⁵ <https://mynitra.sme.sk/c/22866041/chyba-ubytovanie-v-nitre-uz-chystaju-telocvicne-pre-utecencov.html>

⁴⁶ <https://www.facebook.com/centrum.slniecko.nitra/posts/pfbid0CxsxPkVR7dVUdUuyGfbg83xH5swkcERabcfhFQuk3xt2pVTTCVHsJZ92VRJ9MPUI>

⁴⁷ <https://mynitra.sme.sk/c/22866041/chyba-ubytovanie-v-nitre-uz-chystaju-telocvicne-pre-utecencov.html>

⁴⁸ 6/2022 – <https://nitra.sk/wp-content/uploads/2022/08/Z-KMZ-4-2022-6.pdf>

⁴⁹ <https://mynitra.sme.sk/c/22851595/v-nitre-su-uz-prvi-vojnovi-utecenci-ubytovanie-im-poskytli-sukromne-osoby-aj-firmy.html>

zaznamenal 3840 žiadostí týkajúcich sa bývania v Nitre. COMIN taktiež komunikuje cez svoju webstránku, kde zverejňuje zoznam odporúčaného plateného bývania, ktorý sa skladá z hotelov, penziónov a ubytovní. Zároveň na stránke informuje o príspevku za ubytovanie odídencov pre súkromné osoby a odkazuje na Ministerstvo dopravy ohľadom príspevku za ubytovanie pre podnikateľské subjekty.

Pri zabezpečovaní bývania sa angažovala aj organizácia Pokoj a dobro – pomoc núdznym. Vyhľadávali možnosti ubytovanie pre odídencov, preberali garanciu nad platbou a pomáhali so zariadením ubytovania. Ubytovanie bolo preplácané prostredníctvom štátnych príspevkov a do decembra sa takto ubytovalo okolo 350 ľudí v Nitre a okolí ako uvádza [Situačná analýza Mareeny](#).

Príspevkový program Červeného kríža

Slovenský Červený kríž s podporou Medzinárodnej federácie Červeného kríža a Červeného Polmesiaca v rámci Programu pomoci pri ubytovaní poskytuje príspevok na ubytovanie. Do programu sa dá zaregistrovať cez Kanceláriu prvého kontaktu Červeného kríža v Košiciach, Žiline, Poprade, Banskej Bystrici, Topoľčanoch a Nitre. Avšak, pre získanie podpory musí vysídlená rodina spĺňať aj sociálno-ekonomické kritériá. Program sa zameriava na zraniteľné skupiny ako sú matky s deťmi a dôchodcovia. Po schválení žiadosti sa spraví prehliadka bytu, aby sa zabezpečili dôstojné podmienky bývania. Program pokrýva nájomné po dobu 6 mesiacov a počas tohto obdobia komunikujú s prijímateľmi, ak by potrebovali pomoc aj v iných otázkach a pri riešení sa prepájajú aj s inými organizáciami. Zároveň predstavujú podporu aj pre slovenské hostiteľské rodiny, ktoré ubytovanie poskytujú.⁵⁰ Cieľom programu je, aby sa prijímatelia po šiestich mesiacoch osamostatnili. Takéto kritérium však môže znevýhodňovať nezamestnaných dôchodcov, ktorí nemajú ako navýšiť svoje príjmy.

Štátny príspevok ako jedna z hlavných ciest sprostredkovania bývania

Od konca marca 2022 je funkčný štátny program podpory bývania pre ľudí s dočasným útočiskom, ktorý je v súčasnosti platný do 31. decembra 2023. Podľa [prieskumu UNHCR](#) z februára 2023, zatiaľ čo 26% respondentov si prenajímalo v Nitre bývanie, 59% využívalo štátny program podpory bývania pre odídencov, čo ukazuje vysokú využívanosť štátneho programu. Program je rozdelený na dva typy príspevkov. Prvý typ príspevku má na starosti Ministerstvo vnútra, ktorý je určený pre súkromné osoby, ktoré bezplatne ubytujú ľudí s dočasným útočiskom. Momentálne je výška príspevku nastavená na 10 EUR za noc pre osoby nad 15 rokov a 5 eur za noc pre osoby pod 15 rokov. Spracúvanie týchto príspevkov štát presunul na samosprávu.

Spracovanie príspevku mestom a preťaženosť personálnych kapacít

Na meste sa venuje tejto agende referentka sociálneho bývania. Záujemcovia o príspevok podávajú žiadosť na mestský úrad, ktorému zároveň ľudia s dočasným útočiskom musia raz mesačne ohlasovať poskytovanie bývania (povinné mesačné ohlásenie spracúva ukrajinsky hovoriaca pracovníčka COMINu). Počas piatich pracovných dní, kedy sa odovzdávajú výkazy, sú na mestskom úrade vyčlenené priestory v klientskom centre a pracovník z COMINu

⁵⁰ <https://redcross.sk/shelter/>

pomáha preberať výkazy. Následne mestský úrad spracováva výkazy od všetkých prenajímateľov, ktoré posiela Ministerstvu vnútra.

Aj keď z rozhovorov vyplynulo, že začiatky vykonávania tejto činnosti boli veľmi časovo náročné kvôli nahadzovaniu nových dát, teraz agenda predstavuje bežnú rutinu popri pôvodných pracovných aktivitách referentky sociálneho bývania. Výzvou však ostávajú preťažené personálne kapacity, keďže v iných mestách pri menšom počte žiadateľov sa agende venuje viac ako jedna pracovníčka na meste.

Spolupráca mesta

V rámci štátneho príspevku pre súkromné osoby poskytujúce ubytovanie je mestská referentka sociálneho bývania v úzkej spolupráci s COMINom, ktorý ponúka svojho pracovníka na registráciu výkazov. Taktiež spolupracuje s kriminálnou políciou v prípadoch riešenia podvodov a cudzineckou políciou na prezistenie štatútu dočasného útočiska potrebného na získanie príspevku. Komunikácia a sieťovanie prebieha aj s ostatnými mestami, ktoré si zdieľajú svoje know-how v spracovávaní štátneho príspevku na bývanie. Naviazaná spolupráca je aj s Úradom práce, sociálnych vecí a rodiny, ktorý tiež vypláca príspevky pre ľudí so štatútom dočasného útočiska.

Narastajúci počet ľudí v programe ubytovania u súkromných osôb a diskrepancia v dátach

Podľa dát od mesta Nitry počet oprávnených osôb poberajúci príspevok sa zvyšuje ako aj počet odídencom využívajúci štátny program podpory bývania. Za marec 2022 bolo 195 oprávnených osôb a 771 odídencom využívajúcich takéto bývanie, v apríli 2023 tieto počty stúpili na 374 oprávnených osôb a 1388 odídencom.

Mesiac/rok	Počet oprávnených osôb	Počet odídencom
3/2022	195	771
4/2022	240	993
5/2022	258	1048
6/2022	260	1031
7/2022	243	1075
8/2022	244	952
9/2022	244	973
10/2022	268	1047
11/2022	291	1154
12/2022	313	1235
1/2023	331	1272
2/2023	339	1308
3/2023	355	1333
4/2023	374	1388

Dáta od Migračného úradu referujú za máj 2023 mierny pokles na 1358 ľudí z Ukrajiny zapojených do štátneho programu podpory bývania. Avšak, tu treba podotknúť, že dáta za minulé mesiace od Migračného úradu sa líšia od dát poskytnutých mestským úradom. Napríklad za apríl 2023 databáza migračného úradu referuje 1374 odídencom v programe. Aj keď to nepredstavuje veľký rozdiel v počte zapojených ľudí, poukazuje to na diskrepanciu medzi rôznymi databázami a s tým súvisiacu neurčitost' ohľadom počtu zapojených ľudí v programe.

Počet ľudí v ubytovacích zariadeniach zapojených do programu pre podnikateľské subjekty

Druhý typ príspevku je v gescii Ministerstva dopravy a neukladá administratívne povinnosti mestskému úradu. Tento príspevok je určený pre podnikateľské subjekty poskytujúce ubytovanie v ubytovacom zariadení ako sú hotely, penzióny či ubytovne. V súčasnosti je príspevok za poskytnutie ubytovania odídencom z Ukrajiny vo výške maximálne 24,20 za noc pre osoby nad 15 rokov a 12,10 eur za noc pre osoby mladšie ako 15 rokov.

Podľa dát od Migračného úradu zachytávajúci počet ľudí zapojených do programu od marca 2022 do februára 2023 je nižší počet ľudí v ubytovacích zariadeniach na konci referovaného obdobia (247 ľudí) ako na začiatku (347). V referovanom období bol najvyšší počet odídencom nahlásených v septembri 2022 (444). Keďže ubytovne či penzióny nie sú vhodné možnosti pre dlhodobé bývanie, klesajúci počet ľudí po septembri 2022 sa môže javiť pozitívne. Avšak, chýbajú najaktuálnejšie dáta pre zhodnotenie momentálnej situácie.

Mesiac/rok	Počet ubytovní	Počet odídencom
3/2022	12	346
4/2022	13	420
5/2022	13	402
6/2022	12	341
7/2022	10	363
8/2022	11	395
9/2022	11	444
10/2022	9	335
11/2022	9	305
12/2022	9	285
1/2023	9	267
2/2023	9	247

Bariéry obmedzujúce prístup k bývaniu

Aj keď momentálne sú podniknuté aktivity na podporu ubytovania ľudí na úteku z Ukrajiny, bývanie naďalej ostáva kľúčovou témou. Z rozhovorov vyplynuli tri hlavné bariéry, ktoré narušujú prístupnosť bývania.

Jazyková bariéra: Bez ovládania slovenského jazyka je ťažké si nájsť ubytovanie v súkromnom sektore

Získanie bývania v súkromnom sektore je podmienené ovládaním slovenského jazyka. S jazykovými zručnosťami vedia porozumieť nastaveniu a pravidlám štátneho príspevku a tak získať prístup k dôstojnému bývaniu na súkromí cez štátnu pomoc. Zároveň si sami dokážu nájsť bývanie, odkomunikovať a dohodnúť sa na vyhovujúcich podmienkach prenájmu so súkromnými poskytovateľmi, čím sa aj znižuje možnosť zneužitia zo strany súkromných poskytovateľov. Ľudia, ktorí slovenský jazyk neovládajú sú vo znevýhodnenej pozícii a ovplyvňuje to prístup k základnej potrebe pre vytvorenie bezpečného a dôstojného domova ako ubytovanie na súkromí.

„Ale človek, ktorý má zlú slovenčinu veľmi ťažko si nájde ubytovanie v súkromnom sektore. Aj v rámci príspevkov, že niekto tomu nerozumie“ (Mimovládna organizácia, 2023).

Jazykové zručnosti tak ostávajú ako bariéra pri získaní ubytovania v súkromnom sektore aj cez program štátnej pomoci. Podpora bývania by avšak mala rátať aj s ľuďmi s nedostatočnou znalosťou slovenského jazyka a vytvárať možnosti bývania aj v súkromnom sektore.

Finančná bariéra: Bez mechanizmov podpory je prístup k bývaniu podmienený ekonomickým kapitálom

Ďalšiu zásadnú bariéru pre získanie dôstojného bývania je aj ekonomický kapitál. Zraniteľnými sú hlavne nezamestnaní ako sú napríklad matky s menšími deťmi a ľudia v seniorskom veku, ktorí taktiež pociťujú bariéru v umiestnení do sociálnych zariadení. Aj keď sa môžu zapojiť do existujúcich programov podpory bývania, po uplynutí obdobia pomoci, sa opäť ocitajú v rizikovej situácii.

„Dôchodcom ťažko môžeme ponúknuť to ubytovanie, máme dôchodcov takých, čo bývajú v prenájme, ale zase tam treba brať aj to, že je to veľmi rizikové, že oni sa po polroku, ak sa nebudú môcť vrátiť na Ukrajinu, po polroku si nemôžu platiť ten nájom“ (Mimovládna organizácia, 2023).

Prístup k bývaniu je teda veľmi previazaný s existujúcimi podpornými mechanizmami u zraniteľných skupín. Zároveň, ako naznačuje nasledovný výrok, bez podporných mechanizmov ani zamestnanie nepredstavuje istotu, že si ľudia budú schopní zaplatiť bývanie hlavne v prípade vykonávania nízkopríjmovej práce a so zvyšujúcim sa rizikom prekarizácie u ľudí z Ukrajiny.

„[J]a hovorím, že áno, na jednej strane už pracuje, čo pracujú, by mali prechádzať na platenie za ubytovanie, ale zober si, že matka, ktorá má 700 EUR, pracuje, má ona si doplatiť byt, z čoho ich bude kŕmiť? Vieš, nám tu narastie, neskutočne narastá chudoba“ (Mestský úrad, 2023).

V rámci aktuálnej debaty o ukončovaní štátneho príspevku na bývanie, vybieha obava zo zvýšenej chudoby, ak sa adresne nepodchytia potreby rôznych skupín, či už sú to pracujúci

v nízkopríjmových zamestnaniach, nezamestnaní, chronicky chorí, matky s malými deťmi, osamelí rodičia a ľudia v seniorskom veku. Mesto by sa tak malo pripraviť na poskytnutie adresnej pomoci tým skupinám, ktoré nedokážu pokryť komerčné bývanie po ukončení štátneho príspevku.

Pobytová bariéra: Bez trvalého pobytu je prístup k mestskému bývaniu obmedzený

Byť občanom mesta Nitra je naviazané na trvalý pobyt. Takáto definícia avšak do veľkej miery vylučuje ostatných ľudí, ktorí v meste žijú zo služieb mestského bývania. Aj keď na začiatku vypuknutia vojny na Ukrajine mesto vyčlenilo na tri mesiace dva nájomné byty, predstavuje to pomoc na ad hoc princípe, ktorá nie je zakorenená v nariadeniach, ktoré by systematicky dávali možnosť ľuďom z Ukrajiny, ako aj iným cudzincom si požiadať o mestské bývanie podľa ich potrieb. Na jednej strane, na začiatku prístup k ubytovaniu sa posilnil cez súkromných poskytovateľov, ktorí ubytovali ľudí na úteku z Ukrajiny zadarmo a potom v rámci štátneho príspevku. Potreba systematicky otvoriť mestské bývanie pre ľudí so štatútom dočasného útočiska tak nemusela vystať. Túto perspektívu zachytáva aj nasledovný výrok, ktorý neoznačuje rozširovanie mestského bývania pre túto skupinu za aktuálnu potrebu.

„Nevystalo z potrieb, aby sme sa my na sociálnom, kde máme nájomné a sociálne byty, zaoberali otázkou ubytovania odídencov v nájomných bytoch. Ani to VZN nedovoľuje a nie sú žiadne výnimky. Nevystalo to z potrieb. Nespĺňajú podmienky, nie sú občanmi mesta Nitra, nemajú tu trvalý pobyt. Nie sú to byty určené pre nich“ (Mestský úrad, 2023).

Na druhej strane, štátny program je platný do 31. decembra a nie je jasné, či sa bude predlžovať. Mesto by sa malo začať zamýšľať nad mechanizmom podpory pre ľudí, ktorí budú mať zhoršený prístup ku komerčnému bývaniu. Zároveň, širšia otázka vyvstáva, koho mesto celkovo vníma za občana a sprístupňuje mu služby a kto naopak je vylučovaný, čím sa navyšuje štrukturálne znevýhodnenie. Kritérium trvalého pobytu nereflektuje rôznorodosť situácií ľudí žijúcich v meste a malo by sa nahradiť inkluzívnejšou definíciou, ktorá ráta aj s ľuďmi bez trvalého pobytu v rámci mestského bývania a politik vo všeobecnosti.

Výzvy v oblasti bývania

Slabá štátna podpora a preťaženie personálnych kapacít v samospráve

Navýšenie agendy pre mestský úrad v oblasti spracovávania štátneho príspevku pre súkromných poskytovateľov ubytovania a riešenia otázky bývania celkovo sa nepreklopilo do zvýšených finančných prostriedkov od štátu. Slabá podpora od štátu môže uvádzať mesto do komplikovanej situácie, ak si nemôže dovoliť posilnenie personálnych kapacít. Dochádza tak k preťaženiu personálu, ktorý rieši pôvodnú aj novú agendu a zároveň nemá pomocné zastúpenie vo svojej práci.

Vykorisťovanie súkromnými ubytovateľmi

Výzvou je aj odkontrolovať, či nedochádza k vykorisťovaniu ľudí z Ukrajiny súkromnými ubytovateľmi. V rozhovoroch sa poukázalo na situácie, kde si poberateľ štátneho príspevku zároveň pýta peniaze navyše od nájomníkov.

„Vznikajú tam situácie, že nechávajú si preplatiť od štátu a ešte pýtajú peniaze od ukrajincov, ukrajiniiek. Ale toto nemá riešiť určite neziskový sektor, ale ten štátny, alebo teda ten samosprávny a dohliadať na to, aby sa to nedialo“ (Mimovládna organizácia, 2023).

Rolu môže hrať aj vyššia jazyková bariéra, kvôli ktorej nemusia vedieť ľudia z Ukrajiny o svojich právach a fungovaní príspevku, či na koho sa obrátiť, ak takáto situácia nastane.

Nejasnosť pokračovania štátneho príspevku

Momentálne je nejasná situácia ohľadom ďalšieho pokračovania štátneho príspevku po 31. decembri 2023 a či bude dostupná iná forma pomoci zo strany štátu. V rozhovoroch sa skloňovala neadresnosť aktuálneho príspevkového systému, ako aj obava z chudoby ak sa príspevok ukončí pre všetkých a bez vytvorenia systému podpory, ktorý by sprevádzal tento proces. Vystáva mestu výzva ako sa na nadchádzajúcu situáciu pripraviť, aby aj najzraniteľnejší mali prístup k bývaniu.

Využívanie ubytovní na dlhodobé bývanie

Výzvou ostáva aj využívanie ubytovní na dlhodobé bývanie. Z analýzy [„Ľudia z Ukrajiny v slovenských mestách“](#) vyplýva, že ubytovne nespĺňajú podmienky adekvátneho a bezpečného prostredia na bývanie napríklad pre matky s deťmi. Takýto typ bývania taktiež obmedzuje plné začlenenie ľudí vysídlených z Ukrajiny do spoločnosti.

Nízka informovanosť o celkovom počte, foriem bývania a bytových podmienkach

Samospráve taktiež chýbajú dáta ohľadom celkovom počte ľudí, ktorí bývajú či už priamo v meste, alebo v okolitých dedinách. Nie sú zmapované ich formy bývania, bytové podmienky a potreby v tejto oblasti. Pretrváva tak nízka a nesystematická informovanosť, kto sú vlastne noví obyvatelia mesta a jeho okolia. Zároveň aj dáta, ktoré existujú v rámci využívania štátneho príspevku, sa líšia na úrovni databáz mestského úradu a migračného úradu.

Limitované kapacity mestského bývania

Výzvou, ktorá bola prítomná aj pred vypuknutím vojny sú obmedzené kapacity bytového fondu. Dopyt po mestskom bývaní už teraz preyšuje ponuku, zároveň však by nemali byť ľudia bez trvalého pobytu vylučovaní z tejto možnosti bývania.

Potrebné opatrenia

Celková príprava na potenciálne ukončenie/zmenu štátneho príspevku

Zabezpečiť prístup k dôstojnému a stabilnému bývaniu je kľúčové pre naplnenie základných ľudských potrieb a celkové začlenenie ľudí z Ukrajiny. Mesto by sa malo pripraviť na potenciálne ukončenie/zmenu štátneho príspevku a vytvoriť podporný mechanizmus bývania pre ľudí, ktorí im bude pomáhať pri prechode na komerčné bývanie, ale aj mechanizmus pre zraniteľných ľudí, ktorí nebudú mať prostriedky na pokrývanie komerčného bývania.

Sprístupniť mestské bývanie cudzinkám a cudzincom

Jedným z dôležitých krokov je systematicky umožniť podporu bývania cez mestské bývanie. Všeobecné záväzné nariadenia by mali reflektovať vyvíjajúcu situáciu v meste a umožniť ľuďom bez trvalého pobytu žijúcich v meste, teda aj ľuďom z Ukrajiny a ďalším cudzinkám a cudzincom, aby sa stali legitímnymi žiadateľmi o mestské bývanie. Krok sprístupnenia mestského bývania je vyzdvihovaný aj v rámci rozhovorov.

„Kľúčové je podpora bývania, bývania ale celkovo, že aj takých, že mestských nájomných bytov. Toto je kľúčová téma, lebo to je, že základná ľudská potreba. Ak človek nemá dôstojné bývanie, tak akoby, že nemôžeme od neho očakávať, aby mal všetko ostatné“ (Mimovládna organizácia, 2023).

Takéto opatrenie by malo napraviť pobytovú bariéru pri získaní mestského ubytovania, ktorú nezažívajú len cudzinky a cudzinci v meste. Zároveň sprístupnením mestského bývania sa čiastočne adresuje aj finančná bariéra, ktorá sa zvlášť prejavuje u ľudí v seniorského veku, u osamelých rodičov s dieťaťom a ľudí v nízkopríjmových zamestnaniach.

Navýšiť počet mestských bytov

So sprístupnením mestského bývania sa spája aj potreba hľadania spôsobu ako navýšiť počet mestských bytov. Hľadanie nových kapacít, rekonštrukcia a prestavba priestorov na bytové jednotky sú kľúčové. Tieto procesy by zároveň mali podporovať bezbariérovosť mestského bývania, ktorá aktuálne chýba podľa Programu rozvoja bývania Meste Nitra. Navýšené kapacity by mali slúžiť pre občianky a občanov SR ako aj ľudí na úteku z Ukrajiny a riešiť tak celkovo zhoršenú dostupnosť nájomného bývania.

Zapojiť veľkých zamestnávateľov do sprostredkovania bývania

Do sprístupnenia bývania a hľadanie nových bytových kapacít by mali byť zapojení aj veľkí zamestnávatelia, u ktorých ľudia z Ukrajiny pracujú. Potrebná je v téme spolupráca medzi mestom, zamestnávateľmi, ale aj zamestnanými ľuďmi z Ukrajiny, aby boli zohľadnené ich potreby.

Poskytnúť podporu pri vybavovaní ubytovania v súkromnom sektora

Potrebné je aj pripraviť mechanizmus, ktorý bude podporovať ľudí pri prechode na komerčné bývanie bez štátneho príspevku. Služby môžu zahŕňať poradenstvo s nájdením ubytovania, poskytovanie tlmočníkov pre zníženie jazykovej bariéry, materiálnu pomoc pre zariadenie bývania a ďalšie podľa potreby. Výzvou budú aj vysoké úvodné poplatky spojené s prenájmom u súkromných poskytovateľov. Mesto v spolupráci s COMINom a ďalšími organizáciami by sa mali zamýšľať o nastavení takéhoto systému služieb.

Pracovať s ubytovateľmi

Na mitigáciu vykorisťovania ľudí z Ukrajiny súkromnými ubytovateľmi či vytvárania nehumánnych podmienok je potrebné dohliadať na bytové podmienky, čo môže byť aj formou práce s ubytovateľmi, ako vyplynulo z rozhovorov.

„Ale nie len dohliadať v zmysle, že nejakým zákazom a represiou, ale možno aj pracovať s tými ubytovateľmi. Lebo tam je vysoký potenciál aj integračný, že priamo tí ubytovatelia, alebo možno tie rodiny vedia podporiť tých ľudí v tej integrácii“
(Mimovládna organizácia, 2023)

Práca s ubytovateľmi môže podporovať nastavenie dôstojných podmienok, scitlivovanie komunikácie ubytovateľov s cudzincami a vytvoriť priestor na zdieľanie výziev zo strany ubytovateľov, ktoré pri prenájme zažívajú. Už teraz sa niektorí ubytovatelia obracali na COMIN so svojimi skúsenosťami s potrebou o usmernenia. Zároveň, ako citácia naznačuje práca s ubytovateľmi vie posilniť začlenenie ľudí z Ukrajiny zblížovaním týchto komunit.

Navýšiť informovanosť ohľadom využívaných typov bývania a potrebách v oblasti bývania

Zapojením terénnych tímov, by mesto malo systematicky zmapovať situáciu v meste a okolí, kto v meste býva, aké typy bývania sú využívané a aké sú ich rôzne potreby v oblasti bývania s ohľadom na zraniteľné skupiny. Posilnenie informovanosti je kľúčová pre ďalšie nastavovanie mechanizmu podpory bývania.

ZDRAVOTNÁ STAROSTLIVOSŤ

K plnému začleneniu a vedeniu kvalitného života cudzincami a cudzinkami v Nitre patrí aj sociálna ochrana vo forme poskytovanie zdravotnej starostlivosti. Celková podpora dostupnosti zdravotnej starostlivosti je v záujme mestských politik Nitry. Mesto v [PHSR 2015-2023](#) zmieňuje v rámci priority č.3 *Nitra - mesto pre život* zlepšenie kvality poskytovania služieb zdravotnej starostlivosti. Taktiež, zdravie a zdravotná starostlivosť je ako prioritný cieľ vyzdvihovaný špecificky pre skupinu ľudí v seniorskom veku v [Programu aktívneho starnutia](#). Súčasťou navrhovaných aktivít je napríklad zvyšovanie účasti na preventívnych prehliadkach ako aj prehľbovanie komunikácie s lekármi prvého kontaktu. Dostupnosť zdravotnej starostlivosti pre cudzinky a cudzincov nebola reflektovaná v strategických dokumentoch, pričom môžu mať sťažený prístup k zdravotnej starostlivosti. S príchodom ľudí z Ukrajiny po vypuknutí vojny sa zvýraznili pretrvávajúce výzvy poddimenzovaného sektora zdravotnej starostlivosti, ako aj špecifické bariéry zažívané každodenne zo strany ľudí vysídlených z Ukrajiny. Nedostatočný prístup k zdravotnej starostlivosti vyplynul z rozhovorov ako jedna z kľúčových tém.

Rozsah zdravotnej starostlivosti pre ľudí s dočasným útočiskom

Všetci ľudia na úteku pred vojnou aj bez dočasného útočiska majú nárok na neodkladnú zdravotnú starostlivosť. **V prípade detí a mladistvým do 18 rokov s dočasným útočiskom**, Ministerstvo zdravotníctva od 1. januára 2023 upravilo rozsah poskytovania zdravotnej starostlivosti, aby mali rovnaký rozsah zdravotnej starostlivosti ako občania SR v rovnakej vekovej kategórii. Avšak, **dospelé osoby s dočasným útočiskom** majú momentálne nárok len na neodkladnú a potrebnú zdravotnú starostlivosť, pod ktorú spadajú napríklad konzultácie u všeobecného lekára, preventívna zdravotná starostlivosť, očkovanie, časť starostlivosti pri chronických chorobách. Plánovaná starostlivosť ani kúpeľná starostlivosť sa nepovažujú za potrebnú starostlivosť. V prípade, že sa človek s dočasným útočiskom zamestná a má finančné ohodnotenie vyššie ako minimálnu mzdu – 646 eur, je povinný sa prihlásiť na verejné zdravotné poistenie, čím získava nárok na rovnakú zdravotnú starostlivosť ako občania Slovenskej republiky.

Aktuálne nariadenie určujúce rozsah je obmedzujúce, keďže dospelí ľudia na úteku z Ukrajiny nie sú plnou súčasťou zdravotného systému, čo spôsobuje viacero výziev. Keďže je aj štát vo fáze plánovania zmeny rozsahu zdravotnej starostlivosti, aj mesto Nitra by sa malo pripraviť na nadchádzajúcu situáciu, aby čo najrýchlejšie prebehlo sprístupnenie zdravotnej starostlivosti pre ľudí vysídlených z Ukrajiny.

Situácia a výzvy v oblasti zdravotnej starostlivosti

Nedostatočný prístup k špecializovaným službám z legislatívnych a kapacitných dôvodov

Obmedzujúca legislatíva pre dospelých ľudí vysídlených z Ukrajiny

Keďže z hľadiska legislatívy je plánovaná starostlivosť vyčlenená z potrebnej zdravotnej starostlivosti a zároveň iba časť starostlivosti pri chronických chorobách je zahrnutá do rozsahu starostlivosti, prístup k špecializovaným službám pre dospelých je veľmi obmedzený. Nariadenie tak najcitlivejšie dopadá na chronicky chorých, ľudí v seniorskom veku a nezamestnaných bez poistenia, ktorí potrebujú špecializované ošetrovanie.

„Majú síce garantovanú urgentnú starostlivosť, ale nie všetky veci sú urgentné, avšak chronické choroby, ktoré sa neriešia sa možno stanú urgentnými a teda ten prístup k ZS je žalostný, to je problém, na ktorý asi najviac narážajú.“ (Mimovládna organizácia, 2023)

Nedostatočné kapacity

Okrem legislatívnych obmedzení, poskytovatelia špecializovaných služieb majú nízke kapacity prijímania nových pacientov celkovo. Príchod ľudí z Ukrajiny prehýbil už pred tým existujúcu poddimenzovanosť a preťaženosť špecializovaného zdravotného personálu. Ľudia vysídlení z Ukrajiny sú tak viacnásobne znevýhodnení v prístupe k špecializovanej službe.

„[U]tečenci narážajú v podstate na to, čo domáci, že máme strašne slabú zdravotnícku sieť špecialistov. Ľudia na Slovensko to už berú ako bežné, že čakajú na sono 3 mesiace, ale tým ľuďom z UA, to je divné. Oni idú na Ukrajinu na sono hneď“ (Mimovládna organizácia, 2023)

Zároveň ako bariéra proti rozšíreniu týchto kapacít zapojením samotných ľudí z Ukrajiny pôsobí **sťažovaný proces nostrifikácia diplomov odbornosti**.

„Nám tu vlastne visí veľké množstvo odborníkov aj v rámci tohto zdravotného sektoru, že práve z tejto komunity cudzincov a špeciálne ľudí z Ukrajiny. Ale to overanie tých dokladov, to dokazovanie tej štátnej skúšky, atestácie, akože naozaj je tam obrovské bremeno. Ešte dokonca omnoho väčšie ako na slovenských zdravotníkov“ (Mimovládna organizácia, 2023).

Momentálny systém stavajúci legislatívne obmedzenia a bariéry proti rozširovaniu kapacít aktívne podporuje nedostatočný prístup, čo môže spôsobiť neriešenie zdravotnej situácie a viesť celkovo ku zhoršeniu zdravotného stavu a kvality života u ľudí vysídlených z Ukrajiny.

Aktivity v meste na sprístupnenie špecializovaných služieb

Sprístupnenie špecializovaných služieb funguje často na ad hoc princípe. V Nitre fungujú služby, ktoré pomáhajú s objednaním sa k poskytovateľovi špecializovanej služby. COMIN zamestnáva zdravotnú pracovníčku, ktorá pomáha s objednávaním na vyšetrenie, dohliada na klientov s chronickými ochoreniami a zaoberá sa aj ťažšími situáciami neoprávnených

doplatkov za služby. S riešením problematických situácií svojich klientov v oblasti zdravotníctva pomáhala aj Diecézna charita v Nitre. V zložitejších prípadoch posielala klientov do centra COMIN. S prístupom k zdravotnej starostlivosti pomáha aj Slovenský Červený kríž prostredníctvom svojej Kancelárie prvého kontaktu.

Deficity v starostlivosti sa COMIN snažil vykryť aj spoluprácou s občianskym združením EQUITA, ktoré prostredníctvom svojich mobilných tímov sprostredkúvalo zdravotnú starostlivosť. Na vyšetrenie sa pacienti museli vopred zaregistrovať v COMINE. Služba bola pre ľudí, ktorí z rôznych dôvodov nemôžu navštíviť bežných všeobecných a odborných lekárov.⁵¹ Mobilný tím sa skladal aj z ukrajinsky hovoriaceho personálu, čím sa znižuje jazyková bariéra pri vyšetrení. Avšak, tieto výjazdy sa uskutočnili štyrikrát a v najbližšej dobe nebudú pokračovať kvôli obmedzeným kapacitám Equity.

Potrebné opatrenia:

Príprava siete poskytovateľov špecializovaných služieb

Aj keď sa pripravuje úprava rozsahu zdravotnej starostlivosti pre dospelých, stále bude kvôli nedostačujúcim kapacitám problematické pre deti aj dospelých vysídlených z Ukrajiny si nájsť špecializované vyšetrenia. Preto je potrebné osloviť poskytovateľov špecializovaných služieb a pripraviť sieť ošetrovateľov s voľnejšími kapacitami.

Zmapovanie potrieb ľudí vysídlených z Ukrajiny v oblasti zdravotnej starostlivosti

Súčasne je dôležité mapovanie potrieb ľudí na úteku z Ukrajiny v oblasti zdravotnej starostlivosti a zachytiť rôznorodé skúsenosti a požiadavky na sprístupnenie špecializovaných služieb.

Nedostatočné kapacity vo všeobecnej ambulantnej starostlivosti pre deti aj dospelých

Kvôli nedostatočným kapacitám je pre ľudí na úteku z Ukrajiny problematické aj umiestnenie k obvodným lekárom a lekárkam. Zvlášť preťaženie sú pediatri, ktorí sú prevažne v dôchodkovom veku a po vypuknutí vojny na Ukrajine vyšetrujú aj 60 detí denne⁵², čo podporuje odmietavé tendencie voči umiestneniu detí s dočasným útočiskom.

„My keď sme si len robili prehľad pediatrov v meste, viac ako 65 percent pediatrov je nad 60 rokov, v dôchodkovom veku. Keby sa oni rozhodli ísť teraz všetci do dôchodku sme stratení. Ako dozvedeli sme sa také tie problémy, o ktorých všetci sme vedeli pred vojnou, teraz len tak narástli, že ich už musíme riešiť“ (Mimovládna organizácia).

Keďže všeobecné ambulancie pre deti a dospelých majú primárne slúžiť pre určitý obvod, poskytovateľ môže v prípade preťažených kapacít odmietnuť pacienta, ak nemá trvalý pobyt

⁵¹ <https://ukrajina.COMIN.sk/aktuality/439-mobilna-ambulancia-v-nitre-stvrtykrat?highlight=WyJlcXVpdGEiXQ==>

⁵² <https://nitra.dnes24.sk/okres/kraj/nitrianski-pediatri-zazivaju-napor-komplikacie-nastali-po-prichode-deti-z-ukrajiny-429453>

v danom obvode. Ľudia s dočasným útočiskom nemajú na Slovensku trvalý pobyt a tak sa dostávajú do znevýhodnenej pozície náchylnej na odmietnutie zo strany všeobecných lekárov a lekárov.

Aktivity v meste na sprístupnenie všeobecnej starostlivosti

S umiestňovaním ľudí z Ukrajiny u obvodných lekárov pomáha zdravotná pracovníčka COMINu. Prístup k zdravotnej starostlivosti podporuje aj Kancelárie prvého kontaktu Slovenského Červeného kríža, ako aj Diecézna charita v Nitre pre svojich klientov.

Počas spolupráce COMINu s Equitou, sa ľudia mohli prihlásiť na konzultáciu aj u všeobecného lekára v rámci ich mobilných tímov.

Taktiež COMIN v spolupráci s VÚC sa snažili hľadať spôsoby ako zabezpečiť ambulanciu všeobecného lekárstva pre deti a dorast určenú pre deti z Ukrajiny. Avšak, zatiaľ sa zastupiteľstvo kraja dohodlo, že nebude takáto ambulancia vytvorená.

Potrebné opatrenie:

Vytvorenie všeobecných ambulancií pre deti a dospelých

Ako príklady dobrej praxe na sprístupnenie všeobecnej zdravotnej starostlivosti slúžia napríklad vytvorené ambulancie v Banskej Bystrici a v Bratislave. Všeobecné ambulancie pre deti a dospelých z Ukrajiny sú pod gesciou samosprávnych krajov a majú za cieľ adresovať odmietanie pacientov z Ukrajiny kvôli nedostatočným kapacitám. Zároveň táto prax znižuje jazykovú bariéru pri vyšetrovaní, keďže v ambulanciách pôsobí personál pôvodom z Ukrajiny. Aj v Nitre je potrebné sa zamýšľať ako riešiť situáciu s pretrvávajúcimi nedostatočnými kapacitami. Hoci vytvorenie ambulancie pre deti z Ukrajiny bolo už zastavené, pokračovať v hľadaní spôsobov na zabezpečenie ambulancie pre deti ako aj dospelých s ukrajinským personálom je dôležitým krokom pre sprístupnenie zdravotnej starostlivosti. V tomto procese je dôležité posilnenie spolupráce mesta a VÚC. Cez COMIN už bolo zorganizované stretnutie rôznych aktérov v oblasti zdravotníctva, ktoré spojilo štátnych a mestských zástupcov, doktorov a doktoriek a mimovládne organizácie. Potrebné je pokračovať v sieťovaní a zároveň nastaviť užšiu spoluprácu s VÚC v tejto téme.

Prístup k psychologickému starostlivosti je nedostatočný

S nedostupnosťou špecializovanej zdravotnej služby sa spája aj nedostatočný prístup k psychologickému starostlivosti. Prístup k psychologickým službám je však nevyhnutný pre ľudí vysídlených z Ukrajiny. Jednak niektorí ľudia prišli už s vážnymi diagnózami a potrebujú pokračovať s liečbou a zároveň pri ľuďoch na úteku zo svojej krajiny môže byť vyššie riziko zhoršeného mentálneho zdravia.

Z rozhovorov vyplynulo, že psychické problémy zažívajú deti na školách, dospelé osoby a aj mladí na vysokých školách, ktorí sú často bez podpory opatrovníka. **Deti a mládež** čelia vojnovkej traume, častokrát sú odlúčení od časti rodiny a môžu zažívať aj šikanu na školách.

Situácia prispieva k zhoršenému mentálnemu zdraviu a objavujú sa už prípady depresie. Zvlášť zraniteľnou skupinou sú aj **nepľnoletí mladí na vysokých školách**, ktorí prišli sami a nemajú podporu od opatrovníka, čo sa preklápa do vážnych psychických stavov. **Dospelé osoby** taktiež trpia mentálnymi ochoreniami alebo závislosťami, ktoré potrebujú riešiť. Z rozhovorov vyšla ako dôležitá téma aj zažívanie rodovo podmieneného násillia, ktoré je treba podchytiť. Zlepšenie prístupu k psychologickkej starostlivosti je tak jednou zo zásadných potrieb.

V prieskume UNHCR z februára 2023 len 25% respondentov odpovedalo, že má v blízkosti psychologické služby. Zatiaľ čo 21% respondentov odpovedalo, že nemá v okolí takéto služby, až 54% si nebolo istých, či sú v ich blízkosti ponúkané psychologické služby. Tieto dáta poukazujú nie len na nedostupnosť psychologických služieb, ale aj na nedostatočné sprostredkovanie informácií ohľadom tohto typu pomoci. S prístupom k psychologickkej starostlivosti sa spája viacero výziev.

Obmedzujúca legislatíva pre dospelých ľudí vysídlených z Ukrajiny

Psychologické služby nie sú vnímané v rámci rozsahu potrebnej zdravotnej starostlivosti pre dospelých. Psychologická služba je tak do veľkej miery nedostupná a podmienená ekonomickým kapitálom pre dospelých bez poistenia. Táto situácia by sa mohla zmeniť novým rozsahom zdravotnej starostlivosti pre dospelých s dočasným útočiskom.

Preťaženie kapacity

Zároveň aj táto oblasť zdravotnej starostlivosti je poddimenzovaná a štátni klinickí psychológovia a psychologičky sú preťažené, čo vedie k dlhým čakacím lehotám, alebo zvýšeným poplatkom u súkromných poskytovateľov.

Tabuizovanie duševného zdravia a rodovo podmieneného násillie

Výzvou pretrvávajú aj tabuizovanie psychických problémov a rodovo podmieneného násillia. Riešenie duševného zdravia a rodovo podmieneného násillia tak býva často potlačené a pomoc sa vyhľadáva až v urgentných prípadoch.

Aktivity na posilnenie prístupu k psychologickkej starostlivosti

Od marca do decembra 2022, centrum COMIN zaznamenalo 503 žiadostí o poskytnutie informácií v oblasti psychologickkej a duševnej pomoci. COMIN pomáha najmä poskytovateľom psychologickkej starostlivosti pre deti aj dospelých a vedie kazuistiku pre zraniteľných ľudí, aby odsledoval poskytnutú pomoc. Ľahké a stredné prípady posúva mimovládny organizáciám a pri ťažších prípadoch hľadajú kapacity u štátnych klinických psychológov a psychologičiek. V júny 2023 centrum COMIN nadviazalo spoluprácu aj s ambulanciou klinickej psychologičky, ktorá vyšetří deti s psychickými problémami, čo umožní nastaviť im liečbu, či prípadne ich odoslať k ďalšiemu špecialistovi. Informácie o možnosti objednania sa do ambulancie poskytujú COMIN.⁵³ COMIN taktiež sprostredkúva tlmočnicke služby počas sedenia na

⁵³ <https://ukrajina.COMIN.sk/aktuality/478-mame-detskeho-psychologa>

zníženie jazykovej bariéry. Cez UNICEF projekt NIVAM sprostredkuje dve psychologičky, ktoré pracujú s deťmi na školách.

V oblasti psychologickej podpory sa angažuje v Nitre organizácia IPčko, ktorá v roku 2021 zriadila v Nitre kontaktný bod Káčko pre ľudí v krízových situáciách. Káčko bezplatne sprostredkúva odborníka a priestor na riešenie krízových duševných ťažkostí. Káčko však nenahrádza dlhodobú psychoterapiu či liečbu u psychiatra.⁵⁴ Druhou z organizácií je Liga za duševné zdravie, ktorá skrz sociálno-psychologické tímy bezplatne poskytuje psychologickú pomoc, ale aj voľnočasové tréningy pre deti, mladistvých, dospelých a seniorov. Centrum COMIN malo vo svojej starostlivosti niekoľko preživších sexuálneho násillia. Spolupracovali s Centrom Slniečko, ktoré sa špecializuje na pomoc týraným a sexuálne zneužívaným deťom a obetiam násillia.

Potrebné opatrenia

Príprava siete poskytovateľov psychologických služieb

Zabezpečovanie psychologickej starostlivosti pre deti a dospelých by sa malo naďalej posilňovať cez zapojenie rôznych aktérov. Okrem mimovládnych organizácií, ktoré poskytujú psychologickú pomoc, sú kľúčové aj psychologické a psychiatrické ambulancie. COMIN už naviazal spoluprácu s ambulanciou klinickej psychologičky pre deti. Spolupráca s ďalšími ambulanciami by sa mala posilniť na to, aby sa zmapovali celkové kapacity a mohla sa pripraviť sieť psychologických či psychiatrických kliník, na ktoré sa deti aj dospelí vysídlení z Ukrajiny môžu obrátiť.

Posilnenie systematickej psychologickej podpory na školách

Pre deti a mládež by sa zároveň mala sprostredkovať systematická psychologická pomoc na školách, ktorá vie adresovať psychickú nepohodu jednotlivca, ale aj problematické kolektívne vzťahy v triede na vytvorenie bezpečného a inkluzívneho prostredia.

Tlmočnicke služby

V prípadoch jazykovej bariéry, je dôležité sprostredkovanie tlmočnických služieb. COMIN tieto služby ponúka pre ľudí vysídlených z Ukrajiny a dostupnosť týchto služieb by sa mala rozširovať podľa potreby.

Detabuizovanie duševného zdravia a rodovo podmieneného násillia a navýšenie informovanosti o psychologických službách

Zároveň na podporu psychologickej starostlivosti je potrebná osвета v témach duševného zdravia a rodovo podmieneného násillia, aby ľudia dostali informáciu o existujúcich službách a požiadali včas v prípade potreby o pomoc. Benefitom mesta je Centrum Slniečko, ktoré môže v tomto procese ponúknuť svoje služby a expertné hľadisko.

⁵⁴ <https://ipcko.sk/kacko/>

Nedostupná starostlivosť pre ľudí so zdravotným znevýhodnením

Špecifickou oblasťou v zdravotnej starostlivosti, ktorá je nedostatočne pokrytá je starostlivosť pre ľudí so zdravotným znevýhodnením. Z rozhovorov vyplynulo, že chýbajú možnosti špecializovaných služieb a zároveň takáto starostlivosť je finančne náročná.

„Potom sú tu deti so zdravotným postihnutím, ktoré sú momentálne v starostlivosti rodičov a problém je, že tu nie je pre ne žiadna starostlivosť“ (Mimovládna organizácia, 2023).

Tieto zdravotné služby nie sú hradené z verejnej zdravotnej starostlivosti a tak dochádza k situáciám, kedy sa ľudia vysídlení z Ukrajiny vracajú naspäť za zdravotnou starostlivosťou.

Potrebné opatrenia

Zmapovanie potrieb a prepojenie so špecialistami

V tejto oblasti chýba väčšia angažovanosť a vytvorený podporný mechanizmus. Je potrebné v téme posilniť spoluprácu mesta a ÚPSVaR, ktorý vypláca finančné príspevky na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia a cez terénne tímy zmapovať potreby osôb so zdravotným znevýhodnením. Následne podľa potreby by sa mali osloviť špecialisti a prispôbiť grantové programy, ktoré by pomohli znížiť vysoké finančné náklady rodiny.

Vysoké finančné náklady za starostlivosť a zdravotné pomôcky

Vysoké finančné náklady za starostlivosť, ktorá nie je v rozsahu potrebnej zdravotnej starostlivosti pre dospelých a v rámci rozsahu zdravotnej starostlivosti pre deti narušujú prístup k starostlivosti celkovo. Týka sa to najmä starostlivosti v prípade chronických ochorení, onkologických ošetrovaní, zubných ošetrovaní, ošetrovaní pre zdravotne postihnutých. Takéto náklady najviac dopadajú na sociálno-ekonomicky marginalizované skupiny, pre ktoré je ťažké si úkon uhradiť. Vysoké náklady za ošetrovania, lieky a pomôcky obzvlášť dopadajú na ľudí v seniorskom veku, ktorí nemajú možnosť navýšenia svojich príjmov.

Aktivity na zníženie finančnej bariéry

Finančnú podporu v oblasti zdravotnej starostlivosti predstavuje grantový program vyhlásený Nitrianskou komunitnou nadáciou v spolupráci s Mestom Nitra, ktorý ponúka grant okrem iného aj na preplatenie liekov, zdravotných pomôcok a lekárskeho výkonu nad rámec základnej zdravotnej starostlivosti. Tieto náklady sú posudzované vzhľadom na akútnosť situácie ohrozujúcej životy a zdravie. Výška grantu na jeden projekt môže byť maximálne 500 EUR. Z grantu bola napríklad preplatená zdravotná pomôcka dioptrických okuliarov. Grant vie takto sprostredkovať pomoc v núdzových prípadoch, ale nepredstavuje to systémové zvýšenie dostupnosti.⁵⁵

⁵⁵ <https://nitra.sk/ludom-z-ukrajiny-pomoze-grantovy-program/>

Potrebné opatrenia

Rozšírenie finančnej podpory

Aby sa adresovali finančné náklady v oblasti zdravotnej starostlivosti, ktoré dopadajú najmä na sociálno-ekonomicky marginalizované skupiny, je podstatné hľadať ďalšie zdroje a spôsoby na rozšírenie finančnej podpory. Oblasť zdravotnej starostlivosti by mohla byť dominantnejšou v príspevkových programoch a pokryť potreby rôznych znevýhodnených skupín.

Informácie zo strany zdravotných poskytovateľov a ľudí vysídlených z Ukrajiny

Nejasné usmernenia pre zdravotných poskytovateľov a neoprávnené poplatky

V prípade dospelých ľudí vysídlených z Ukrajiny v rámci aktuálnych nariadení často dochádza k situáciám kedy je nejasné, aké úkony spadajú pod bezplatnú neodkladnú a potrebnú zdravotnú starostlivosť a aké už nie. Chýbajú presné metodické usmernenia a tak dochádza k rôznym interpretáciám od poskytovateľov zdravotných služieb.

„Ale prešiel vyše rok a stále nie sú jasné pravidlá. Pokiaľ nie sú jasné pravidlá, ako máme v tom systéme fungovať? Či už je to dochádzka, či už je to zdravotná starostlivosť. Čím väčší necháme rozsah, každý si to vysvetlí presne po svojom.“ (Mimovládna organizácia, 2023).

Vytvára sa tak neistota na strane zdravotných poskytovateľov, či ich úkon bude poisťovňou preplatený, čo častokrát vedie aj k odmietnutiu odídencom ako pacientov či k **platbe za úkony, ktoré mali byť vykonané bezplatne.**

Avšak **podobné situácie nastávajú aj v prípade detí do 18 rokov** napriek tomu, že majú rovnaký rozsah zdravotnej starostlivosti ako deti so slovenským občianstvom. Poskytovatelia zdravotnej starostlivosti nie sú informovaní, alebo nechcú im poskytnúť bezplatnú starostlivosť a pýtajú si neoprávnené poplatky.

Nízka informovanosť ľudí vysídlených z Ukrajiny

Nejasné usmernenia a nízka informovanosť zdravotných poskytovateľov sa zároveň preklápujú aj do nízkej informovanosti zo strany ľudí s dočasným útočiskom ohľadom svojich práv na bezplatnú zdravotnú starostlivosť a čo pod ňu spadá. Zároveň majú nedostatok informácií ohľadom fungovania zdravotnej starostlivosti na Slovensku celkovo a existujúcich poskytovateľov zdravotnej starostlivosti.

Aktivity pre posilnenie informovanosti

Centrum COMIN cez zdravotnú pracovníčku sprostredkúva informácie ohľadom zdravotnej starostlivosti a taktiež sa snaží pomôcť klientkam a klientom v situácii neoprávnených

doplatkov. Zároveň centrum funguje aj ako bod pomoci pre inštitúcie a ponúka im interpretácie nejasných nariadení.

Potrebné opatrenia

Informačná kampaň

Na zlepšenie informovanosti zo strany ľudí vysídlených z Ukrajiny je potrebné vytvorenie informačnej kampane ohľadom fungovanie zdravotnej starostlivosti, rozsahu hradenej starostlivosti a sieti zdravotných poskytovateľov v meste a okolí.

Metodické usmernenia

Taktiež, aby sa znížil počet prípadov neoprávnených doplatkov, mohli by sa vytvoriť metodické usmernenia podľa najaktuálnejších nariadení a distribuovať zdravotným poskytovateľom.

SOCIÁLNE SLUŽBY

V rámci integračných politík je podstatné nastaviť inkluzívne aj sociálnu starostlivosť. Sociálna pomoc sa skladá zo sociálnych služieb a dávok sociálnej pomoci, ktoré sú pod gesciou samosprávnych orgánov a miestnej štátnej správy. Mesto Nitra vo svojom poslednom [Komunitnom pláne sociálnych služieb](#) predkladá ako svoju víziu do budúcnosti „moderné, kvalitné a dostupné sociálne služby s pridanou hodnotou nielen pre občanov mesta“. Aj keď cudzinci nie sú ako skupina špecificky spomenutí v rámci rôznych sociálnych služieb, plán identifikuje cudzincov ako súčasť cieľových skupín a reflektuje potrebu pripraviť poskytovateľov na prácu s cudzincami ako prijímateľmi služieb. Avšak ako [analýza CVEK](#) z roku 2020 ukázala väčšina sociálnej starostlivosti je viazaná podľa nariadení na trvalý pobyt. Nariadenia mesta nepočítajú s obyvateľmi bez trvalého pobytu v Nitre. Cudzinci tak pociťujú bariéry v oblasti sociálnej starostlivosti. Avšak aj medzi cudzincami sa nachádzajú zraniteľné osoby s potrebou sociálnej starostlivosti. S vojnou na Ukrajine prišli častokrát ženy s deťmi, ľudia seniorského veku a ľudia so zdravotným znevýhodnením. Preto je dôležité plánovať rozvoj sociálnych služieb aj z perspektívy cudzincov a cudzinek.

„V budúcnosti bude určite viac témou využívanie sociálnych služieb, opatrovateľskej služby, lebo niektorí už prišli s nejakými zdravotnými problémami, ktoré sa môžu stať chronické a budú odkázaní na systém sociálnej pomoci na Slovensku, na opatrovateľskú službu, zaradenie do zariadenia sociálnych služieb“ (Mimovládna organizácia, 2023).

V rámci vízie, ktorú mesto Nitra v budúcnosti uplatní by teda nemal chýbať cieľ sprístupňovania sociálnych služieb na systematickej báze pre cudzinky a cudzincov.

Sociálne služby poskytované v meste Nitra

Podľa komunitného plánu je v Nitre 5 verejných a 18 neverejných poskytovateľov sociálnych služieb. Ponúkané sociálne služby sa delia na: sociálne služby krízovej intervencie, sociálne služby na riešenie nepriaznivej sociálnej situácie z dôvodu ŤZP, nepriaznivého zdravotného stavu z dôvodu dovŕšenia dôchodkového veku, sociálne služby na podporu rodín s deťmi, sociálne služby s použitím telekomunikačných technológií a podporné sociálne služby. V rámci podporných služieb mestská organizácia Správa zariadení sociálnych služieb prevádzkuje dve jedálne a dve denné centrá. Mesto taktiež ponúka odľahčovaciu službu pre osoby, ktoré poberajú peňažný príspevok na opatrovanie svojej blízkej osoby.

Najviac služieb je dostupných pre ľudí so zdravotným znevýhodnením a ľudí v seniorskom veku.⁵⁶ Index starnutia medziročne narastá v Nitre a tento proces je sprevádzaný aj feminizáciou staroby, čo mesto reflektuje vo svojich strategických dokumentoch.⁵⁷ Taktiež počet osôb s ťažkým zdravotným postihnutím v Nitre sa každoročne zvyšuje. V meste sú poskytované sociálne služby pre tieto cieľové skupiny cez zariadenia pre seniorov, domovy sociálnych služieb, rehabilitačné stredisko pre nepočujúcich, zariadenia opatrovateľskej služby, špecializované zariadenia, denný stacionár, opatrovateľskú a prepravnú službu, tlmočnicku službu určenú pre osoby s poruchami sluchu a službu požičiavania pomôcok. Mesto vníma potrebu deinštitucionalizácie služieb a prekladá si za cieľ v KPSS udržať seniorov, čo najdlhšie v prirodzenom prostredí a podporiť nezávislý život ľudí so zdravotným postihnutím. V kontexte deinštitucionalizácie sociálnych služieb mesto identifikuje potrebu spolupracovať s Úradom Nitrianskeho samosprávneho kraja, ktorý to má v kompetencii. Podľa Konceptie rozvoja sociálnych služieb, Nitriansky samosprávny kraj plánuje finančne podporovať sieť ambulantných a terénnych sociálnych služieb na zníženie izolácie ľudí so zdravotným postihnutím a seniorov od širšej spoločnosti.⁵⁸

Okrem toho mesto poskytuje dávky sociálnej pomoci: jednorazová dávka v hmotnej núdzi, jednorazový príspevok pri narodení dieťaťa, jednorazový príspevok obyvateľom mesta po priznaní nároku na predčasný starobný alebo starobný dôchodok, osobitný príjemca prídavkov na deti z dôvodu záškoláctva.⁵⁹ Dávky sociálnej pomoci sú naviazané na trvalý pobyt v meste a teda vylučujú cudzinky a cudzincov bez trvalého pobytu z legitímnych žiadateľov ako aj ďalšie skupiny žijúce v meste.

Situácia a výzvy v oblasti sociálnych služieb

Nedostatočne pokrytá sociálna starostlivosť o seniorky a seniorov vysídlených z Ukrajiny

Ako jednou z najkritickejších potrieb vyplynula z rozhovorov starostlivosť o seniorky a seniorov vysídlených z Ukrajiny. Podľa usmernenia Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny by mali mať ľudia s dočasným útočiskom rovnaké postavenia ako občania a občianky SR, avšak v praxi je umiestňovanie ľudí v seniorskom veku z Ukrajiny problematické a praktizované na ad hoc princípe. Síce mesto disponuje variabilitou sociálnych služieb, je

⁵⁶ https://nitra.sk/wp-content/uploads/2022/09/III.-Komunitny_plan_mesta_Nitry_na_roky_2021-2025-2.pdf

⁵⁷ <https://nitra.sk/wp-content/uploads/2023/04/Program-aktivneho-starnutia-v-Nitre-na-roky-2023-2023.pdf>

⁵⁸ <https://www.unsk.sk/zobraz/sekciu/koncepcia-rozvoja-socialnych-sluzieb>

⁵⁹ <https://nitra.sk/wp-content/uploads/2023/03/Prehľad-cinnosti-odboru-socialnych-sluzieb-2018-2022.pdf>

potrebná väčšia angažovanosť v téme a riešenie výziev, ktoré narušujú prístup k sociálnej starostlivosti zo strany ľudí s dočasným útočiskom, ale aj cudzincov a cudziniiek všeobecne.

Finančná bariéra

Aj keď podľa nariadenia je pre ľudí s dočasným útočiskom k dispozícii finančný príspevok na spolufinancovanie poskytovanej sociálnej služby, v rozhovoroch bolo zdôraznené, že väčšina senioriek a seniorov vysídlených z Ukrajiny má nízke príjmy a nemá prostriedky na pokrytie finančných úhrad za sociálnu službu. Nedostatočné finančné prostriedky vedú k odmietnutiu poskytovať sociálnu starostlivosť.

„[K]to chce ísť do tejto neistoty a zobrať toho človeka. Keď netušia kto zaňho bude platiť. A máme prípady aj takých, ktorých zobrali a dieťa súhlasilo, že bude platiť, potom prestalo. A toho človeka chcú vyhodiť“ (Mimovládna organizácia, 2023).

Sú prípady, kedy sociálne zariadenie prijme osobu na dlh, avšak ten sa bude len prehlbovať. Taktiež takéto riešenie je založené na ad hoc dohode. Prístup k službe sociálneho zariadenia je tak podmienený ekonomickým kapitálom.

Nedostatočné kapacity zariadení a opatrovateľských služieb

Zároveň odhliadnuc od ľudí vysídlených z Ukrajiny, v Nitre celkovo pribúda počet žiadostí o sociálne služby pre seniorky a seniorov. Dotýka sa to umiestňovania do sociálnych zariadení ako aj opatrovateľských služieb, rieši sa nedostatok opatrovateľského personálu. Širšia výzva nedostatočných kapacít dopadá tak aj na seniorky a seniorov vysídlených z Ukrajiny. Situácia si vyžaduje rozširovanie kapacít sociálnej starostlivosti pre všetkých.

Nezачytené potreby

Celkové potreby seniorov a senioriek vysídlených z Ukrajiny v oblasti sociálnej starostlivosti nie sú zachytené. Zatiaľ čo, mesto vie o situácii ľudí, ktorí požiadajú o pomoc, tí ktorí sa sami neprihlásia ostávajú nepodchytení. Avšak, vysídlení ľudia z Ukrajiny nemusia mať dostatok informácií ohľadom možností sociálnych služieb. Mesto tak nemusí mať vedomosť o celkovom dopyte po sociálnej starostlivosti a momentálnych formách vykrývanie potreby. Napríklad mimovládne organizácie viackrát narazili na situáciu, kedy žena nie je zamestnaná, lebo poskytuje starostlivosť svojim rodičom. Služba starostlivosti môže tak byť často suplovaná rodinou a okolím.

Naviazanosť sociálnych služieb na trvalý pobyt

V meste Nitra sú sociálne služby v rámci nariadení silne naviazané na trvalý pobyt. Síce usmernenie Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny umožňuje ľuďom s dočasným útočiskom prijímať sociálne služby podľa podmienok ako občania SR, dochádza k rôznym interpretáciám do akej miery majú prístup k službám. Zároveň to nemení systematicky situáciu pre cudzinky a cudzincov v meste bez trvalého pobytu. Znevýhodnená pozícia podmienená trvalým pobytom v meste bola reflektovaná aj vo viacerých rozhovoroch.

„Pre mesto je obyvateľom iba človek s trvalým pobytom. Ja chápem, že nemajú kompetencie na niečo, ale musia sa tomu venovať. Tak potom koho obyvateľ je cudzinec, ktorý je tu na dočasnom útočisku, alebo na tolerovanom pobyte, alebo na prechodnom pobyte. Akože pod čo spadá“ (Mimovládna organizácia, 2023).

Keďže cudzinky a cudzinci nie sú vnímaní ako súčasť obyvateľov mesta, prístup k sociálnym službám je obmedzený, často sa rieši len na ad hoc princípe.

Aktivity na sprostredkovanie sociálnej starostlivosti

Z rozhovorov vyplynulo, že aktivity na sprostredkovanie sociálnej starostlivosti zastrešuje najmä COMIN. Mestský úrad referuje zraniteľné skupiny ľudí vysídlených z Ukrajiny do centra COMIN a ten v prípade potreby osloví odbor sociálnych služieb na spoluprácu pri špecifických prípadoch. Čiže odbor sociálnych služieb pôsobí ako podporný orgán pri práci COMINu, ktorý zastrešuje hlavnú agendu zraniteľných ľudí z Ukrajiny ako je umiestňovanie ľudí do sociálnych zariadení. Umiestnenie väčšinou prebieha na základe kontaktov a dobrých vzťahov. Na jednej strane presúvanie agendy na COMIN pomáha s preťaženosťou odboru mestského úradu. Na druhej strane je týmto spôsobom agenda cudziniiek a cudzincov vylúčená z bežnej agendy mesta a štruktúr mestských odborov, čo narušuje začlenenie cudzincov ako obyvateľov mesta.

Na zníženie jazykovej bariéry odbor sociálnych služieb pripravil dvojjazyčne žiadosti o posúdení odkázanosti na sociálnu službu pre prípad seniorov, ktorí by potrebovali umiestniť do zariadenia sociálnych služieb. COMIN taktiež poskytuje tlmočnicku službu mestskému úradu v prípade potreby.

Pomoc s finančnými nákladmi za pobyt v zariadení sociálnych služieb počas júna a júla 2022 jednej seniorke poskytla Nitrianska komunitná nadácia cez svoj grantový program „Nitra pomáha Ukrajine“.

Potrebné opatrenia

Zmapovanie potrieb

Na zabezpečenie potrieb a kvalitného života je potrebné navýšiť informovanosť ľudí s dočasným útočiskom ohľadom možností sociálnych služieb a zmapovať dopyt po týchto službách. Zmapovanie prispeje k adresnej pomoci a informovanosti mesta ohľadom pretrvávajúcich potrieb a bariér v sociálnej starostlivosti.

Zahrnutie cudziniiek a cudzincov do agendy odboru sociálnych služieb

Dôležitou súčasťou sprístupnenia je postupné včleňovanie potrieb cudziniiek a cudzincov do každodennej agendy odboru sociálnych služieb. Mesto disponuje variabilitou služieb a zariadení, ktoré by mali byť aktívnejšie využívané pri adresovaní situácie senioriek a seniorov vysídlených z Ukrajiny.

Rozšírenie kapacít sociálnych služieb a zariadení

Hľadať spôsoby na rozšírenie kapacít sociálnych zariadení a opatrovateľskej služby je kľúčové na pokrytie celkovo zvýšených potrieb v meste. Navyšovanie kapacít by predstavovalo benefit nie len pre ľudí vysídlených z Ukrajiny, ale pre všetkých obyvateľov Nitry.

Systematicky sprístupniť sociálnu starostlivosť pre cudzinky a cudzincov bez trvalého pobytu

Kľúčovým opatrením, ktoré systematicky podporí prístup k sociálnej starostlivosti pre cudzinky a cudzincov, je ukotviť ich prístup aj v nariadeniach a zmeniť tak podmienku trvalého pobytu. Opatrenie umožní, aby sa stali legitímnymi žiadateľmi o sociálnu starostlivosť, posilní začlenenie agendy do štruktúr mesta a môže znížiť riziko sociálnej marginalizácie.

Riešenie vysokých finančných nákladov

Aby sa predišlo situáciám, kedy je sociálna starostlivosť zamietnutá z finančných dôvodov, mesto by sa malo angažovať v hľadaní spôsobov ako vykryť finančné náklady pre sociálno-ekonomicky zraniteľných ľudí. Či už sa jedná o prezistenie možností podávať žiadosť o vymazanie dlhu, o podporu cez grantové schémy, o prostriedky rodiny, alebo iné formy, mesto by malo aktívne hľadať spôsoby pre riešenie situácie, aby prístup k sociálnej starostlivosti nebol podmienený ekonomickým kapitálom.

Nedostatočný prístup k zariadeniam starostlivosti o deti do troch rokov

V rámci sociálnych služieb na podporu rodín s deťmi má mesto povinnosť zabezpečovať pomoc pri osobnej starostlivosti o dieťa. Aj keď v meste existujú poskytovatelia zariadení starostlivosti o deti do troch rokov a služby na podporu zosúladovania rodinného života a pracovného života, podľa dát z [KPSS 2021 – 2025](#) kapacity týchto zariadení predstavujú len 11,31 % z odhadovanej potreby. Nedostatočné kapacity dopadajú aj na vysídlené matky s deťmi z Ukrajiny, ktoré nemajú kam umiestniť svoje deti. Dochádza k situáciám, kedy matky ostávajú doma s deťmi a nemôžu sa tak zamestnať, alebo v rámci komunity si navzájom strážia deti a takýmto spôsobom vykrývajú chýbajúcu službu starostlivosti.

Aktivity na podporu starostlivosti o deti do troch rokov

Na podporu starostlivosti o deti do troch rokov vznikali najmä detské kluby určené pre ukrajinské deti. Jeden z detských klubov je napríklad Detský klub pre ukrajinské deti vo veku od 2,5 r. do 6 rokov, ktorý vznikol v spolupráci Jaguar Land Rover Slovakia, Materským centrom Klokanček a Nitrianskym centrom dobrovoľníctva.⁶⁰ COMIN taktiež vedie klub včasného rozvoja pre ukrajinské deti vo veku 2,5 do 5 rokov.⁶¹ Síce detské kluby predstavujú podporu pre matky, zároveň sú obmedzené pre deti od 2,5 roka a nenahrádzajú zariadenia starostlivosti o deti do troch rokov.

Potrebné opatrenie

Rozširovanie kapacít zariadení starostlivosti o deti do troch rokov

Nedostatočné kapacity v zariadeniach pre deti do troch rokov je dlhodobá výzva, ktorá bola citeľná aj pred vypuknutím vojny. O to viac by sa mesto malo v téme angažovať a hľadať kapacity na vytvorenie zariadení starostlivosti pre deti do troch rokov. Zariadenie by malo byť otvorené pre všetky deti, aby sa podporilo komunitné zblížovanie v meste a obmedzila sa segregácia ukrajinských detí.

Nedostatočné podchytenie rodín s deťmi so zdravotným znevýhodnením

Ako výzva z rozhovorov vyplynula aj nevedomosť do akej miery sú odborne podchytené rodiny s deťmi so zdravotným znevýhodnením a či sa s nimi pracuje. V Nitre je poskytovaná sociálna služba včasnej intervencie určená deťom so zdravotnými postihnutím do siedmich rokov a rodine, ktorá je registrovaná pod VÚC. Podľa [KPSS 2021 – 2025](#) spĺňa 14,54 % z odhadovanej potreby. Teda sociálne služby pre rodiny s deťmi so zdravotným znevýhodnením sú celkovo poddimenzované. Zároveň však rodiny s deťmi z Ukrajiny nie sú napojené na tieto služby, alebo nie je jasné do akej miery prebieha zachytenie týchto rodín cez odborné sociálne služby.

⁶⁰ <https://www.ncdnitra.sk/projekty/detsky-klub-pre-deti-ukrajinskych-utecnecov/>

⁶¹ <https://ukrajina.COMIN.sk/podujatia/63-klub-vcasneho-rozvoja-pre-deti-vo-veku-2-5-5-rokov/2023-08-23-14-00>

Aktivity na rozšírenie povedomia o odborných službách

V čase rozhovoru službu včasnej intervencie v organizácii Effeta využívala jedna rodina vysídlená z Ukrajiny. Effeta v spolupráci s centrom COMIN zorganizovala aj podujatie s aktivitami, aby informovala ukrajinskú komunitu ohľadom ich služieb, ktoré sú bezplatné. Avšak potenciálni prijímatelia musia najprv prejsť procesom posúdenia odkázanosti.

Potrebné opatrenie

Podchytenie rodín s deťmi so zdravotným znevýhodnením

Rodiny s deťmi so zdravotným znevýhodnením sa častokrát nachádzajú v zraniteľnej pozícii. Je dôležité vytvoriť opatrenia na podchytenie tejto skupiny a zmapovanie ich prístupu k sociálnym službám, či majú informácie ohľadom existujúcich služieb. Ako v prípade mapovania prístupu a potrieb v oblasti špecializovanej zdravotnej starostlivosti, aj v tejto téme by mala prebiehať spolupráca mesta, COMINu, VÚC, Zväzu zdravotne postihnutých nitrianskeho kraja, mimovládnych organizácii a ÚPSVaRu, ktorý vypláca finančné príspevky na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia. Taktiež by sa mala využiť terénna práca na podchytenie tejto skupiny.

Ďalšie služby

Dopravné služby

Ďalšou službou, ktorá sa bezplatne poskytovala pre všetkých s dočasným útočiskom bola mestská hromadná doprava. Avšak od septembra 2023 sú opäť zavedené poplatky za mestskú dopravu. Poplatky za dopravu sa najviac dotknú detí, nezamestnaných a ľudí v seniorskom veku.

Červený kríž poskytuje diaľkovú prepravnú službu pre ľudí, ktorí zo zdravotných dôvodov nemôžu využiť iné dostupné formy prepravy a potrebujú prevoz špeciálnym vozidlom určeným na prepravu osôb na invalidnom vozíku, alebo na nosidlách po ležiaci. Služba je určená pre ľudí vysídlených z Ukrajiny a môže ísť aj o príslušníkov tretích krajín.⁶²

Tlmočnicke služby

Pre sprostredkovanie rôznych služieb a poradenstva sú potrebné tlmočnicke služby. Z rozhovoru vyplynulo, že COMIN v rámci naviazaných spoluprác plnil túto funkciu a poskytoval tlmočnicke služby rôznym organizáciám aj inštitúciám podľa potreby využívaním svojich pracovníkov a pracovníčok. Zároveň niektorí aktéri vnímali, že chýbajú etablované asistenčné komunikačné služby dostupné pre všetkých.

⁶² <https://redcross.sk/dialkova-prepravna-sluzba/>

Potrebné opatrenia

Inštitucionalizovanie tlmočnických služieb a interkultúrnych pracovníkov

Pre sprístupnenie rôznych služieb podľa potrieb cudziniiek a cudzincov je zásadné inštitucionalizovať asistenčné tlmočenie do rôznych jazykov ako sociálnu službu a etablovať pozície interkultúrnych pracovníkov a pracovníčok, ktorí pôsobia pri komunikácii ako mediátori s cieľom prekonať komunikačné bariéry a nedorozumenia.

FINANČNÁ POMOC

Ľudia vysídlení z Ukrajiny mali viacero možností finančnej pomoci. Od marca 2022 po december 2022 COMIN vykonal 1378 intervencií ohľadom sociálnych dávok a sociálnej pomoci. Taktiež podľa prieskumu UNHCR z Februára 2023 bola finančná pomoc tretím najčastejším typom prijatej pomoci. Z respondentov a respondentiek, ktorí získali nejaký typ pomoci, 64% dostalo finančnú pomoc.

Štátne sociálne dávky

Podľa nariadení, ľudia s dočasným útočiskom majú nárok na dávku hmotnej núdze. V Nitre k dátumu 5.5. 2023 bolo 648 žiadateľov o dávku a 384 poberateľov, čo naznačuje vysoký počet ľudí, ktorí nie sú úspešní v získaní dávky kvôli nesplneniu stanovených podmienok.⁶³ Taktiež v niektorých prípadoch je problém doručiť dávku poštou, keďže nahlásená adresa nie je aktuálna.

Okrem dávky hmotnej núdze vypláca ÚPSVaR aj dotáciu na stravu, ktorú poberalo 179 detí z Ukrajiny k dátumu 5.5. 2023.⁶⁴ Taktiež sa vyplácajú finančné príspevky na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia. Avšak Komisárka pre zdravotne postihnutých upozornila ministerstvo na nárast podnetov, kedy pomoc nebola priznaná napriek tomu, že ľudia vysídlení z Ukrajiny mali vážny zdravotný stav.⁶⁵

Zároveň ľudia s dočasným útočiskom nemajú nárok na štátne sociálne dávky ako prídavok na dieťa, rodičovský príspevok, náhradné výživné, príspevok na pohreb či príspevok pri narodení dieťaťa. K týmto štátnym sociálnym dávkam sa vzťahuje podmienka prechodného alebo trvalého pobytu.⁶⁶ Obmedzenie týchto príspevkov, prináša výzvy do každodenného života v meste. Napríklad z rozhovorov vyplynulo, že dochádza k situáciám, kedy ľudia vysídlení z Ukrajiny majú ťažkosti uhradiť poplatky za pohreb.

⁶³ Informácia poskytnutá cez mail od ÚPSVaR

⁶⁴ Informácia poskytnutá cez mail od ÚPSVaR

⁶⁵ <https://www.komisarprezdravotnepostihnutych.sk/Aktuality/Oznamy/Pomoc-Ukrajine/Rokovanie-s-ministerstvom-prace-o-situacii-Ukrajin>

⁶⁶ https://www.upsvr.gov.sk/media/medialne-spravy/uzitocne-informacie-pre-obcanov-ukrajiny-korisna-informacia-dla-gromadan-ukraini-useful-information-for-citizens-of-ukraine.html?page_id=1159972

Finančná pomoc organizácií

UNHCR, UNICEF a Červený kríž počas štyroch mesiacov podporili Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny a za štát poskytoval dávku hmotnej núdze. UNHCR má taktiež rôzne programy, ktoré sprostredkujú finančnú pomoc pre zraniteľné skupiny: osoby v seniorskom veku, osoby so zdravotným postihnutím, osamelých rodičov, tehotné a dojčiace ženy. Cez COMIN sa môžu ľudia registrovať a požiadať si o tento finančný príspevok. Taktiež UNICEF a UNHCR ponúkajú finančnú pomoc na podporu rozvoja a vzdelávanie detí, ktorá preplatí základné školské pomôcky, školské stravovanie, náklady na dopravu, mimoškolské aktivity a/alebo zariadenie priestorov pre vzdelávanie detí.

Diecézna charita tiež ponúkala finančnú pomoc prostredníctvom financií Charitas internacional, ktorá bola určená pre definované zraniteľné skupiny, najmä pre ľudí v seniorskom veku, osamelé matky a osoby so zdravotným znevýhodnením. Tento program sa už ukončil kvôli skončenému financovaniu od Charitas internacional.

Finančnú pomoc pre ľudí vysídlených z Ukrajiny ponúkali aj lokálne organizácie Pokoj a dobro – pomoc núdzným a Podaj mi ruku – Nitra.

Grantový program Nitrianskej komunitnej nadácie

V meste Nitra pôsobí Nitrianska komunitná nadácia, ktorá viedla grantový program „Nitra pomáha Ukrajine“. Výška grantu na jeden projekt môže byť maximálne 500 EUR a okrem iného slúži aj na preplatenie priamych nákladov ľudí vysídlených z Ukrajiny napr. liekov, zdravotných pomôcok, stravy pre deti do 2 rokov, špeciálnych potravín vyplývajúcich zo zdravotného znevýhodnenia, lekárskeho úkonov nad rámec základnej zdravotnej starostlivosti.

Potrebné opatrenia

Nastavenie finančnej pomoci podľa potrieb

Poskytovanie finančnej pomoci je ďalej nevyhnutné na pokrývanie potrieb zraniteľných skupín a navyšovanie prístupu k plateným službám. Nastavovanie finančnej pomoci by malo prebiehať v spolupráci s ukrajinskou komunitou a organizáciami, ktoré s nimi priamo pracujú, aby takáto pomoc reagovala na potreby zraniteľných skupín.

MATERIÁLNA POMOC

Podľa [prieskumu UNHCR](#) z Februára 2023 je materiálna pomoc najčastejším typom získanej pomoci v Nitre. Až 90% z respondentov a respondentiek, ktorí získali nejaký typ pomoci, dostali potravinovú pomoc a 73% inú formu materiálnej pomoci. Celkovo COMIN zaregistroval 1758 intervencií ohľadom potravinovej pomoci medzi marcom 2022 a decembrom 2022. Aj

v súčasnosti je nevyhnutné pokračovanie materiálnej pomoci najmä pre sociálno-ekonomicky zraniteľných ľudí.

Na začiatku mesto Nitra v spolupráci s COMINom sprístupnili bezplatne stravnú výdajňu pre ľudí s dočasným útočiskom (momentálne je už však služba spoplatnená). Mesto spustilo v komunitnom centre Zobor humanitárne zbierky hygienických a zdravotníckych potrieb, potravín, matracov a ďalšieho vybavenia. Zároveň sa vytvoril humanitárny sklad v Agrokomplexe, odkiaľ sa potom distribuovali zbierky ďalej. S veľkou vlnou solidarity na začiatku vznikali aj rôzne menšie iniciatívy, napríklad na Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre, ktoré organizovali zbierky na pomoc ľuďom vysídlených z Ukrajiny. V zabezpečovaní a distribúcii materiálnej pomoci sa angažovala organizácia Pokoj a dobro – pomoc núdzným a aj Centrum pre rodinu, ktoré v hale pri kostole na Klokočine organizovalo zber aj výdaj potravinových, hygienických a zdravotných potrieb a potrieb do domácnosti. Na jej chod dostalo centrum aj príspevok cez Nitriansku komunitnú nadáciu. Tieto organizácie sa spoločne koordinovali aj s ďalšími organizáciami a to hlavne s Diecéznou charitou Nitra a COMINom.⁶⁷ Materiálnu pomoc vo forme oblečenia a potravinovej a hygienickej podpory poskytovala aj organizácia Podaj mi ruku – Nitra, ktorá už pred vypuknutím vojny na Ukrajine zabezpečovala finančnú a materiálnu pomoc pre rodiny a jednotlivcov v núdzi. COMIN sa prepojil s týmito organizáciami, ktoré robili zbierky, aby v centre mohol poskytovať základnú materiálnu pomoc a v prípade potreby ich referoval na výdajné miesta. COMIN taktiež čerpá materiálnu pomoc od medzinárodných organizácií IOM, UNICEF a UNHCR.

Po vypuknutí vojny na Ukrajine humanitárnu výdajňu zriadila aj Diecézna charita, ktorá ju prevádzkuje dodnes. Zo začiatku bola výdajňa definovaná ako jednorazová, ale neskôr sa zmenila na pravidelnú. Najprv vydávali pomoc všetkým na základe štatútu dočasného a robili si mapovanie rodiny, aby nastavili materiálnu pomoc. Teraz materiálnu pomoc poskytujú len poberateľom dávky hmotnej núdze, ktorí musia predložiť informáciu ohľadom výšky dávky a na koľko členov rodiny je. Diecézna charita má v „systéme“ asi 3 tisíc ľudí, ale podľa odhadu je mesačne odkázaných na túto materiálnu pomoc asi 500 ľudí.

Výzvy v oblasti materiálnej pomoci

Nepostačujúce množstvo materiálnej pomoci

Síce s počiatočnou vlnou solidarity sa vyzbierali veľké množstvá materiálnej pomoci, v súčasnosti sú možnosti tejto pomoci dosť obmedzené. Množstvo potravín aj materiálnej pomoci je nepostačujúce na pokrytie potrieb, pričom tí najzraniteľnejší sú odkázaní na túto pomoc a častokrát nemajú možnosti navýšenia svojich príjmov. Zároveň znižujúce sa množstvo materiálnej pomoci prispieva aj k obmedzovaniu, kto má nárok na materiálnu pomoc, ako je to v prípade výdajne diecéznej charity. Avšak aj ľudia, ktorí nepoberajú dávku hmotnej núdze, alebo pracujú, môžu fungovať len na nízkom príjme a benefitovali by z istej formy materiálnej pomoci, napr. osamelý rodič s dieťaťom.

⁶⁷ <https://mareena.sk/assets/images/Situa%C4%8Dn%C3%A9-anal%C3%BDzy-prv%C3%A9ho-roka-pomoci-%C4%BEu%C4%8Fom-z-Ukrajiny-v-slovensk%C3%BDch-mest%C3%A1ch/Mareena-Situacna-Analyza-A4-Nitra-WEB-Pages.pdf>

Nedostatočná finančná podpora pre organizácie zabezpečujúce materiálnu pomoc

Fungovanie na základe práce zadarmo a dobrovoľných daroch nie je udržateľné. Avšak, výdajne, ktoré poskytujú materiálnu pomoc fungujú najmä na dobrovoľníckom princípe a nie sú im dostatočne preplácané náklady za pomoc vysídleným ľuďom, pričom supľujú úlohu mesta. Z rozhovorov vyplynula širšia výzva v súvislosti s nedoriešeným mechanizmom financovania mimovládnych organizácií, ktoré služby sprostredkujú. Nedostatočná finančná podpora tak ohrozuje dlhodobé fungovanie materiálnej pomoci.

Potrebné opatrenia

Väčšia podpora pre organizácie zabezpečujúce materiálnu pomoc

Mesto by malo nastaviť systém finančnej podpory pre organizácie zabezpečujúce materiálnu pomoc, aby sa posilnila udržateľnosť tejto služby pre ľudí, ktorí sú na ňu odkázaní. Fungovanie tejto služby adresuje materiálnu chudobu a prispieva k tomu, aby sa neprehlbovala sociálno-ekonomická marginalizácia ľudí vysídlených z Ukrajiny. Zároveň je podpora dôležitá, aby sa nepostačujúce množstvo materiálnej pomoci rozšírilo a viac vykrylo potreby najzraniteľnejších.

POSKYTOVANIE INFORMÁCIÍ

Stratégia prístupnosti mesta Nitry pre všetkých, identifikuje dostatok informácií a komunikáciu ako jednu z najkľúčovejších oblastí pre prístupnosť mesta. Zároveň stratégia vyzdvihuje dôležitosť citlivej komunikácie informácií so zreteľom na prijímateľov, či už sa to týka ľudí so zdravotným znevýhodnením, senioriek a seniorov, cudzinek a cudzincov a ďalších skupín, ktoré čelia predsudkom v spoločnosti. Pre cudzinky a cudzincov v Nitre od roku 2019 fungovalo vo vyčlenenom čase na mestskom úrade **Komunitné centrum pre pracovnú a vedomostnú mobilitu COMIN**, kde poskytovalo poradenstvo a potrebné informácie. Po vypuknutí vojny centrum rozšírilo svoju agendu a získalo aj označenie Blue dot, ktoré by malo predstavovať bezpečné miesto pre oddych a poskytnutie pomoci ľuďom vysídleným vojnou. V nových priestoroch začal COMIN poskytovať informačno-poradenské, asistenčné a právne služby, ktoré súvisia s vybavením bývania, škôl, zdravotnej starostlivosti a sociálnej, finančnej, materiálnej a psychologickej pomoci. Slovenská humanitná rada riadila proces zamestnania personálu najmä ukrajinského pôvodu, aby sa limitovala jazyková bariéra. Centrum informuje vysídlených ľudí z Ukrajiny o ich právach a povinnostiach a zároveň komunikuje s inštitúciami, informuje ich ohľadom nariadení a poskytuje podporu pri riešení problematických situácií. Svoje služby poskytuje COMIN aj cez terénne tímy, aby podchytil aj menej mobilné osoby. COMIN tak pôsobí ako jeden z hlavných kontaktných bodov pre ľudí vysídlených z Ukrajiny, ktorým poskytuje poradensko-informačné služby.

Ľudia vysídlení z Ukrajiny môžu využiť aj **klientské centrum** na mestskom úrade pre získanie informácií ohľadom sociálnych služieb. Poradenská služba však častokrát prebieha na základe

podnetu z COMINu, ktorý rieši špecifický prípad a referuje klientku, klienta na mestský úrad. Zamestnanci a zamestnankyne klientského centra prešli aj dvojdňovým školením, kde sa scitlivovali na kultúrne odlišnosti v komunikácii, a oboznámili s témami ako sú asertivita a nenásilná komunikácia.⁶⁸

V Nitre taktiež Červený kríž zriadil **Kanceláriu prvého kontaktu**, ktorá poskytuje informácie o programoch pomoci a sociálne poradenstvo a pomáha so zabezpečovaním bývania a zdravotnej starostlivosti, s umiestňovaním dieťaťa v škole a s materiálnou a psychologickou pomocou.

Ako ďalšie centrum pôsobí v Nitre **Migračné informačné centrum IOM**, ktoré informuje o pobyte na Slovensku a ponúka pracovno-právne poradenstvo.

Ďalej informácie boli poskytované **cez terénnu prácu**, ktorú organizuje Mareena v spolupráci s International Rescue Committee. Okrem informačných služieb je súčasťou terénnej práce aj zbieranie podnetov, ktoré informácie nie sú dostupné.

Síce prínosom v meste je viacero aktérov, ktorí poskytujú informačno-poradenské služby, kľúčovú úlohu pri poskytovaní informácií zohrávala aj **zmobilizovaná ukrajinská komunita**. Na princípe otázka-odpoveď cez Telegram skupiny a Facebook skupiny ako napr. [Pomoc pre ľudí z Ukrajiny.Nitra](#) [Допомога українцям. Нітра](#). dochádza k rýchlej výmene informácií. Skupiny predstavujú priestor pre zdieľanie každodenných problémov a zároveň neziskové organizácie sa vedia napojiť na komunitu a zdieľať tam svoje aktivity.

Dôležitý informačný prostriedok predstavuje **webstránka** www.ukrajina.COMIN.sk určená najmä pre ľudí vysídlených z Ukrajiny. Webstránka pôsobí ako jednotný zdroj, ktorý združuje informácie ohľadom základných potrieb a pravidelne ich aktualizuje. Taktiež cez kalendár podujatí informuje ohľadom rôznych aktivít v meste. Informácie sú poskytované v ukrajinskom, slovenskom aj anglickom jazyku. Stránka tak navyšuje informovanosť zo strany ľudí z Ukrajiny ohľadom nariadení a možnosti služieb, ako aj zo strany slovenských inštitúcií, ktoré sa na stránku obracajú.

Výzvy v oblasti poskytovania informácií

Vypadávanie cudzincov a cudziniiek všeobecne z informačných služieb

Aj keď COMIN sa prezentuje ako miesto pre všetkých, z rozhovorov vyplynula obava ohľadom prístupu informácií zo strany ostatných cudzincov a cudziniiek v meste, keďže väčšina agendy COMINu a aj nimi spravovaná webstránka sa zameriava na ľudí vysídlených z Ukrajiny. Stráca sa tak jednotný informačný a kontaktný bod pre cudzinky a cudzincov všeobecne v meste. O to náročnejšie môže byť potom sprístupňovanie informácií, a nadviazanie kontaktu s inými cudzineckými skupinami, keďže sú to menšie a rôznorodé skupiny.

⁶⁸<https://www.facebook.com/nitrimesto/posts/pfbid0A9grHZag1Bk9gvk8RD12n9mJWreQJ44nJKbMPKQzRwuQNZF1btKH6mdAWAVUbb8JI>

Zhoršený prístup k informáciám zraniteľnými skupinami

Zároveň pri sprístupňovaní informácií je dôležité myslieť na rôznorodosť ľudí vysídlených z Ukrajiny. Ako reflektuje výrok nižšie, zatiaľ čo ženy s deťmi fungujú na internete a sociálnych sieťach, **seniorok a seniori** často nepoužívajú tieto prostriedky. Môže dochádzať teda k situáciám, kedy sú izolovaní na ubytovniach a informácie o možnostiach služieb, jazykového vzdelávania, aktivít ich obchádzajú.

„Neviem, ako sú informovaní tí, čo sú na tých ubytovniach, že akože skôr sú tam na tých ubytovniach. Sú podľa mňa takí ľudia, ktorí sú starší a možno nie sú ani na tých sieťach. Mladé mamičky, tie, áno, automaticky idú na tie sociálne siete“.

Zhoršený prístup môžu mať aj sociálno-ekonomicky marginalizované **skupiny žijúce v obciach v okolí Nitra**. COMIN, alebo iné informačné centrá, ktoré sa koncentrujú v Nitre o nich ani nemusia vedieť a rovnako vysídlení ľudia z Ukrajiny nie sú informovaní o ich službách.

Potrebné opatrenia

Jednotná platforma slúžiaca všetkým cudzincom a cudzinkám

Nitra má benefit viacerých lokálnych informačných centier, ktoré poskytujú poradenstvo a prispievajú k zvýšeniu informovanosti zo strany ľudí vysídlených z Ukrajiny. Avšak, Nitra už pred vojnovou situáciou na Ukrajine predstavovala mesto s rôznorodými skupinami cudzincov a aj v súčasnosti prichádzajú ďalší cudzinci a cudzinky, najaktuálnejšie sú to ľudia pôvodom z Indie. Preto by informačné služby nemali byť limitované len na situáciu ľudí vysídlených z Ukrajiny. Potrebné je pretransformovať lokálne informačné centrum akým je COMIN a aj online webstránku, tak aby sa profilovali ako jednotný bod pre všetky cudzinky a cudzincov v meste a poskytovali informácie o základných potrebách aj pre nich.

„Ešte tá informovanosť, aby existovalo nejaké jedno miesto, bod, kde by boli dostupné všetky potrebné informácie pre cudzincov, nie len pre Ukrajincov“ (Mimovládna organizácia, 2023).

Jednotná platforma, ktorá reaguje na rôznorodosť situácií cudzincov a cudziniiek v Nitre by posilnila informovanosť pre všetkých.

Proaktívne poskytovanie informačných služieb skupinám s obmedzeným prístupom

Keďže poradensko-informačné služby sú základným faktorom pre začlenenie, ich nastavenie by malo reflektovať zraniteľné skupiny v rámci ľudí vysídlených z Ukrajiny. Mali by sa identifikovať skupiny, ktoré čelia riziku zhoršeného prístupu k informáciám všeobecne (napr. seniorky a seniori, ľudia mimo mesta, ďalší) a naďalej ich zachycovať a poskytovať im informácie, aby nedochádzalo k sociálnej marginalizácii. S proaktívnym oslovaním vedia pomôcť napríklad funkčné mobilné terénne tímy.

Koordinácia s organizáciami pre poskytovanie konzistentných informácií a zdieľanie poznatkov

Zároveň pri poskytovaní informačných služieb je dôležitá koordinácia s inštitúciami, organizáciami, dobrovoľníckym personálom, aby sa jednak poskytovali konzistentné a aktuálne informácie, ale aj aby sa získali ďalšie poznatky, aké informácie chýbajú, alebo sú nejasné a je potreba ich viac adresovať cez informačné služby.

JAZYKOVÉ VZDELÁVANIE

Jazykové znalosti sú kľúčové pre každodenné fungovanie ako aj celkové zapojenie sa do života a komunity v meste. Z rozhovorov vyplynulo, že ľudia vysídlení z Ukrajiny stále narážajú na jazykovú bariéru či už v práci, v škole, pri komunikácii s inštitúciami, ako aj pri voľnočasových

aktivitách. Preto je dôležité sprístupniť jazykové vzdelanie, aby nedochádzalo k sociálnej marginalizácii a mohla sa aj posilniť schopnosť sebarealizácie.

Aktuálne je jazykové vzdelávanie dostupnejšie ako v počiatočnom období vypuknutia vojny. Organizujú ich aktéri, ktorí sa tejto téme dlhodobo venujú, ale aj aktéri, pre ktorých je to nová agenda. Jednou z hlavných angažovaných organizácií je Mareena, ktorá hneď na začiatku apríla 2022 spustila bezplatný kurz v centre voľného času Domino, ktorý navštevovalo približne 50 vysídlených ľudí z Ukrajiny za týždeň.⁶⁹ Taktiež sprostredkovala kurz pre ukrajinské deti na Základnej škole s materskou školou Na Hôrke. Mareena doteraz poskytuje nízkoprahové kurzy slovenského jazyka určené pre ukrajinské ženy. Kurzy prebiehajú formou otvorených lekcií, ktoré sa vždy zamerajú na špecifickú tému. Popritom organizuje aj neformálne jazykové vzdelávanie vo forme jazykových kaviarní.

Nitrianska komunitná nadácia v roku 2022 a 2023 podporila viaceré projekty, ktoré sprostredkovali jazykové kurzy. Napríklad pod záštitou organizácie Podaj mi ruku – Nitra sa uskutočnil letný kurz pre ukrajinské žiačky a žiakov. Podporený bol aj kurz vedený Univerzitou Konštantína Filozofa v Nitre určený pre študentky a študentov univerzity. Taktiež príspevok dostala organizácia Pokoj a dobro – pomoc núdzným na zorganizovanie jazykového kurzu pre deti a dospelých s interkultúrnym učením. Za pomoci grantového programu sa sprístupnil pre ukrajinské deti cudzojazyčný tábor určený pre všetky deti. Tento projekt podporuje komunitné začlenenie ale aj budovanie cudzojazyčných znalostí. Tábor je vedený jazykovou školou VAGeS, ktorá pred tým poskytovala bezplatné kurzy slovenského jazyka pre dospelých.

V súčasnosti bezplatné kurzy poskytuje IOM na podporu zamestnania. Taktiež Evanjelická Diakónia organizuje pravidelné kurzy. Centrum COMIN sa cez jazykové kurzy zameriava na tínedžerov s cieľom alternatívne podchytiť mládež, ktorá je mimo systému. V COMINE je sprostredkovaná pre deti aj výuka anglického jazyka.

Vo svojich komunitných priestoroch zabezpečuje bezplatné jazykové kurzy s občerstvením Kultúrne centrum Mozaika, ktoré tiež bolo podporené Nitrianskou komunitnou nadáciou. Počas lekcie je pripravený program pre deti, čo sprístupňuje jazykové vzdelávanie pre ženy s malými deťmi.⁷⁰

Zároveň v Nitre pôsobia jazykové školy a inštitúcie, ktoré poskytujú platené kurzy slovenského jazyka pre cudzinky a cudzincov. ÚPSVaR ponúka príspevok na preplatenie týchto kurzov, avšak nie vždy kurz je kvalitne sprostredkovaný.

Výzvy v oblasti jazykového vzdelávania

Výzvy spojené s prevádzkovaním kurzov: chýbajúci personál, priestory a babysitting

Z rozhovorov vyplynulo, že pri organizovaní kurzov sa poskytovatelia bezplatnej služby stretávajú s niekoľkými výzvami. Možnosť kurzov narastá, ale zároveň chýba nový

⁶⁹ <https://mareena.sk/assets/images/Situa%C4%8Dn%C3%A9-anal%C3%BDzy-prv%C3%A9ho-roka-pomoci-%C4%BEu%C4%8Fom-z-Ukrajiny-v-slovensk%C3%BDch-mest%C3%A1ch/Mareena-Situacna-Analyza-A4-Nitra-WEB-Pages.pdf>

⁷⁰ <https://www.facebook.com/komunitnecentrummozaika/>

profesionálny personál, ktorý by kurz viedol. Taktiež je výzva celkovo nájsť priestory na organizovanie kurzu. Tieto priestory by zároveň mali spĺňať bezbariérovosť, aby sa nevylúčili z participácie ľudia so zdravotným znevýhodnením. Podstatným aspektom prevádzkovania kurzu, ktorý je zároveň aj výzvou je zaistenie tzv. babysittingu počas lekcie. Keďže matky často nemajú možnosť, kde nechať svoje deti, nezaistenie starostlivosti ako súčasť kurzu môže pôsobiť ako bariéra v jazykovom vzdelávaní.

Nedostatočné pokrytie potreby jazykového vzdelávania

Aj keď v meste sa v téme jazykového vzdelávania angažuje viacero aktérov, z rozhovorov vyplynulo, že celkové potreby jazykové vzdelávania nie sú dostatočne pokryté a dopyt prevyšuje ponuku.

Chýbajúce cudzojazyčné kurzy na profesionalizáciu

V rámci nízkoprahového jazykového vzdelávania sú do malej miery zastúpené cudzojazyčné kurzy. Cudzojazyčné kurzy však majú potenciál posilniť profesionalizáciu a obmedziť prekarizáciu ľudí z Ukrajiny na trhu.

Chýbajúce štandardy pre jazykové vzdelávanie

Širšou výzvou pre poskytovanie jazykového vzdelávania sú chýbajúce štandardy, ktoré by umožňovali akreditáciu neziskovej organizácii ako vzdelávaciemu subjektu. S akreditáciou by sa jednak mala zaručiť istá kvalita jazykových kurzov, zároveň by organizácie neboli diskvalifikované pri poskytovaní služby podporného jazykového vzdelávania na školách, ktoré momentálne môžu vykonávať jazykové školy. Nastavenie štandardov pre mimovládne organizácie by taktiež posilnilo ich pozíciu ako rovnocenného partnera v oblasti jazykového vzdelávania.

Potrebné opatrenia

Posilnenie kapacít poskytovateľov bezplatného jazykového vzdelávania: mestské bezbariérové priestory

Mesto by malo byť v úzkej spolupráci s poskytovateľmi bezplatného jazykového vzdelávania a posilňovať ich kapacity na zvýšenie udržateľnosti kurzov. Napríklad, pre uľahčenie organizácie nízkoprahových jazykových kurzov, by sa mohli využiť na tento účel existujúce bezbariérové mestské priestory.

Podpora jazykového vzdelávania samosprávou

Keďže jazykové vzdelávanie sa stáva zásadným faktorom pre začlenenie a nie je potreba kurzov pokrytá, mesto by sa tiež malo angažovať v posilnení jazykového vzdelávania. Cez spoluprácu so skúsenou organizáciou by samospráva mohla začať systematicky zabezpečovať nízkoprahové jazykové vzdelanie ako službu. Podľa potrieb by sa jazykové vzdelanie mohlo poskytnúť vo forme systematických lekcií, alebo otvorených lekcií.

Z mesta by mala prichádzať podpora aj pri sprístupňovaní cudzojazyčných kurzov, ktoré budujú zručnosti vysídlených ľudí a navyšujú možnosti sebarealizácie a využitia svojho potenciálu.

ZAMESTNÁVANIE

Téma zamestnávania cudzincov je veľmi dôležitou témou aj pre dlhodobú integráciu. Ak ľudia majú uspokojivé zamestnanie, ľahšie sa im začleňuje do spoločnosti a stávajú sa samostatnejšími. Preto je aj tejto téme potrebné venovať dostatočnú pozornosť. Ak hovoríme celkovo o téme cudzincov, dôležitá je aj téma možnosti podnikania, avšak čo sa týka **odídenčov na dočasnom útočisku**, tí zatiaľ nemajú možnosť na Slovensku podnikáť – aj keď je možné, že legislatíva tento stav bude časom upravovať.

Počty zamestnaných cudzincov a odídenčov

V roku 2019, keď Nitra publikovala [situačnú analýzu](#) o možnosti integrácie cudzincov pritom malo v Nitre nejaký typ pobytu 5143 cudzincov, z toho 2661 pochádzalo z krajín mimo EÚ/EHP (teda z tzv. tretích krajín) a 2482 bolo z členských štátov EÚ. Medzi cudzincami výrazne prevažovali muži (3419) a ženami (1724). Z hľadiska veku prichádza najviac cudzincov v produktívnom veku 30-54 rokov (2983), druhý najvyšší počet je vo vekovej kategórii 15-29 rokov (1253). Vo veku 55-70 rokov malo v Nitre pobyt 639 cudzincov. Maloletých vo veku 0-14 rokov bolo 176. Najmenej bolo cudzincov, ktorí boli starší ako 71 rokov (92).

Ako vidno z uvedených dát, v tom čase výrazne prevažovala pracovná migrácia, keďže výrazne prevažovali muži a celkovo ľudia v produktívnom veku. Išlo o všetkých cudzincov, teda nielen ľudí z Ukrajiny.

Z celkového počtu pracovalo 2055 cudzincov na základe pracovného povolenia, z toho 1483 bolo mužov a 572 žien. Najviac zamestnancov pochádzalo z Ukrajiny (1317) a Srbska (399). Okrem toho tu však boli zamestnaní aj občania Bosny a Hercegoviny (52), Gruzínska (56), Moldavska (76), Vietnamu (50), Indie (30), Macedónska (29) a ďalších pätnástich krajín. Títo cudzinci mali povolenie na rôzne dlhé obdobie, najčastejšie 10-12 mesiacov a rôznu úroveň dosiahnutého vzdelania, najčastejšie išlo o rôzne typy stredoškolského vzdelania.

Táto analýza poskytuje pomerne komplexné dáta o zamestnávaní cudzincov podľa rôznych charakteristík, napriek tomu však mesto s týmito štatistikami v minulosti intenzívne nepracovalo a zamestnávateľia nemali výraznejšiu skúsenosť so spoluprácou so samosprávou na manažovaní zamestnávania cudzincov, či poskytovaní rôznych integračných služieb.

V tejto situačnej analýze CVEK zároveň vypracoval niekoľko odporúčaní, ako by mesto malo spolupracovať so zamestnávateľmi kvôli integrácii cudzincov. Medzi hlavné odporúčania patrili:

1. Inicovať pravidelné stretnutia so zamestnávateľmi, ktorí v meste zamestnávajú najviac cudzincov, za účelom zdieľania informácií, problémov, s ktorými sa oni a ich zamestnanci stretávajú a hľadania možností ich riešenia, či spoločnej realizácie integračných opatrení.
2. využitie pravidelných stretnutí so zamestnávateľmi na zdieľanie skúseností s poskytovaním takejto integračnej podpory pre svojich zamestnancov zo zahraničia.
3. Preskúmanie možnosti spolupráce v jednotlivých podporných aktivitách (napr. poskytovanie poradenstva zo strany mesta a pod.)

Počty zamestnaných odídcov v Nitre

Dáta z Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny k 1.máju 2023 poskytujú podrobné údaje o odídcov, ktorí v meste Nitra pracujú na takzvanú informačnú kartu, ktorá im umožňuje sa zamestnať na základe §23a zákona o službách zamestnanosti.

Tieto dáta ukazujú veľmi obmedzený počet ľudí z Ukrajiny, ktorí sú v Nitre zamestnaní na základe informačnej karty.

Podľa týchto informácií len spomedzi odídcov, ktorí získali v Nitre dočasné útočisko, v tomto čase pracovalo 2158 ľudí.

Nasledujúca tabuľka uvádza, ako dlho sú títo ľudia zamestnaní. Z uvedenej tabuľky vyplýva, že až **64%, teda 1370 z týchto ľudí je zamestnaných 6 mesiacov a viac**, čiže majú relatívne stabilné zamestnanie, aspoň ak berieme do úvahy čas, odkedy sú tu. Keďže ľudia prichádzali postupne, v nižších mesiacoch sa môžu vyskytovať aj tí, ktorí prišli len nedávno. Väčšia stabilita je pritom u žien (65% žien) ako u mužov (57%), aj keď opäť, nevieme presne, kedy títo ľudia získali na Slovensku dočasné útočisko.

Dĺžka zamestnania	muž	žena	Celkovo
0 mesiacov	22	54	76
1 mesiac	41	88	129
2 mesiace	43	103	146
3 mesiace	22	79	101
4 mesiace	18	51	69
5 mesiacov	93	172	265
6 mesiacov	81	171	252
7 mesiacov	84	230	314
8 mesiacov	44	126	170
9 mesiacov	35	113	148
10 mesiacov	29	84	113
11 mesiacov	20	129	149
12 mesiacov	28	122	150
13 mesiacov	9	64	73
15 mesiacov		1	1
Celkový súčet	570	1587	2156

Zdroj: UPSVAR, dáta k 1.5.2023 na vyžiadanie

Zamestnaní odídenci sú predovšetkým so stredoškolským a vysokoškolským vzdelaním

Nasledujúca tabuľka uvádza počty zamestnaných ľudí podľa dosiahnutého vzdelania. Ako vidno z uvedených dát, najviac odídcov – približne 61% má dosiahnuté stredoškolské vzdelanie, ďalších viac ako **30% má vysokoškolské vzdelanie**. Z mužov má **stredoškolské vzdelanie 68% a 27% vyššie vzdelanie**. Zo žien má stredoškolské vzdelanie 59% a vysokoškolské vzdelanie až 35%, čiže **ženy sú v priemere vzdelanejšie ako muži**.

Dosiahnuté vzdelanie	muž	žena	Celkový súčet
Neukončené základné vzdelanie		1	1
Základné vzdelanie	21	65	86
Nižšie stredné odborné vzdelanie	16	34	50
Stredné odborné vzdelanie	148	303	451
Úplné stredné odborné vzdelanie	116	310	426
Úplné stredné všeobecné vzdelanie	106	289	395
Vyššie odborné vzdelanie	20	52	72
Vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa	113	432	545
Vysokoškolské vzdelanie prvého stupňa	18	64	82
Vysokoškolské vzdelanie tretieho stupňa	4	13	17
neuvedené	8	25	33
Celkovo	570	1588	2158

Zdroj: UPSVAR k 1.5.2023 na vyžiadanie

Vekové rozdelenie zamestnaných ľudí

Nasledujúca tabuľka poskytuje údaje zamestnaných ľudí podľa vekových kategórií. Na základe týchto údajov je vidno, že v rámci ľudí v produktívnom veku sú zamestnaní ľudia rozdelení pomerne rovnomerne, pričom najviac ich je vo veku 40-49 rokov, takmer 30%. Najmenej je vo vekovej kategórii do 18 rokov a nad 60 rokov.

Veková kategória	Počet zamestnaných ľudí	% podiel
16-18	109	5%
19-29	496	23%
30-39	559	26%
40-49	623	29%
50-59	293	13,5%
60 +	78	3,6%
Spolu	2158	100%

Zdroj: UPSVAR k 1.5.2023 na vyžiadanie

UNHCR realizovalo výskum o situácii v Nitre

[Podľa výskumu UNHCR](#) z roku 2023 približne 30% respondentov z radov odídencom uviedlo, že nemali žiadnu bariéru v prístupe k zamestnaniu. Tí, ktorí sa stretli s prekážkami, však uvádzali najmä jazykovú bariéru (23 %). To je v súlade so spätnou väzbou z rozhovorov s aktérmi, ktorí uvádzali jazykovú bariéru ako hlavný zdroj ťažkostí, ktoré utečenci uvádzali pri hľadaní práce a snahe o integráciu. Zároveň dodali, že je potrebné zvýšiť počet jazykových školení a vytvoriť jeden zdroj poskytujúci všetky potrebné informácie na podporu ich integrácie na Slovensku (okrem iného o slovenských zákonoch, dostupnosti zamestnania, umiestnení zdravotníckych zariadení).

Zamestnanie a strategické dokumenty mesta

Téma zamestnania cudzincov v strategických dokumentoch mesta je reflektovaná stále pomerne málo

V tejto časti sa zameriavame na to, ako najdôležitejšie strategické dokumenty mesta reflektujú celkovo tému zamestnávania a prístupu k zamestnaniu pre obyvateľov, ale aj cudzincov špecificky. Na odídencom zatiaľ žiaden strategický dokument nebol zameraný a vzhľadom na krátke časové obdobie nebola táto téma ani komplexne reflektovaná v hlavných strategických dokumentoch mesta.

Ak sa pozrieme na [Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja mesta Nitra](#) na roky 2015 – 2021, SWOT analýza uvádza medzi silnými stránkami najmä to, že v Nitre sú vhodné podmienky pre cestovný ruch, vedu, výskum a inovácie, rozvíjajúca sa turistická inštruktúra, viaceré vedecké pracoviská a podobne, čo dáva priestor aj na vytváranie pracovných príležitostí. Zároveň uvádza ako veľmi dobré **príležitosti** potenciál rozvoja spolupráce s univerzitami s cieľom zvyšovania vzdelanosti a pracovných síl, záujem investorov

o mesto. Ako **ohrozenia** vníma odliv ľudského kapitálu a emigrácia kvalifikovaného personálu v oblasti cestovného ruchu.

Vo vízii mesta sa uvádza, že Nitra je mestom s proaktívnou samosprávou vytvárajúcou podmienky na tvorbu nových a udržanie existujúcich pracovných miest, nové podnikateľské nápady, investície a inovácie, lepšie pracovné miesta pre všetkých.

Hneď prvý cieľ definovaný v PHSR je „vytvoriť podmienky pre tvorbu pracovných miest v oblasti kultúrneho a kreatívneho priemyslu s dôrazom na zhodnotenie majetku mesta.“ Komplexnejšie sa však téme pracovných príležitostí, prístupu k zamestnaniu či podnikaniu PHSR nevenuje (ani v akčných plánoch).

Stratégia prístupnosti mesta Nitry pre všetkých je veľmi dôležitým dokumentom, ktorý upriamuje pozornosť na ľudí so špecifickými potrebami. Táto stratégia je však primárne zameraná (a aj jej jednotlivé oblasti a návrhy) na ľudí so zdravotným znevýhodnením, čo je veľmi dôležitá a často prehliadaná skupina obyvateľstva – takúto stratégiu by bolo veľmi vhodné mať aj pre iné zraniteľné skupiny, resp. reflektovať ich potreby v celkovej stratégii prístupnosti. Cudzinci, či odídenci z Ukrajiny sú jednou z takýchto skupín.

V samotnom dokumente je stanovené, že výkon verejnej politiky musí rešpektovať úroveň verejnej politiky na území konkrétneho mesta, ktoré má isté demografické charakteristiky – počet obyvateľov mesta v členení podľa vekovej štruktúry, **zamestnanosť a zamestnateľnosť obyvateľstva, príležitosti pre prácu, počet osôb so špecifickými potrebami a iné**. Samotná stratégia nie je konkrétne zameraná na tému pracovných príležitostí, odstraňovanie bariér zamestnávania a podobne.

Pri téme zamestnávania cudzincov by bolo vhodné v strategických dokumentoch reflektovať aj ich špecifickú situáciu (jazykovú bariéru, odlišné právne postavenie, podmienky pre zamestnávanie, kultúrne odlišnosti a podobne).

Zaujímavé je, že cudzincom a oblasti zamestnávania sa venuje špecificky [Stratégia rozvoja cestovného ruchu](#), ktorá poukazuje na zvýšený počet cudzincov v meste po vybudovaní automobilky Jaguar Landrover, kde konštatujú prítomnosť viacerých zahraničných investorov, a vytvorenie 15 000 pracovných miest, pričom 10 tisíc bolo v čase písania stratégie reálne obsadených. Značnú časť z nich tvoria cudzinci, ktorí však majú v Nitre zväčša iba prechodný pobyt. Jedným z prínosov zahraničnej migrácie do Nitry je vykrývanie nedostatku pracovnej sily. Stratégia spomína cudzincov ako dôležitú pracovnú silu, ktorá musí byť braná do úvahy pri navrhovaní verejných politík.

Stratégia ďalej uvádza, že Investíciou Jaguar Land Rover bolo vytvorených vyše 2200 priamych pracovných miest (viac ako 30% zo zamestnancov tvoria ženy) a niekoľko tisíc nepriamych pracovných miest. Ponuka na trhu práce je v posledných rokoch predovšetkým pre menej kvalifikované pracovné sily, čo spôsobuje odliv kvalifikovaných a univerzitne vzdelaných pracovníkov do iných miest a do zahraničia a tým sa mení ekonomická štruktúra mesta. V závode sú zamestnaní aj cudzinci. Aj vzhľadom na vzniknutú situáciu bolo v Nitre v októbri 2019 vytvorené miesto prvého kontaktu, jedna zo služieb projektu **Vytvorenie Komunitného centra pre pracovnú a vedomostnú mobilitu v Nitre (COMIN)** pre klientov z radov

zamestnancov - štátnych príslušníkov tretích krajín a krajín Európskej únie s vydaným pracovným povolením pre prácu na Slovensku a pre obyvateľov Nitry. Úlohou centra je podpora sociálnej inklúzie cudzincov žijúcich (pracujúcich, študujúcich) v Nitre.

Je veľmi dôležité, že takáto stratégia reflektuje aj túto skupinu obyvateľstva. V [návrhovej časti](#) reflektuje túto skupinu stratégia najmä v zisťovaní potrieb rôznych skupín obyvateľov a v nastavovaní marketingových nástrojov v oblasti cestovného ruchu – „nastaviť zodpovednosti a kompetencie odborov MsÚ a NOCR vo veci destinačného marketingu a marketingovej komunikácie smerom k rôznym skupinám (občan mesta, cudzinec - pracovný imigrant, podnikateľ, investor, návštevník Nitry, turista...). Toto nespadá pod tému zamestnanosti priamo, ale ukazuje to, ako môže byť táto špecifická skupina efektívne reflektovaná v politikách mesta.

Situácia a výzvy vo vzťahu zamestnávania v Nitre

Jaguár Landrover je významným aktérom zamestnávania cudzincov, podľa viacerých aktérov by mal byť aktívnejší v poskytovaní podpory

So vstupom tejto automobilky do mesta Nitra vzniklo veľké množstvo výziev aj pre integráciu cudzincov, pretože, ako uvádzajú viacerí respondenti aj v našom výskume, bol to významný „pull faktor“ pre príchod cudzincov do mesta – teda že práve kvôli vyšším pracovným možnostiam a príležitostiam sa mohli v meste usídľovať aj mnohí cudzinci. Tí v pomerne výrazných počtoch prichádzali do Nitry už pred rokom 2022 (ako uvádzame vyššie v texte).

Zároveň, po vypuknutí vojny začali prichádzať do Nitry aj odídenci k ľuďom, ktorí už v Nitre žijú a časť z nich sa pravdepodobne zamestnala aj v Landroveri (presné dáta nemáme).

Vidím to aj tak, že niektorí odídenci odchádzajú z Nitry, ale sa aj vracajú. A myslím, že je to tým, že sú tu pracovné príležitosti, ktoré im ponúka priemyselný park. Pretože viem, že aj priemyselný park aj Landrover reflektujú to, čo sa na východe deje a vytvárajú pracovné príležitosti aj pre odídencom. (samospráva)

Landrover podľa viacerých respondentov bol aj pomerne aktívny v poskytovaní pomoci a podpora odídencom. Napríklad spustili program Safe families, v rámci ktorého podporovali príchod príbuzných svojich zamestnancov z Ukrajiny a poskytovali im ubytovanie a rôzne formy pomoci. Ako sme už uvádzali, poskytovali napríklad tablety do škôl a inú materiálnu a humanitárnu pomoc.

Viacerí respondenti sa však zhodli, že práve takýto veľký zamestnávateľ tým, že zamestnáva veľký počet cudzincov, by mal byť oveľa aktívnejší pri poskytovaní pomoci a podpory jednak mestu pri budovaní infraštruktúry (podporovať kapacity škôlok, voľnočasových aktivít, zabezpečovať starostlivosť o deti zamestnancov a podobne).

Viem že aj mesto jednalo s Landroverom, aby tým, že veľa ľudí privádzajú do mesta, aby pomohli znížiť záťaž mesta tým, že by pomohli napríklad budovať škôlky alebo robili služby pre svojich zamestnancov, čo by mesto trochu odľahčilo (samospráva)

Potrebné opatrenia

Nastaviť spoluprácu s veľkými zamestnávateľmi – vytvoriť podmienky pre komplexnejšiu spoluprácu so súkromným sektorom, najmä väčšími zamestnávateľmi, aby aj oni participovali na integračných opatreniach či už pre odídencov, alebo cudzincov celkovo. Je možné predpokladať, že ich počet sa bude v budúcnosti zvyšovať (príklad vyššieho počtu občanov z Indie v meste)

Prizývať veľkých zamestnávateľov k tvorbe a implementácii opatrení – zamestnávateľské politiky by mali reflektovať špecifickú situáciu cudzincov, mapovať ich potreby, reagovať na vznikajúce situácie a byť pre mesto partnerom v realizácii integračných opatrení

Príchod odídencov pomohol zaplniť voľné pracovné miesta, niektorí sú však nezamestnatelní

Podľa viacerých respondentov z výskumu bol príchod odídencov do mesta podstatným benefitom. Nitra poskytuje pomerne rozsiahle pracovné príležitosti, čo môže byť jedným z dôvodov, prečo v Nitre pravdepodobne žije viac odídencov, ako sú oficiálne údaje o ľuďoch s prideleným dočasným útočiskom v Nitre.

V Nitre sa zároveň podľa mnohých aktérov podarilo zaplniť pracovné miesta, ktoré boli v Nitre dlhodobo neobsadzované, alebo kde chýbala pracovná sila. Či už ide o služby v gastro oblasti, alebo iné typy služieb (manikúra, pedikúra, masáže), ale aj mnohé ďalšie. Zároveň sa mnoho ľudí uplatnilo ako vodiči autobusov.

Problémom však je, že mnohé skupiny odídencov sú v takej situácii, že nie je možné, aby sa zamestnali. Či už ide o matky s malými deťmi, alebo ľudí so zdravotným znevýhodnením, prípadne iné skupiny. V prípade matiek s deťmi je problémom najmä to, že nie je zabezpečená **starostlivosť o deti** a zároveň, takéto matky nemôžu napríklad pracovať vo fabrikách alebo priemyselných parkoch na zmeny.

Potom sú tu mamičky s deťmi. Tým, že kapacity škôlok sú naplnené a boli už aj pred vojnou. Nemajú ako pracovať, nemajú kde nechať deti, prípadne majú deti so zdravotným postihnutím (MVO).

Stále existuje dopyt po niektorých profesiách – existuje však výrazný problém s overovaním dokladov o vzdelaní

Výskum ďalej ukázal, že napriek pomerne dobrým pracovným príležitostiam stále existuje pomerne silný dopyt po niektorých profesiách, ako sú napríklad poskytovanie sociálnych služieb, práca v zdravotníctve, v zariadeniach sociálnych služieb.

Zároveň, ľudia z Ukrajiny (ale aj iní cudzinci) by sa mohli uplatniť ako lekárky, učitelia, psychológovia či psychologičky či logopedičky. Viacerí respondenti poukazovali na to, že je veľmi dôležité, aby sa ľudia z Ukrajiny uplatňovali aj v iných ako manuálnych či nízkokvalifikovaných zamestnaniach.

Výrazným problémom je však **nostrifikácia diplomov a overovanie dokladov o vzdelaní**. Týka sa to predovšetkým vyššie spomínaných lekárov, zdravotníckych pracovníkov, alebo učiteľov či psychológov.

Nám tu vlastne visí veľké množstvo odborníkov, najmä v tom zdravotnom sektore. Ale overovanie dokladov, atestácie, naozaj je to veľké bremeno. My tu máme veľké množstvo vysokoškolsky vzdelaných ľudí, ktorí pracujú na pozíciách, na ktoré nepotrebujú žiadne vzdelanie. A to sú často aj učiteľky, psychologičky, ktoré by rovno boli využiteľné na školách, ako podporný personál (MVO).

Rekvalifikácia a pracovné poradenstvo

Ako veľká výzva a potreba do budúcnosti sa ukazuje téma rekvalifikácií a poskytovania pracovného poradenstva. Niektoré mimovládne organizácie, IOM či UPSVAR začali byť aktívni už aj v tejto oblasti. Tieto organizácie či inštitúcie už začínajú poskytovať komplexnejšie pracovné poradenstvo – teda podporu a pomoc pri hľadaní práce, písaní životopisov, sprostredkovanie inzerátov a podobne. Niektoré inštitúcie zároveň preplácajú jazykové kurzy pre ľudí z Ukrajiny – najčastejšie si žiadajú kurzy slovenčiny, účtovníctvo alebo rekvalifikácie v konkrétnych odboroch. Preplácanie kurzov robia aj niektoré mimovládne organizácie, avšak až po absolvovaní kurzu, čo môže byť problém, ak ľudia nemajú dostatok finančných prostriedkov.

Cudzinci často čelia nevýhodným podmienkam pri práci, prekarizácii alebo zneužívaniu, problémom je práca cez agentúry

Odídenci sú zraniteľnou skupinou aj vo vzťahu k bezpečnosti práce a podmienkam, za akých pracujú. Ak potrebujú zabezpečiť finančný príjem svojej rodiny, často musia prijať aj prácu v nízkokvalifikovanej pozícii, prípadne takú, kde nie sú jednoznačne a kvalitne nastavené zmluvy tak, aby chránili ich práva a neznevýhodňovali ich.

Viacerí respondenti poukazujú na problematické zamestnávanie ľudí prostredníctvom agentúr, kde je veľmi komplikované overiť zmluvy a skontrolovať podmienky, za akých pracujú

Najväčší problém je so zamestnávaním cez agentúry. Snažíme sa neodporúčať ľuďom pracovať cez agentúry, upozorňujeme ľudí na riziká, ktoré sa s tým spájajú. Ak zistíme, že pracovné podmienky nezodpovedajú zmluve, odporúčame klientom obrátiť sa na inšpektorát práce (MVO)

V prípade pracovných agentúr sa hovorí aj o tzv. prekérnej práci, kedy ľudia nemajú adekvátne podmienky a niektorí respondenti dokonca hovoria o „novodobom otroctve“. Dochádza k zneužívaniu neznalosti legislatívnych pomerov a práv zamestnancov, či nevedomovaniu si právnych následkov.

K zneužívaniu zamestnancov (prekérnej práci) dochádza aj u väčších zamestnávateľov, ale aj v rôznych službách (napríklad upratovacích).

To, že odídenci v súčasnosti nemôžu napríklad podnikáť ako živnostníci (to by sa malo v blízkej dobe zmeniť) niekedy vedie k tomu, že niektoré „živnostenské služby“ sa poskytujú načierno. To znamená, že takýto typ podnikania nie je nijako podchytený, ľudia neodvádzajú dane a odvody a právne následky odhalenia takejto práce môžu byť pre samotných ľudí veľmi negatívne.

Potrebné opatrenia

Mapovanie situácie v oblasti zamestnania – mesto by si malo pravidelne mapovať situáciu v oblasti voľných pracovných miest a disponibilnej pracovnej sily (štruktúra potenciálnych zamestnancov z cudziny), aby vedelo plánovať dlhodobé migračné politiky, ale aj potrebu poskytovania rôznych typov podpory v tejto oblasti

Systematizovať poskytovanie pracovného poradenstva a možností rekvalifikácie – pracovné poradenstvo v súčasnosti realizujú viacerí aktéri – mesto by malo identifikovať a podporovať ich aktivity, prípadne vytvoriť systém poskytovania pracovného poradenstva, aby nedochádzalo k duplicitám, prípadne aby vedeli cudzincom odporučiť, kde dostanú efektívne pracovné a právne poradenstvo + ochranu pred pracovným zneužívaním a vykorisťovaním.

Možnosti kurzov a rekvalifikácií – možnosti rekvalifikácie poskytuje zo štátnych inštitúcií predovšetkým UPSVAR, v meste môžu ale pôsobiť rôzne organizácie či inštitúcie, ktoré vedia tiež poskytovať rôzne kurzy alebo školenia na zvýšenie zamestnateľnosti – mesto by preto mohlo sústreďovať na jednom mieste informácie o týchto možnostiach a ponukách

KOMUNITNÉ AKTIVITY

Aspekty komunity v meste

Dôležitý aspekt začlenenia sú pocity prijatia, spolupatričnosti a bezpečného domova. S tým súvisí nie len navyšovanie prístupnosti rôznych služieb, ale aj vytváranie vzťahov na komunitnej úrovni a zapájanie sa do komunitného a kultúrneho života v meste. V [Komunitnom pláne sociálnych služieb](#) mesta Nitry, sú cudzinky a cudzinci identifikovaní ako osoby ohrozené sociálnou exklúziou. Zároveň si v rámci [Stratégie rozvoja kultúry a kreatívneho priemyslu 2021 – 2031](#) mesto ukladá za cieľ „odbúravanie kultúrnych, sociálnych, fyzických a ekonomických bariér v rámci účasti na kultúrnej ponuke pre znevýhodnené skupiny“ a „motivovať obyvateľov a cudzincov k vyššej participácii na spoločnom živote v meste s dôrazom na kultúru a verejný priestor“. **Mesto tak vo svojich politikách má ambíciu posilniť začlenenie cudzinek a cudzincov do komunitného a kultúrneho života.**

Na druhej strane, zo [situačnej analýzy CVEK](#) z roku 2020 pre mesto Nitra vyplýva, že v meste je aj citeľné negatívne nastavenie voči cudzinkám a cudzincom, voči ktorým prechovávajú predsudky. Aj keď po vypuknutí vojny na Ukrajinu sa v meste zdvihla veľká vlna solidarity s ľuďmi vysídlenými z Ukrajiny, toto nastavenie u obyvateľov opadlo. Z rozhovorov vyplynulo, že v meste **začínajú prevládať negatívne postoje**, častokrát klienti a klientky, ktorý sú sociálno-ekonomicky marginalizovaní sú frustrovaní z podpory ľudí vysídlených z Ukrajiny. Taktiež klub dôchodcov odmietal začlenenie senioriek a seniorov vysídlených z Ukrajiny.

S prítomnými negatívnymi postojmi, je o to dôležitejšie podporovať prepájanie komunit a vytvárať možnosti pre budovanie väzieb.

Negatívne postoje dopadajú aj na pôvodnú ukrajinskú komunitu, ktorá tu žila už pred vypuknutím vojny. Preto časť z tejto komunity sa dištancuje od prichádzajúcich vysídlených ľudí. Avšak, **veľká časť z pôvodnej ukrajinskej komunity sa zmobilizovala** a ich angažovanosť zohrala významnú úlohu pri poskytovaní pomoci a začleňovaní do komunitného života v meste. Ukrajinská komunita sa mobilizovala cez online platformy, dobrovoľničila a zamestnala sa v rámci štruktúr organizácií a inštitúcií. Spoluorganizujú pre vysídlených ľudí udalosti a vedú ich cielene do nich zapojiť. Celkovo pôsobia ako spojka, ktorá zdieľa informácie ľuďom vysídleným z Ukrajiny a včleňuje ich do života v meste.

Dôležitú úlohu pri začleňovaní do komunity hrajú aj **cirkevné organizácie**, ktoré pre praktizujúcich veriacich z Ukrajiny, môžu predstavovať miesto prijatia, keďže vstupujú do komunity s familiárnymi štruktúrami.

Celkovo sa začali v Nitre rozširovať možnosti komunitných aktivít otvorených pre ľudí vysídlených z Ukrajiny, ktoré sú pod záštitou rôznych lokálnych aj medzinárodných aktérov. Síce sa nedá očakávať, že každý sa bude do programov aktívne zapájať, zvýšená dostupnosť komunitných aktivít, vytvára potenciál na budovanie otvorenejších a inkluzívnejších vzťahov. Nasledovná časť nepredstavuje vyčerpávajúci list aktivít, ale prezentuje viaceré programy v meste Nitra.

Voľnočasové a komunitné iniciatívy

Nitrianska komunitná nadácia spustila [grantový program „Spoznajme sa“](#), v rámci ktorého podporila 21 projektov v roku 2023. Cieľom je navýšiť participáciu ľudí vysídlených z Ukrajiny na komunitných podujatiach a podporiť vytvorenie sociálne súdržných a inkluzívnych komunit. Taktiež v rámci predošlého grantového programu „Nitra pomáha Ukrajine“ podporila komunitné podujatia a aktivity. Podporené tak boli rôznorodé typy aktivít na zblíženie komunit: tvorivé dielne, pohybové a športové aktivity organizované športovými klubmi, hudobné podujatia, vzájomné spoznávanie na sídlisku, výlety, denné tábory, kultúrne aktivity či jazykové vzdelávanie so zreteľom na oboznámenie sa s kultúrno-spoločenským životom. Aktivity boli určené pre deti a mládež, ale aj pre dospelých, seniorov a seniorky. Napríklad, komplexný program podujatí pre rôzne vekové kategórie ľudí vysídlených z Ukrajiny v rámci grantu pripravila Diecézna charita. Program bude zahŕňať denné programy, ktoré sa skladajú z divadelných a športových aktivít, muzikoterapie, arteterapie, tvorivých dielní a ďalších aktivít. V rámci ďalšieho projektu sa nezávislé kultúrne-komunitné centrum Hidepark plánuje koordinovať s COMINom na začlenenie ľudí vysídlených z Ukrajiny do kultúrnych podujatí a celkového života centra. Aj kultúrny a kreatívny priestor bod.K7 realizuje kultúrno-spoločenské aktivity podporené z grantu s cieľom integrácie ľudí vysídlených z Ukrajiny a prepájať rôznorodé skupiny. V rámci iniciatívy „Spoznajme sa“ bolo podporených veľa ďalších projektov, ktoré prispievajú k prepájaniu komunit.

Pravidelné komunitné aktivity už dlhodobo organizuje Mareena, ktoré zblížujú domáce obyvateľstvo s cudzinkami a cudzincami v meste. Cez jazykové kaviarne, tvorivé dielne pre

deti a dospelých spojené s psychologickou podporou, kultúrno-komunitné podujatia, ako bol napríklad deň Ivana Kupalu sa budujú sociálne vzťahy a väzby.

V organizovaní komunitných programov pre všetky vekové skupiny sa angažuje do veľkej miery Liga za duševné zdravie. V spolupráci s Diecéznou charitou vytvorili skupiny pre menšie deti a matky, mládež a ľudí v seniorskom veku a pod vedením psychológov a psychologičiek sa pravidelne stretávajú. V rámci komunitného programu sa dáva priestor kreatívnym aktivitám, priateľským, ale aj odborným rozhovorom.

Komunitné aktivity vo forme vzdelávacích, sociálnych, voľnočasových a charitatívnych podujatí vedie Centrum pre rodinu. Aktivity sú určené pre rodiny s deťmi, ale aj celkovo pre ľudí v nepriaznivej životnej situácii. Ďalej, Červený kríž s podporou UNICEF a Školy dokorán otvoril centrum voľného času pre matky s deťmi od 0 do 12 rokov. V rámci centra sa organizujú rôzne aktivity a v spolupráci s NIVAM, Ligou za duševné zdravie a Mareenou je prítomný psychologický, odborný aj dobrovoľnícky personál.

V meste Nitra taktiež fungujú viaceré kluby pre deti a mládež, ktoré sú otvorené aj pre ukrajinskú mládež. ID klub funguje ako nízkoprahové miesto pre mládež, kde je možné dostať psychologickú pomoc a zapojiť sa do rôznych aktivít. Nízkoprahový klub pre všetky deti a mládež poskytuje aj združenie STORM v rámci programu CIRKUS. Pomocou voľnočasových aktivít sa zameriavajú na prevenciu rizikového správania u detí. Taktiež Evanjelická diakónia vedie mládežnícky klub pre slovenské a ukrajinské deti, ktorý sa odohráva v priestoroch školy VAGeS. V komunitných aktivitách pre deti a mládež sa angažuje aj COMIN, ktorý aktuálne prevádzkuje „Klub včasného rozvoja“ pre ukrajinské deti, stretnutia pre vysokoškolákov a „Pokémon kružky“.

Výzvy v oblasti komunitných aktivít

Duplicita aktivít a presýtenosť ľudí

Dlhodobou výzvou pri organizovaní komunitných programov je duplicita aktivít. Z rozhovorov vyplynulo, že veľa služieb je poskytovaných viackrát, len inými aktérmi. To vedie nie len k neadresnému reagovaniu na potreby v oblasti komunitných aktivít, ale aj k možnej presýtenosti zo strany ľudí vysídlených z Ukrajiny, ktorú môžu pociťovať z množstva podobných komunitných aktivít.

Nedostatočne pokryté určité komunitné aktivity

Duplicita niektorých aktivít sa zároveň preklápa do nedostatočného pokrytia iných komunitných programov. Z rozhovorov vyplynulo, že menej pokryté sú napríklad aktivity pre seniorky a seniorov a matky s deťmi do troch rokov. Aj keď existujú aktivity aj pre tieto skupiny, napríklad Liga za duševné zdravie organizuje komunitné aktivity pre seniorky a seniorov, ich množstvo je limitované a nepokrýva celkové potreby.

Potrebnou a nedostatočne pokrytou aktivitou sú aj podujatia so zreteľom na sociálno-kultúrnu orientáciu. Pričom tieto aktivity predstavujú významný kľúč na porozumenie každodenného života v meste Nitra.

Chýbajúce bezbariérové priestory pre aktivity a nízkoprahové priestory

Výzvou pri realizácii komunitných aktivít je aj celkový nedostatok priestorov, ktorý sa ešte prehľbuje v prípade bezbariérových priestorov. Lokálni aktéri tak čelia zvýšeným bariéram pri organizovaní komunitných programov. Zároveň chýba aj stabilný nízkoprahový a bezbariérový priestor slúžiaci mládeži a priestor určený pre ľudí v seniorskom veku, kde by mohli tráviť čas a stretávať sa.

Profilovanie na ľudí vysídlených z Ukrajiny ako bariéra pre zapájanie domácich

Potrebným aspektom pri komunitných aktivitách je aj prepájanie domácej komunity s prichádzajúcimi ľuďmi z Ukrajiny. Avšak organizácie pociťujú menšie zapájanie lokálnych obyvateľov. Ako jeden z faktorov môže pôsobiť aj tzv. „onálepkovanie“ sa pri komunikácii s verejnosťou, že organizácia je iba pre ľudí z Ukrajiny, čo vylučuje ostatných z aktivity.

Potrebné opatrenia

Koordinácia aktérov a pokrývanie chýbajúcich aktivít

Pre obmedzenie duplikácie aktivít a adresnejšie pokrytie aktivít, ktoré chýbajú v meste Nitra je potrebná koordinácia aktérov organizujúcich komunitné aktivity. Ako podporným koordinačným prostriedkom môže slúžiť kalendár podujatí na webstránke COMINu, kde sú uvedené aktivity diferencované podľa typu na jazykové vzdelávanie, komunitné aktivity, športové aktivity, klub pre deti a klub pre deti a mládež. Okrem potenciálneho využitia kalendáru podujatí by koordinácia mala prebiehať aj na základe pravidelných stretnutí v určitom časovom horizonte, aby sa aktéri vzájomne informovali o plánovaných aktivitách a poznatkoch, ktoré aktivity nie sú pokryté. Koordináciou by sa tak efektívnejšie mohlo reagovať na nedostatočné pokrytie určitých typov komunitných aktivít, ako je to momentálne v prípade aktivít pre ľudí v seniorskom veku, matky s deťmi do troch rokov a kurzov sociálno-kultúrnej orientácie.

Platforma pre ľudí z Ukrajiny/cudzinecké komunity

Dôležitým krokom je podporenie komunitného hlasu vytváraním platformy pre ľudí z Ukrajiny, ale aj pre cudzinky a cudzincov ako takých v meste Nitra. Takáto platforma by umožnila, aby ľudia z Ukrajiny, ale aj ostatní cudzinci a cudzinky mohli ako komunita efektívnejšie tlmočiť potreby ľudí (napr. v oblasti komunitných aktivít), angažovať sa v procese integrácie, a reagovať na relevantné politiky mesta. Vytvorenie takejto platformy zároveň vysiela signál, že ľudia z Ukrajiny a celkovo cudzinky a cudzinci v meste sú právoplatnou súčasťou nitrianskej komunity, ktorá môže participovať na procesoch.

Podporenie priestorových kapacít, potenciál kultúrno - kreatívnych centier

Mesto by malo reflektovať výzvu nepostačujúcich priestorov v Nitre, ktoré častokrát nie sú bezbariérové a rozširovať priestorové kapacity vhodné pre organizovanie komunitných aktivít. Potenciál predstavujú kultúrno kreatívne centrá, ktoré by mohli slúžiť organizáciám a ľuďom z Ukrajiny na vedenie kultúrno-komunitných podujatí.

Tvorba nízkoprahových komunitných priestorov pre mládež a ľudí v seniorskom veku

Mesto by malo vytvoriť nízkoprahový bezbariérový priestor pre ľudí v seniorskom veku, aby mali svoj bezpečný priestor na trávenie času. V prípade mládeže, aj keď v Nitre už existuje pár nízkoprahových priestorov, mali by sa využiť prostriedky na vznik nových, kde mládež môže aj neorganizovane tráviť čas.

Vzťahy v meste – pozitíva a negatíva, ktoré priniesol zvýšený počet odídencov v meste Nitra

V poslednej časti tejto analýzy sa zameriame na to, ako príchod ľudí z Ukrajiny a celkovo zmenil situáciu v meste, aké pozitíva a negatíva táto nová situácia priniesla a čomu je potrebné venovať naďalej pozornosť. V tomto prípade na analýzu využijeme najmä dáta z kvalitatívneho výskumu, teda rozhovorov, ktoré sme realizovali v lete 2023 v meste Nitra.

Príchod odídencov priniesol viac pozitív ako negatív

Väčšina respondentov vnímala, že napriek záťaži, ktorú táto bezprecedentná situácia priniesla mestu a mnohým aktérom, ktorí v meste fungujú, príchod ľudí z Ukrajiny bol skôr pozitívnym prínosom, ako negatívnym dôsledkom pre mesto.

Ak by sme sa zamerali na negatíva, tak v podstate jedinými negatívami, ktoré sme zaznamenali, bola zvýšená záťaž pre mesto a negatívne postoje obyvateľov (tým sa venujeme nižšie v texte).

Ľudia z Ukrajiny začali prichádzať vo vysokých počtoch prakticky zo dňa na deň a bolo nevyhnutné túto situáciu začať riešiť okamžite, bez dlhodobějších príprav alebo strategického plánovania. Ako sme už viackrát v texte uvádzali, mesto Nitra bolo na túto situáciu vďaka existencii COMIN a mnohých ďalších aktivít zameraných na cudzincov lepšie pripravené ako iné mestá na Slovensku. Napriek tomu išlo o pomerne vysokú záťaž z pohľadu financií, personálnych kapacít, priestorových kapacít a možností koordinácie. Nie je možné sa dopredu dostatočne pripraviť na takúto bezprecedentnú situáciu, preto je prirodzené, že takáto záťaž prekvapila mnohých aktérov, ktorí museli flexibilne reagovať a riešiť každodenné vznikajúce situácie. Do budúcnosti je preto potrebné mať kvalitný **krízový plán**, či už na situácie súvisiace s prírodnými katastrofami, pandémiami alebo migračnými krízami. Tieto plány nemôžu byť úplne vyčerpávajúce a podrobné, ale rámcovo by mali vedieť definovať, ako bude fungovať koordinácia, kto bude za čo zodpovedný a ako budú delegované a riadené kompetencie a zodpovednosti jednotlivých aktérov.

Cudzinci priniesli mestu rozmanitosť, zaplnili pracovné miesta a umožnili lepšiu spoluprácu rôznych aktérov

Ak sa však pozrieme na pozitívne aspekty, tých bolo podľa respondentov vo výskume nepomerne viac.

Ako sme uviedli už v časti o **zamestnávaní**, odídenci z Ukrajiny pomohli **zaplniť pracovné miesta**, ktoré boli v Nitre dlhodobo neusaditeľné, alebo neboli dostatočne pokryté. Rozšírila sa aj ponuka kvalitných služieb pre obyvateľov (napríklad kaderníctva, manikúra, pedikúra, masáže a podobne). Postupne je možné očakávať, že ak budú dobre nastavené verejné politiky zo strany štátu, začnú sa zapĺňať aj pracovné pozície, ktoré sú **vysokokvalifikované**, ako napríklad **lekári, učiteľstvo, psychologická podpora** a mnohé ďalšie. Zároveň môžu postupne cudzinci obsadzovať aj pracovné miesta v sociálnych a zdravotníckych službách, čo je jednou z veľkých výziev v Nitre v súčasnosti.

Ľudia z Ukrajiny zároveň priniesli nový pohľad na **diverzitu, multikulturalizmus a rozmanitosť v meste**. Svet sa čoraz viac diverzifikuje, aj v Nitre žilo už pred vojnou pomerne veľké množstvo cudzincov, avšak ľudia si túto situáciu dostatočne dobre neuvedomovali. Podľa viacerých respondentov práve príchod ľudí z Ukrajiny pomohol upriamiť pozornosť na túto rozmanitosť, poukázať na to, že žijeme v časoch, kedy migrácia bude už len narastať. Nitra bola dlhodobo vnímaná ako konzervatívne mesto a táto situácia pomohla poukázať na to, že je potrebný nový prístup:

Konzervatívna Nitra sa zobúdzda a či chce alebo nechce, musí sa naučiť postupne začať spolunažívať s cudzincami (samospráva)

S tým súvisí ďalšie pozitívum a tým je to, že **verejné priestory v Nitre ožili**. Ľudia z Ukrajiny, ale aj iní cudzinci trávia pomerne veľa času vo verejných priestoroch, na detských ihriskách, na pešej zóne, čo je na jednej strane výzvou pre kvalitné manažovanie týchto verejných priestorov, ale na druhej strane to mení situáciu a určitým spôsobom to oživuje mesto a vzťahy v ňom. Ľudia aj vďaka svojim dobrovoľníckym aktivitám a pomoci, ale aj vďaka bežným interakciám spoznali ľudí z Ukrajiny osobne, mnohí si začali vytvárať spoločné vzťahy a to má potenciálne veľmi pozitívny dopad na vzájomné spolužitie (ak je to dobre manažované).

A tie deti, ale aj dospelí, možno preto, že tu sú v podnájdoch, tak sú stále vonku, na uliciach, na pešej zóne, konečne sa začala zapíňať. Deti sa spolu hrajú. A zrazu sa ukázalo, že vieme spolu žiť (samospráva)

Zároveň sa ukázalo, že **ľudia z Ukrajiny sú veľmi aktívni**, sami pomáhajú ostatným, zapájajú sa do verejných aktivít (napríklad brigády organizované školami, ale aj iné aktivity), prinášajú nový pohľad na veci, nové nápady, ktoré mestu prospievajú a je potrebné ich brať do úvahy, pretože to veľmi silno prispieva k **súdržnosti a vzájomnej dôvere**.

A posledným pozitívnym aspektom je to, že táto situácia pomohla **pritiahnúť pozornosť k téme cudzincov v meste**. Tieto témy boli podľa viacerých respondentov dlhodobo na stole, avšak nevenovala sa im dostatočná pozornosť, najmä politicky. Táto novovzniknutá situácia dáva priestor **komplexne uchopiť tému migrácie a začleňovania cudzincov a venovať jej náležitú pozornosť**. Vytvorili sa aj mnohé kapacity na riešenie problémov, ktoré by bolo potrebné zachovať a využiť aj v budúcnosti

Téma nám odкрыla množstvo problémov, a teraz máme šancu konečne ich vyriešiť a to možno práve s touto vzniknutou kapacitou (MVO)

Zároveň, naštartovala sa kvalitná spolupráca medzi mestom, mimovládnyimi organizáciami (tými aj medzi sebou navzájom), a mnohými ďalšími aktérmi. Ukazuje sa, že takáto spolupráca je veľmi užitočná a kvalitná a nemala by byť len jednorazová, pri krízovej situácii, ale aj komplexná a dlhodobá. Táto situácia teda umožnila vytvoriť platformu pre spoluprácu, avšak je potrebné je udržiavať a posilňovať aj naďalej.

Zároveň to ukázalo, že na Slovensku všetci hrabeme na svojom piesočku, ale toto nás naučilo spolupracovať. A naučilo nás to, že problém sa netýka len mesta alebo obce, ale je to

celospoločenská téma. Toto premiešavanie kultúr ešte len začína a migrácia bude určite silnieť. A myslím si, že tento pocit spolupráce pretrvá, aj keď nie všetko. Všetci budú chápať, že musíme naštartovať veci a budú vedieť, na čom stavať. (MVO)

Spočiatku prevažovala s ľuďmi z Ukrajiny solidarita, v súčasnosti sa postoje postupne zhoršujú, aj pod vplyvom frustrácie a konšpirácií

V prvých dňoch a týždňoch prevažovala výrazná solidarita s ľuďmi utekajúcimi pred vojnou. Ľudia sa výrazne zapájali, v meste pôsobilo aj obrovské množstvo dobrovoľníkov, takmer každý chcel nejakým spôsobom pomôcť a prispieť, či už poskytnutím ubytovania, alebo materiálnou pomocou, vlastnými aktivitami. Ľudia boli všeobecne angažovanejší ako pred vypuknutím vojny na Ukrajine, čo viacerí hodnotili veľmi pozitívne.

Postupne však začala solidarita a ochota pomáhať výrazne klesať. Aj pod vplyvom toho, že štát dostatočne nenastavil mechanizmy pomoci a podpory, aj pod vplyvom toho, že situácia trvá už pomerne dlho, táto empatia výrazne klesá. To má za následok najmä „únavu z pomoci“ a **zníženú ochotu napríklad o dobrovoľníctvo**. To súvisí aj s tým, že počas COVIDu, kedy sa zmenili návyky ľudí, prestali sa socializovať, uzatvárali sa skôr do vlastných rodinných alebo priateľských vzťahov, čiže čoraz menej ľudí sa zapája do komunitných aktivít. Viacerí respondenti vyjadrili práve túto tému ako **veľkú výzvu, teda ako zabezpečiť dlhodobý záujem ľudí o občiansku angažovanosť a dobrovoľníctvo**.

Únava z pomoci súvisí podľa mnohých respondentov aj s výraznou frustráciou ľudí zo svojej vlastnej situácie. Roky pandémie, ekonomická kríza, ceny energií, nezáujem politického spektra riešiť sociálnu a ekonomickú situáciu ľudí sa premieta aj do pocitu, že obyvateľom Slovenska sa nedostáva adekvátnej pomoci. Potom akúkoľvek pomoc „iným“, teda napríklad ľuďom z Ukrajiny, vnímajú ako uprednostňovanie alebo pomoc na úkor slovenských obyvateľov. To pociťujú najmä poskytovatelia sociálnych služieb, ktorí majú rôznych klientov.

Vzniká potom pocit, že Ukrajinci berú Slovákom prácu, umelo znižujú mzdy, získavajú služby alebo pomoc, ktorú by mali prednostne dostávať Slováci. To výrazne zvyšuje napätie medzi obyvateľmi a ak sa táto téma nebude adekvátne komunikovať a prezentovať, toto napätie v meste môže ešte výraznejšie narastať.

Vnímame aj my takú polaritu medzi obyvateľstvom. A prečo by mali mať dopravu zadarmo? Alebo bývanie, my máme problémy s nájomným bývaním a ľudia majú pocit, že „keby som bol Ukrajinec, tak je to už dávno vybavené“. Iba im pomáhate (samospráva)

Ďalšou témou, ktorá súvisí s postojmi k cudzincom, alebo k ľuďom z Ukrajiny je to, že celková xenofóbia a uzavretosť voči odlišnosti sa premieta aj do vzťahu k ľuďom z Ukrajiny alebo cudzincom celkovo. V Nitre boli a aj sú (podobne ako na celom Slovensku) výrazne negatívne postoje voči Rómom, ale aj voči cudzincom vo všeobecnosti, či iným „iným“. To je ďalšou z výziev pre mesto, ako zabezpečiť zvyšovanie solidarity, vzájomnej dôvery a zlepšovanie vzťahov a postojov v čoraz rozmanitejšom svete.

A poslednou témou, ktorá súvisí s postojmi, sú postoje tých, ktorí reprezentujú mesto, iné inštitúcie, alebo poskytujú služby cudzincom. Aj vo výskume sa ukázalo, že samotní

predstavitelia inštitúcií majú často predsudky a negatívne postoje či už k ľuďom z Ukrajiny, alebo celkovo k cudzincom. To je pomerne veľmi závažná téma, ktorej je tiež potrebné sa venovať v rámci budovania odborných a personálnych kapacít mesta.

Výzvy do budúcnosti a čo je potrebné robiť vo vzťahu k ľuďom z Ukrajiny a cudzincom vo všeobecnosti

V jednotlivých kapitolách sme priniesli parciálne odporúčania týkajúce sa poskytovania podpory a pomoci v jednotlivých oblastiach – napríklad v téme detí a mladých, bývania, zdravotníctva, sociálnych služieb, komunitných aktivít a podobne.

Táto záverečná časť prináša súbor odporúčaní, ktoré idú nad rámec týchto konkrétnych aktivít a poukazujú na to, čo je celkovo potrebné v meste urobiť, aby integrácia ľudí z Ukrajiny a cudzincov celkovo mohla byť efektívna, dlhodobo udržateľná a aby nevznikalo zbytočné sociálne napätie medzi obyvateľmi.

1. Potreba vytvorenia stratégie integrácie a definovanie kompetencií jednotlivých aktérov

Vzhľadom na celkovú podrobnú analýzu situácie a toho, čo sa dialo v meste v uplynulých rokoch je zrejmé, že téma integrácie ľudí z Ukrajiny a cudzincov celkovo by mala byť **strategicky uchopená**. Je potrebné vytvoriť stratégiu, ktorá by však mala aj konkrétny odraz v ostatných politikách mesta. V meste pôsobí odbor strategického plánovania, ktoré má aj oveľa väčšiu politickú podporu ako jednotlivé odbory mesta, preto by malo celkové strategické plánovanie mesta reflektovať aj situáciu odídencov a cudzincov vo všeobecnosti.

Stratégia by zároveň mala jednoznačne **definovať kompetencie jednotlivých** aktérov, teda stanoviť, kto je zodpovedný za akú časť napĺňania jej cieľov a akým spôsobom sa to bude realizovať.

2. Téma cudzincov by sa mala odrážať vo všetkých relevantných strategických dokumentoch mesta a v agendách jednotlivých odborov mesta

Stratégia integrácie by mala mať odraz aj v iných politikách a strategických dokumentoch mesta tak, ako sa to už čiastočne dialo pred vypuknutím vojny na Ukrajine. Každý strategický dokument, či už ide o PHSR, komunitný plán sociálnych služieb, stratégie v oblasti mládeže, zamestnanosti, bývania alebo kultúry, by mal reflektovať potreby tejto skupiny – či už ľudí z Ukrajiny alebo cudzincov celkovo tak, ako sa to už podarilo v prípade niektorých dokumentov v minulosti. Zároveň na meste pôsobia rôzne odbory, ktoré by túto agendu mali tiež začleniť do svojej pôsobnosti.

3. Koordinácia fungovania rôznych aktérov a zlepšovanie odborných kapacít pre tému

Azda najkľúčovejšou potrebou, ktorá vyplynula z výskumu a aj z desk research v tejto oblasti, je **koordinácia témy integrácie**. Tá by mala byť najvýraznejšou a najdôležitejšou úlohou mesta. Ako sme postupne písali, v uplynulých rokoch a špeciálne od roku 2022 sa v meste vyprofilovalo množstvo aktérov (napríklad 17 spolupracujúcich organizácií s COMIN). Takéto množstvo aktérov však nevyhnutne musí v istom bode začať duplikovať svoje aktivity a zároveň niektoré služby alebo aktivity ostanú nepokryté. Mesto by preto malo **vyčleniť kapacity** na koordináciu týchto aktivít a aktérov, organizovať **spoločné stretnutia a platformy**, na ktorých si budú jednotliví aktéri vymieňať skúsenosti, poskytovať vzájomne know how a plánovať či už spoločné, alebo samostatné aktivity tak, aby nedochádzalo k prekryvu alebo absencii niektorých podporných integračných služieb. Mesto by malo zároveň pravidelne **mapovať aktivity** jednotlivých aktérov, aby ich vedelo efektívne vyhodnocovať a plánovať dlhodobé fungovanie.

Pri koordinácii aktivít je dôležité spomenúť aj spoluprácu s ostatnými orgánmi štátnej a verejnej správy – teda s rôznymi **štátnymi inštitúciami, VUC a inými inštitúciami**. To sa v poslednom období ukazovalo ako veľká výzva a v jednotlivých oblastiach sme poukazovali na to, aký negatívny dopad môže mať neefektívna spolupráca na poskytovanie podpory a služieb.

4. Stabilizácia fungovania rôznych organizácií a aktérov + symbolická podpora zo strany mesta

V uplynulých dvoch rokoch sa podarilo vytvoriť veľmi intenzívnu a efektívnu sieť organizácií a aktérov, ktorí poskytujú pomoc a podporu cudzincov. Pri vytváraní dlhodobých integračných opatrení a foriem podpory je dôležité, aby táto sieť nezankla a bola dlhodobo finančne a kapacitne udržateľná. V tomto prípade je veľmi dôležité dlhodobo podporovať **COMIN a BLUE DOT**, ako veľmi efektívne inštitucionálne nástroje, ktoré zároveň môžu do veľkej miery plniť aj koordinačnú funkciu. Zároveň, ďalšie, najmä mimovládne organizácie by mali byť finančne a aj inak podporované zo strany mesta tak, aby mohli svoje aktivity vykonávať kvalitne aj v budúcnosti. Jednotlivé organizácie a inštitúcie by mali byť vnímané ako **partneri mesta**, nie tí, ktorí len supľujú rôzne úlohy. Preto by mali dostať aj veľmi dôležitú **symbolickú podporu** zo strany mesta.

5. Angažovaná Ukrajinská komunita (a iné cudzinecké komunity) sú kľúčové pre efektívnu integráciu – participácia cudzincov

Skúsenosti s poskytovaním pomoci a podpory ľuďom z Ukrajiny ukázali, že samotná ukrajinská komunita zohrala absolútne nezastupiteľnú úlohu v tejto téme. Ľudia z Ukrajiny, ktorí žili v Nitre už pred vojnou boli veľmi nápomocní v poskytovaní podpory prichádzajúcim ľuďom, či už pri poskytovaní ubytovania, materiálnej pomoci, ako dobrovoľníci, či v bežných sociálnych interakciách alebo pri pomoci s vybavovaním vecí na úradoch.

Je nesporné, že ľudia z Ukrajiny, ale aj ďalší cudzinci, budú tvoriť nezanedbateľnú súčasť nitrianskeho obyvateľstva, preto je potrebné ich **podporovať ako komunitu** – či už podporou **zakladanie vlastných organizácií**, združení, alebo zapájaním do **komunitných aktivít** (podpora ich občianskej angažovanosti), prípadne podporou ich spolupráce s existujúcimi organizáciami a združeniami

Na to, aby efektívne mesto reagovalo na potreby ľudí z cudziny je zároveň potrebné, aby boli **postupne zamestnávajúci** ako zamestnanci rôznych odborov mesta, inštitúcií poskytujúcich služby a podobne. Jednak môžu veľmi výrazne pomôcť zaplniť chýbajúce kapacity v týchto oblastiach, ale zároveň môžu pomáhať poskytovať služby a podporu členom svojich komúní veľmi efektívne. Navyše, **zamestnávajúci cudzincov** výrazne prispieva aj k lepšej **integrácii komúní cudzincov do života mesta**

Tretím dôležitým aspektom angažovanosti ukrajinskej či iných cudzineckých komúní je ich zapájanie **do poradných alebo rozhodovacích orgánov mesta**. Keď mesto vytvára rôzne poradné alebo iné podporné orgány, malo by myslieť na to, že by v nich mal zaznievať aj hlas cudzineckých komúní.

6. Scitlivovanie zamestnancov mesta a iných inštitúcií – budovanie profesionálnych kapacít

Na efektívne poskytovanie integračných služieb, či celkovej podpory cudzincov je veľmi dôležité, aby aj zamestnanci mesta a poskytovatelia rôznych služieb dostali dostatočnú podporu v tom, aby vedeli tieto služby poskytovať cudzincom efektívne a bez toho, aby vznikali rôzne konflikty či napätia. Preto by mali byť dlhodobo vzdelávaní aj v tejto oblasti. Či už v oblasti interkultúrnej komunikácie, právnych špecifík cudzincov, sociálnych špecifík a podobne. Takáto vzdelávacia podpora môže byť veľmi dôležitým nástrojom efektívnej integrácie – viac o téme opäť v publikácii CVEK - <https://www.integration.sk/odborne-vzdelavanie/>